

Uell. vasa. 15.9.1989

15.9.1989

C 879 / IV / 15.9.1989

VANHA VAASA

Palossa säilynyttä kaupunkia

GAMLA VASA

Resterna efter branden

LENA SPOOF

VAASAN KAUPUNKISUUNNITTELUVIRASTO STADSPLANERINGSVERKET I VASA 1987

inventar. d. k. 15.9.1989

Ilmakuva Vanhasta Vaasasta.
Kuva Erkki Salminen, Pohjanmaan museo.

Flygbild av Gamla Vasa.
Foto: Erkki Salminen, Österbottens museum

Kansikuva/Pärmbild:
M. Julkunen

Vaasa Oy, Vaasa 1989

ESIPUHE

Vuoden 1852 palon jälkeen ei Vanhaan Vaasaan ole laadittu asemakaavaa. Nykyisen omakotialueen rakentamisessa ja kiinteistöjaoituksessa on noudatettu alunperin v. 1608 laaditun ja sittemmin moneen otteeseen, viimeksi 1830-luvulla uusitun asemakaavan korttelijakoa ja katuverkkoa.

Kun vuonna 1984 ryhdyttiin laatimaan uutta asemakaavaa, eräänä perusselvityksenä päätettiin tutkia mitä kiinteitä jäänteitä säilyneiden rakennusten ja raunioiden lisäksi paloa edeltäneeltä ajalta mahdollisesti on jäljellä. Selvitys perustuu arkistotutkimuksiin, haastatteluihin ja maastoinventointeihin. Varsinaisia kaivauksia ei alueella ole voitu tehdä, koska viime vuosisadalta periytyvän hallintomme mukaan niistä päättää museovirasto. Vaikka tutkimus näin onkin jäänyt sananmukaisesti pintapuoliseksi, on tulosten julkaiseminen katsottu aiheelliseksi. Voihan olla, että työ hyvinkin pitkään on aina paikan päällä tehty selvitys aiheesta.

Selvityksen on tehnyt arkeologian yo Lena Spoof. Työtä ovat ohjanneet intendentti Kari Appelgren ja amanuenssi Erkki Salminen Pohjanmaan museosta ja yleiskaava-arkkitehti Hannu Vuolteenaho Vaasan kaupunkisuunnitteluvirastosta.

FÖRETAL

Efter branden år 1852 har ingen stadsplan gjorts upp för Gamla Vasa. Vid byggandet och fastighetsindelningen i området, som numera är ett egnahemsområde, har man följt kvartersindelningen och gatunätet i den stadsplan som ursprungligen gjordes upp år 1608 och som senare i olika repriser har förnyats, senast på 1830-talet.

Då man år 1984 började göra upp en ny stadsplan, beslöt man att som en grundutredning undersöka vilka fasta rester som, utöver de bevarade byggnaderna och ruinerna, ännu möjligtvis finns kvar från tiden före branden. Utredningen baserar sig på arkivstudier, intervjuer och terränginventeringar. Några egentliga utgrävningar har inte kunnat göras på området, eftersom det, enligt vårt förvaltnings-skick som härstammar från förra århundradet, är museiverket som besluter om dem. Trots att undersökningen av den här anledningen i ordets rätta bemärkelse blivit ytlig, har det ansetts att det finns skäl att publicera resultatet. Det är möjligt att arbetet rätt långt är den enda utredningen i ämnet gjord på platsen.

Utredningen har gjorts av arkeologiestuderande Lena Spoof. Arbetet har handletts av intendent Kari Appelgren och amanuens Erkki Salminen från Österbottens museum samt generalplanarkitekt Hannu Vuolteenaho från stadsplaneringsverket i Vasa.

SISÄLLYS

0	JOHDANTO	5
1	KAUPUNKI ENNEN PALOA	7
1.1	Kaupungin synty ja kehitys	7
1.2	Kaupungin ulkoasu	12
1.3	Tärkeimmät julkiset rakennukset	20
1.4	Muita julkisia rakennuksia	27
1.5	Väestö	31
2	KAUPUNGIN PALO	34
3	ARKISTOTIETOJA	36
3.1	Tontinomistajia	36
3.2	Kellarit	38
4	HAASTATTELUT JA INVENTOINNIT	43
4.1	Asukaskysely	43
4.2	Asukashaastattelu	56
4.3	Maastoinventoinnit	61
5	YHTEENVETO	68
6	LIITEKARTAT	69
	Lähteet	83

INNEHÅLL

0	INLEDNING	5
1	STADEN FÖRE BRANDEN	7
1.1	Stadens födelse och utveckling	7
1.2	Stadens utseende	12
1.3	De viktigaste offentliga byggnaderna ..	20
1.4	Andra offentliga byggnader	27
1.5	Befolkning	31
2	STADEN BRINNER	34
3	ARKIVUPPGIFTER	36
3.1	Tomtägare	36
3.2	Källare	38
4	INTERVJUER OCH INVENTERINGAR	43
4.1	Invånarförfrågan	43
4.2	Invånarintervju	56
4.3	Terränginventering	61
5	SAMMANDRAG	68
6	KARTBILAGOR	69
	Källor	83

0 JOHDANTO

Vaasan palaessa 3.8.1852 kaupunki tuhoutui käytännöllisesti katsoen täysin. Vain muutama rakennus säilyi, nämä olivat harmaakivikirkko, Wasastjernantalo ja hovioikeus, jotka olivat kaikki kivistä. Lisäksi uuden torin reunalla säilyi venäläisen vartion puurakennuksia, näistä yksi on edelleen olemassa Vanhassa Vaasassa, vaikkakin se on siirretty toiseen paikkaan. Myös raatihuoneen ja triviaalikoulun kivijalat ja kellotapulien rauniot ovat edelleen havaittavissa. Kaupungin ulkopuolella Haagan pappila ja Alkulan "tehdas" ovat peräisin paloa edeltävältä ajalta. Palossa tuhoutui myös paljon Vaasaa ja sen asukkaita koskevaa arkistomateriaalia. Vanhassa Vaasassa ei ole suoritettu minkäänlaista perustutkimusta eikä myöskään arkeologisia kaivauksia. Nyt ollaan alueelle suunnittelemassa ensimmäistä asemakaavaa sitten kaupungin palon. Nykyiset rakennukset ovat valmistuneet 1930-luvulta lähtien, mutta katuverkko noudattaa lähestulkoon vanhaa kaavaa.

Kaupunkisuunnitteluviraston toimesta ja Pohjanmaan museon myötävaikutuksella on Vanhan Vaasan alueella suoritettu pienimuotoinen tutkimus. Työn kesto oli 3 kuukautta kahtena kesänä 1985 ja 1986. Tarkoituksena oli selvittää yleispiirteisesti ne alueet, joilla on löydettävissä kiinteitä jäänteitä vanhan kaupungin asutusvaiheista. Ensimmäisenä työvaiheena v. -85 oli koota lähdeaineistoa, jonka muodostivat kartat ja kirjallisuus. Karttoja löytyi Pohjanmaan museolta saatujen lisäksi maakunta-arkistosta, valtionarkistosta sekä kirjoissa käytettyinä kuvina. Kirjallista materiaalia saatiin edellisten lisäksi myös maakuntakirjastosta.

Pohjana työssä on käytetty Armas Luukon Vaasan historia I (v. 1606—1721) ja II (v. 1721—1808). Teokset valaisevat laajasti kaupungin historiaa. Lisäksi erittäin suurena apuna tonttien entisten asukkaiden selville saamiseksi on ollut Vaasan entisen kaupunginjohtajan Eino Rosténin kokoama tonttiluettelo ja kortisto tonttien omistajista. Tämän perusteella on voitu määrittellä mm. eri ammattiryhmien sijoittuminen kaupungissa ja edelleen ne tontit, joiden asukkailla joko varallisuuden tai ammatin puolesta on saattanut olla tontillaan sellaisia rakennuksia, kellareita jne., joista saattaisi vielä olla jotain jäljellä. Vuokralla asuminen oli tuolloin jo hyvin yleistä, mikä tietenkin aiheuttaa sen, että täysin selvää kuvaa vallinneesta tilanteesta on mahdotonta saada, sillä esim. varakkailta kauppiailta saattoi olla omistuksessaan useampia tontteja, joista osa oli annettu vuokralle. Lisäksi kesällä -86 tehtiin raporttiin lisäyksiä loppuvuodesta -85 ilmestyneen Anneli Mäkelän kirjoittaman Vaasan historia III (v. 1809—1852) mukaan.

1830-luvulla tuli mahdolliseksi palovakuuttaa

0 INLEDNING

När Vasa brann 3.8.1852 förstördes praktiskt taget hela staden. Bara ett fåtal byggnader klarade sig. Dessa var kyrkan av gråsten, Wasastjernahuset och hovrätten, vilka också var av sten. Dessutom bevarades den ryska vaktens träbyggnader vid det nya torget. En av dessa byggnader finns fortfarande i Gamla Vasa, men den har flyttats till en annan plats. Också av rådhuset och trivialskolan kan man ännu se stenfoten och av klockstapeln finns ruinerna kvar. Utanför staden är prästgården i Haga och "fabriken" i Alkula från tiden före branden. I branden förstördes också mycket arkivmaterial som gällde Vasa och dess invånare. I Gamla Vasa har inga basundersökningar eller arkeologiska utgrävningar utförts. Nu planerar man den första stadsplanen för området sedan staden brann. De nuvarande byggnaderna har blivit klara från 1930-talet framåt, men gatunätet följer i det närmaste den gamla planen.

På uppdrag av stadsplaneringsverket och med Österbottens museums medverkan har en undersökning i liten skala gjorts i Gamla Vasa. Arbetet räckte 3 månader somrarna 1985 och 1986. Avsikten var att i stora drag utreda de områden, där man skulle kunna hitta fasta fornlämningar från bosättnings-skedena i den gamla staden. Det första arbetsskedet år -85 gick ut på att samla källmaterial i form av kartor och litteratur. Kartor fick man förutom från Österbottens museum också från landsarkivet, och riksarkivet. Dessutom fanns de som illustrationer i böcker. Litterärt material fick man också från landskapsbiblioteket.

Som grund för arbetet har Armas Luukkos Vasa stads historia I (år 1606—1721) och II (år 1721—1808) använts. Verken belyser stadens historia ur en bred synvinkel. Dessutom har man när det gällde att få reda på tomternas tidigare invånare haft stor hjälp av den tomtförteckning och det kartotek över tomtägare som Vasas f.d. stadsdirektör Eino Rostén har sammanställt. På basen av detta har man kunnat fastställa bl.a. yrkesgruppers placering i staden och vidare de tomter på vilka det, p.g.a. invånarnas förmögenhet eller yrke, har kunnat finnas byggnader, källare o.s.v. som det ännu kan finnas något kvar av. Redan på den tiden var det mycket vanligt att bo på hyra, vilket naturligtvis gör det omöjligt att få en helt klar bild av läget, eftersom en rik köpman kunde ha flera tomter i sin ägo, av vilka en del var uthyrda.

Dessutom gjordes sommaren -86 tillägg i rapporten på basen av Anneli Mäkeläs Vasa stads historia III (år 1809—1852), som utkom i slutet av år 1985.

På 1830-talet blev det möjligt att brandförsäkra byggnaderna på tomten. På grund av ett skrämmande exempel — Åbo brand 1827 — togs ganska många försäkringar. Sampo-Tarmos brandförsäkrings-

tontilla sijainneet rakennukset. Pelottavan esimerkin, Turun palo v. 1827, johdosta vakuutuksia tehtiinkin melko paljon. Sampo-Tarmon palovakuutusasiakirjat on säilytetty valtionarkistossa Helsingissä. Asiakirjoista käy tarkalleen ilmi, millaisia rakennuksia vakuutetulla tontilla kyseisenä ajankohtana oli, niiden sijainti tontilla sekä katuihin ja ympäröivien tonttien rakennuksiin nähden. Vakuutetuista rakennuksista on lyhyt sanallinen kuvaus. Tontin kokonaisvakuutusarvon lisäksi on merkitty kunkin tontilla sijainneen rakennuksen kokonaisvakuutusarvo sekä rakennuksen jokaisen osan (esim. kivijalka, ovet, ikkunat, hirret jne.) vakuutusarvo erikseen. Näin, mikäli rakennuksessa on ollut holvattu kellari, voi sen vakuutushinnan perusteella tehdä arvioita kellarin koosta, kunnosta jne. Kuhunkin asiakirjaan sisältyy kartta kyseisestä tontista, tähän oli merkitty myös lähimmät viereisillä tonteilla sijainneet rakennukset. Merkitsemällä nämä rakennukset asemakaavaan on saatu melko tarkka kokonaiskuva kaupungissa olleista rakennuksista. E. Westin tekemästä kartasta käy ilmi, että 1800-luvulla Vaasa on ollut tiheään rakennettu ja tontit ovat olleet melko pieniä. Tämän kartan pohjalta E. West on myös tehnyt Pohjanmaan museossa olevan Vanhaa Vaasaa kuvaavan pienoismallin. Sampo-Tarmon palovakuutusasiakirjojen mukaan vakuutetuilla tonteilla on ollut kaikkiaan 72 holvattua kellaria. Nämä jakaantuivat 61 tontille ja pääosin Kauppiaankadun varrelle, missä sijaitsivat mm. suurimmat kauppakartat.

Seuraavana työvaiheena oli holvattujen kellareiden paikallistaminen nykytilannetta kuvaavasta kartasta, asukaskyselyn teko ja paikanpäällä käynti. Viimeisenä työvaiheena v. 1985 oli raportin kirjoittaminen.

Kesällä 1986 työtä jatkettiin. Kesäkuun alussa kaupunkisuunnitteluvirasto ja Pohjanmaan museo ilmakuvasivat Vanhaa Vaasaa. Seuraavaksi käytiin läpi rakentamattomat alueet Vanhassa Vaasassa ja inventoitiin näiltä kohdista löytyneet kivijalanosat ym. Tämän jälkeen oli vuorossa kaikkien asukkaiden haastattelu ja tonteilla käynti sekä joidenkin entisten vanhavaasalaisten haastattelemine. Lopuksi oli vuorossa raportointi ja sen liittäminen kesän -85 selvitykseen.

handlingar finns bevarade i riksarkivet i Helsingfors. Av handlingarna framgår klart hurudana byggnader det fanns på den försäkrade tomten vid ifrågavarande tidpunkt, deras läge på tomten samt i förhållande till gatorna och byggnaderna på omgärdande tomter. På de försäkrade tomterna finns en kort beskrivning i ord. Förutom tomtens totala försäkringsvärde har det totala försäkringsvärdet på varje enskild byggnad som fanns på tomten samt försäkringsvärdet på varje del av byggnaden (t.ex. stenfot, dörrar, fönster, stockar o.s.v.) antecknats skilt. På det här sättet kan man, ifall det har funnits en välvd källare i byggnaden, på basen av dess försäkringspris beräkna källarens storlek, skick o.s.v. I varje handling ingår en karta över ifrågavarande tomt och i den hade också de närmaste byggnaderna på intilliggande tomter antecknats. Genom att märka ut dessa byggnader i stadsplanen har man fått en tämligen exakt helhetsbild av de byggnader som fanns i staden. Av den karta som E. West har gjort framgår att 1800-talets Vasa var tätt bebyggt och tomterna var ganska små. På basen av denna karta har E. West också gjort den miniatyrmodell av Gamla Vasa som finns i Österbottens museum. Enligt Sampo-Tarmon brandförsäkringshandlingar har det sammanlagt funnits 72 välvda källare på de försäkrade tomterna. Dessa fanns på 61 tomter huvudsakligen längs Köpmansgatan, där bl.a. de största handelsgårdarna var belägna.

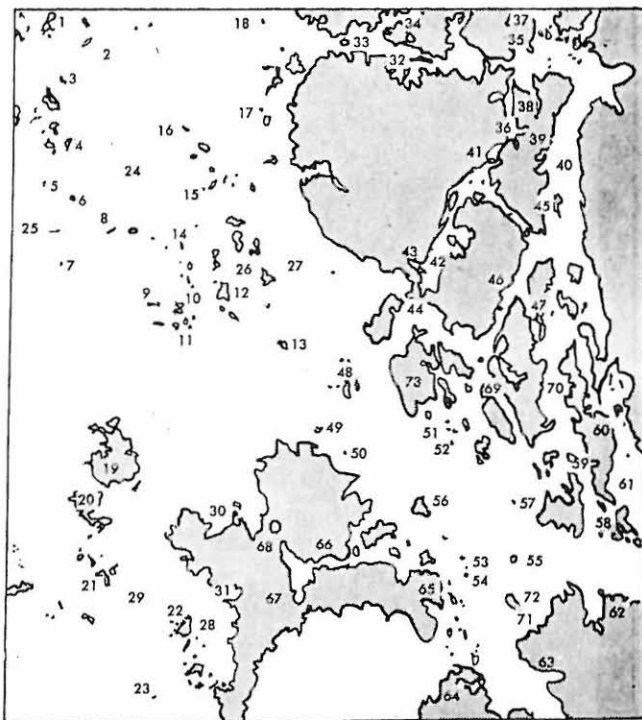
Följande arbetsskede omfattade lokalisering av de välvda källarna på en karta som visar nuläget, utfrågning av invånarna och besök på platsen. Det sista arbetsskedet under år 1985 gick ut på att skriva en rapport.

Sommaren 1986 fortsatte man med arbetet. I början av juni flygfotograferade stadsplaneringsverket och Österbottens museum Gamla Vasa. I följande skede gick man igenom de obebyggda områdena i Gamla Vasa och de delar av stenfötter och annat som hade hittats här inventerades. Efter detta intervjuades alla invånare och tomterna besöktes. Dessutom intervjuades en del före detta gamlavasabor. Till slut skrevs en rapport som fogades till den utredning som gjordes sommaren -85.

1 KAUPUNKI ENNEN PALOA

1.1 Kaupungin synty ja kehitys

Vuonna 1600 Kaarle Herttua kirjoitti Pohjanmaan voutille Augustinus Laurinpojalle, että talonpoikien purjehdusta ja kauppaa ei ollut enää sallittava, vaan kaupan piti tapahtua kaupungeissa tai erityisillä markkinapaikoilla. Maakauppiaiden oli muutettava joko Mustasaaren, Pietarsaaren, Salon, Oulun tai Kemin satamiin, joille annettaisiin kaupunkioikeudet. Tämä ei kuitenkaan toteutunut. Kaarle Herttua teki 1602 matkan Pohjanlahden ympäri Turusta Tukholmaan, minkä jälkeen ehdolla kaupungeiksi olivat Mustasaari, Oulu, Kemi ja Tornio. Lo-

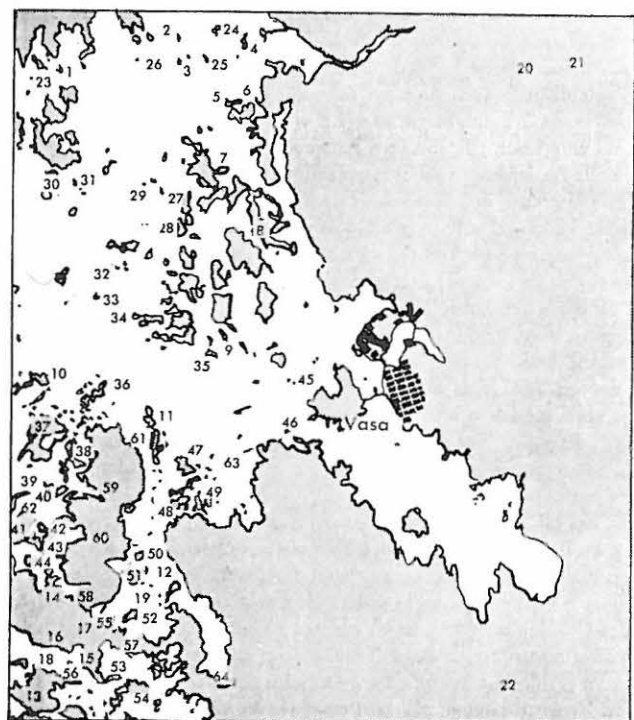
Vaasan seutu vuoden 1400 tienoilla. Kartan oikeassa alaosassa näkyvä saari (no 60) oli nimeltään Mustasaari, johon oli hiljattain rakennettu uusi kivi kirkko. Mustasaaren länsipuolella olevalla pikku saarella (59) seisoi jo Korsholman linna. Vaskiluoto (48). Kuva kirjasta Vaasan historia I

Vasatrakten omkring år 1400. Den avlånga holmen nära kartans högra kant (nr 60) kallades Mustasaari, och där hade vid denna tid just uppförts en ny stenkyrka. På den lilla holmen väster om Mustasaari (59) stod Korsholms slott. Vasklot (48). Bild ur boken Vasa stads historia I

1 STADEN FÖRE BRANDEN

1.1 Stadens födelse och utveckling

År 1600 skrev Hertig Karl till fogden i Österbotten Augustinus Larsson att böndernas seglatser och affärer inte längre kunde tillåtas, utan handeln borde försiggå i städerna eller vid särskilda marknadsplatser. Landsköpmännen måste flytta till hamnarna i Mustasaari, Pedersöre, Salo, Ule eller Kemi, vilka skulle ges stadsrättigheter. Detta blev emellertid inte av. Hertig Karl gjorde år 1602 en resa runt Bottniska viken från Åbo till Stockholm. Efter denna resa fanns Mustasaari, Ule, Kemi och Torneå på förslag som städer. Till slut grundade Karl IX bara två stä-

Vaasan seutu 1900-luvun alkupuolella. Kartassa näkyvä kaupunki on nyky-Vaasa, joka rakennettiin Klemetsölle (viereisessä kartassa no 73). Vanha-Vaasa sijaitsi siitä noin kuusi kilometriä itäkaakkoon (viereisen kartan no 60).

Vasatrakten vid början av 1900-talet. Den stadsbebyggelse som märkts ut på kartan visar det nuvarande Vasa, som byggdes på Klemetsö (nr 73 på föregående karta). Gamla Vasa var beläget ca sex kilometer ostsydost hörom (nr 60 på föregående karta).

pulta Kaarle IX perusti vain kaksi kaupunkia: Oulun ja Vaasan. Mustasaaren kaupungin perustamiskirja annettiin 2.10.1606.

Korsholman kuninkaankartanon vieressä katsottiin olevan hyvä paikka kaupungille. Kaupungin virallinen nimi vuosina 1606—1611 oli Mustasaari, tästä eteenpäin se oli Vaasa, hallitsijasuvun mukaan. Mustasaaren (alkujaan Mussar) kylä jäi näin kaupungin alaisuuteen. Kylässä oli tuolloin 13 taloa. Kaupungin perustamista vastustettiin ankarasti mm. maakauppiaiden taholta. V. 1608 kuningas antoi ankaran määräyksen, jonka mukaan kylän talonpoikien oli luovutettava porvareille tontteja ja muutettava muualle harjoittamaan elinkeinoaan, mikäli itse eivät halunneet ryhtyä porvareiksi. Muuttokäskyä noudatettiin kuitenkin vitkaan ja moni jäi asumaan talonpoikana kaupunkiin.

V. 1608 käskynhaltija Isak Behm ja kuninkaan lähetti Jöran Svan jakoivat tontit ja viitoittivat kadut. Näin kaupungin varsinainen syntymävuosi on juuri 1608. Kaupunki sai tällöin myös privilegiot.

Mustasaaren kirkonkylä, johon Vaasan kaupunki perustettiin sijaitti vielä 1600-luvun alussa saarimaisella kunnaalla. Lännessä oli 500—600 kyynärän levyinen salmi, kaupungin itäpuolella oli jo maatunut, mutta yhä vesiperäinen Grundfjärden. Pohjoisessa Vaasaa kaarsi pieni Marasbäcken päättyen kaupungin salmeen. Kaupungin sijainti ei siis ollut paras mahdollinen, mutta sen olivat sanelleet historialliset ja hallinnolliset näkökohdat (mm. Kuninkaankartano).

Kaupunki kohosi kirkon ympärille. Kirkon eteläpuolelle jäi n. 60 m pitkä ja 30—35 m levyinen tori, jonka itäreunalle rakennettiin raatihuone. Luultavasti jo v. 1608 viitoituksen mukaan syntyi kirkon länsipuolelle kutakuinkin suora Pitkäkatu. 1600-luvun puolivälissä laaditussa karttapiirroksessa tämä etelästä pohjoiseen kulkeva keskuskatu oli noin 650 m pitkä ja epätasaisen levyinen. Se kulki suunnilleen salmen suuntaisena ja n. 90 m päässä siitä. Kirkon ja raatihuoneen itäpuolella kulki toinen pitkäkatu ns. Itäinenukatu, se oli lyhyempi ja mutkikkaampi. Poikkikatuja oli vain kaksi. Toinen kulki kirkon pohjoispuolitse, toinen torilta n. 120 m etelään. Lisäksi oli muutama lyhyempi poikkikatu. Kaupungin itäinen puoli oli mäkinen ja myös vanhan kylän talot sijaitsivat tällä alueella. Näistä seikoista johtui, että kaupungin itäpuolen kadut olivat mutkikkaita ja tontit epäsäännöllisemmän muotoisia kuin länsipuolella. Kaupunki alkoi jo 1600-luvun alussa jakaantua sille tyypilliseen seitsemään kaupunginosaan. Kaupunginsalmen yli Hästholmenille johti n. 650 m pitkä silta.

Kustaa II Adolfin aikana oli jo tarkkoja määräyksiä rakentamisesta, näiden noudattamista valvoivat rakennusmestarit. Ihannekaupungin tunnukseksi tuli ruutumainen katuverkko. Etelä- ja Keski-Euroopan renessanssin vaikutuksesta kaduista tuli suorita ja leveitä. Suorilla kaduilla oli monia etuja, mutta tärkein syy uusien asemakaavojen laatimiseen lienee ollut esteettinen.

Vaasa ja Korsholma ympäristöineen lahjoitettiin

der: Uleåborg och Vasa. Mustasaari stads fundationsbrev gavs 2.10.1606.

Platsen bredvid Korsholms kungsgård ansågs vara ett bra läge för en stad. Stadens officiella namn under åren 1606—1611 var Mustasaari, därefter Vasa efter den regerande ätten. Mustasaari by (ursprungligen Mussar) lydde under staden. I byn fanns då 13 hus. Bl.a. från landsköpmännens håll motsatte man sig å det bestämdaste grundandet av staden. År 1608 gav kungen en sträng befallning om att byns bönder skulle överlåta tomter åt borgarna och flytta någon annanstans för att idka sitt jordbruk, ifall de inte själva ville bli borgare. Flyttningsbefallningen åtlyddes emellertid långsamt och många stannade som bönder i staden.

År 1608 fördelade befallningsmannen Isak Behm och kungens kurir Jöran Svan tomterna och stakade ut gatorna. Sålunda är stadens egentliga födelseår 1608. Staden fick då också sina privilegier.

Mustasaari kyrkby, där Vasa stad grundades, var ännu på 1600-talet belägen på en ölik kulle. I väster fanns ett 500—600 alnar brett sund, stadens östra del bestod av Grundfjärden, som redan hade börjat stiga ur havet men ännu var sank. Den lilla Marasbäcken rundade norra delen av Vasa och föll ut i stadens sund. Stadens läge var alltså inte bästa möjliga, men det hade dikterats av historiska och administrativa hänsyn (bl.a. Kungsgården).

Staden höjde sig runt kyrkan. Söder om kyrkan fanns ett ca 60 m långt och 30—35 m brett torg, vid vars östra kant rådhuset byggdes. Troligtvis redan i samband med utstakningen av gatorna år 1608 uppstod den något så när raka Långgatan väster om kyrkan. I den karts-kiss som gjordes upp i mitten på 1600-talet var denna från söder till norr gående centralgata ca 650 m lång och ojämn i fråga om bredden. Den gick ungefär i samma riktning som sundet och på ca 90 m avstånd från det. Öster om kyrkan och rådhuset gick en annan storgata, den s.k. Östragatan, som var kortare och krokigare. Tvärgator fanns bara två. Den ena gick norr om kyrkan och den andra ca 120 m söder om torget. Dessutom fanns det några kortare tvärgator. Stadens östra del var backig och på detta område fanns också den gamla byns hus. Dessa faktorer gjorde att gatorna i den östra delen var krokigare och tomterna mera oregelbundna till formen än i den västra delen av staden. Staden kan redan i början på 1600-talet sägas ha varit delad i de sju kvarter som skulle bli kännetecknande för den. Över stadssundet till Hästholmen ledde en ca 650 m lång bro.

Under Gustav II Adolfs tid fanns det redan noggranna bestämmelser om byggandet, och att dessa följdes övervakade byggmästarna. Kännetecknande för idealstaden blev det rutmönstrade gatunätet. Genom inverkan från syd- och mellaneuropa blev gatorna raka och breda. Raka gator hade många fördelar, men den viktigaste orsaken till att man började göra nya stadsplaner torde ha varit estetisk.

Vasa och Korsholm med omgivningarna donerades år 1651 som grevskap åt Gabriel Bengtsson Oxenstierna. Grevens gav Österbottens lantmätare Klas

v. 1651 kreivikunnaksi Gabriel Pentinpoika Oxenstiernalle. Kreivi antoi Pohjanmaan maanmittari Klaus Klaunpoika Vikmanille tehtäväksi laatia säännönmukainen geometrinen asemakaava. Tämän mukaan pituusakseliksi tuli Itäinenkatu, se oikaistiin ja sen molemmiin puolin tuli 6 yhrä suurta neliömäistä korttelia. Tähän eivät porvarit kuitenkaan suostuneet, sillä silloin Pitkätatu olisi pitänyt siirtää kaupunginsalmen rantaan.

Vuonna 1654 maanmittari Mikael Matinpoika Bång laati Vaasalle uuden asemakaavan. Kaavassa oli kolme pitkittäiskatua Itäinenkatu, Pitkätatu ja salmen rannassa kulkeva Rantakatu. Poikkikatuja hyväksi käyttäen saatiin 21, kolmessa rivissä (3x7) olevaa, suorakaiteen muotoista korttelia. 1680-luvulla raivattiin kaupungin itäosaan uusi Tulliaidankatu. Regulointi kesti näin 40 vuotta.

Vuonna 1737 kaupungin pituus etelätullista pohjoistulliin oli 803 m ja leveys itätullista länsitulliin 653 m. Kaupungissa oli kaksi toria; kirkon ja raatihuoneen vieressä ns. Isotori, raatihuoneen ja koulun välissä Pienitori. Pitkiä katuja oli edelleen 4, poikkikatuja 7 ja kujia 3. Pitkät kadut olivat n. 9,5 m leveitä ja niillä oli nimet, poikkikatujen leveys oli 7,8 m ja vain itätullista länsitulliin johtavalla Isolla Siltakadulla oli nimi. Kaupunginosilla oli kullakin oma nimensä (I Kauris, II Leijona, III Hirvi, IV Sarvikuoono, V Karitsa, VI Tiikeri, VII Karhu), kuitenkin vain roomalaisia numeroita käytettiin. Tontteja oli 228.

Väestön lisääntyessä tulliaidan ympäröimä kaupunki saattoi laajentua vain kaupungin salmelle päin Grynnanille. 1700-luvun puoliväliin mennessä korttelijako vahvistettiin, tontit numeroitiin ja kuninkaan käskystä piirrettiin kartta. Tehtävän suoritti maanmittari Jonas Cajanus v. 1750. Tontteja oli uuden asemakaavan mukaan 256. Rantakadun nimi muuttui Läntiseksi Pitkätaduksi ja Pitkätatu Kaupiaankaduksi.

Hovioikeuden perustamisen jälkeen tuli tarpeelliseksi asemakaavoittaa kaupungin eteläosa. Vuonna 1777 yli-intendentti C.F. Adelcrantz laati hovioikeuden kaupunginosan asemakaavan. Vanhan maaherran residenssin ja hovioikeuden välille istutettavan lehtipuukujan molemmille puolille merkittiin 6 tonttia ensimmäisiä hovioikeudenneuvoksia varten.

Vuonna 1780 sai lääninmaanmittari Stierwald tehtäväksi mitata ja kartoittaa regulariteetin mukaisesti kaupungin tarvitseman lisämaan. Tämän jälkeen kuningas hyväksyi sen. V. 1782—83 maanmittari Fredrik Rönholm laati lopullisen asemakaavan. Sen mukaan kaupunki laajeni sekä etelään, länteen että itään. Vain pohjoinen tulliaita jäi paikoilleen. Asemakaavoitettu alue oli 990 m pitkä ja 648 m leveä ja pinta-ala oli vähän yli 64 hehtaaria. Pitkiä katuja oli 7: Itäinen Tulliaidankatu, Itäinen Pitkätatu, Iso Pitkätatu, Kaupiaankatu, Läntinen Pitkätatu, Puutarhakatu ja Läntinen Tulliaidankatu. Poikkitaikatuja oli 10: Eteläinen Aitakatu, Hovioikeudenkatu, Korsholmankatu, Uusikatu, Töhlberginkatu, Postikatu, Torikatu, Kirkkokatu, Ajurinkatu ja Pohjoinen Aitakatu. Kujia oli 8. Kaupunki säilytti

Klasson Vikman i uppdrag att göra upp en regelbunden geometrisk stadsplan. Enligt denna blev Östragatan längdaxel. Den rätades ut och på båda sidorna om den fick man 6 lika stora kvadratiske kvarter. Detta gick borgarna emellertid inte med på för då skulle man ha blivit tvungen att flytta Långgatan till stranden av stadssundet.

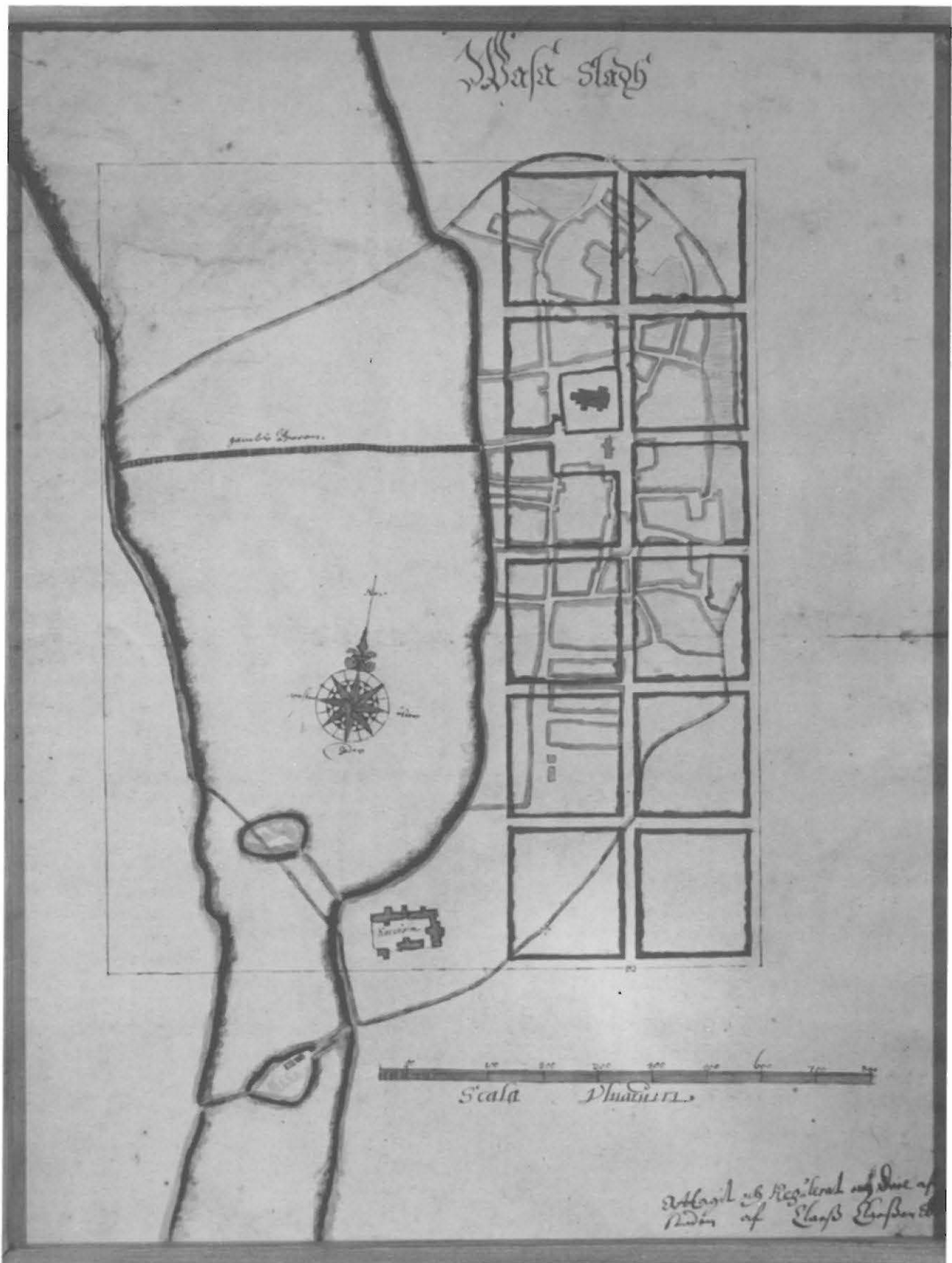
År 1654 gjorde lantmätare Mikael Matsson Bång upp en ny stadsplan för Vasa. I planen fanns tre längsgående gator: Östragatan, Långgatan och den längs sundet löpande Strandgatan. Genom att utnyttja tvärgatorna fick man 21 kvarter i tre rader (3 x 7), vilka alla var rektangulära. På 1680-talet röjdes i stadens östra del upp för den Nya Staketgatan. Regleringen pågick sålunda i 40 år.

1737 var stadens längd från norra till södra tullen 803 m och bredden från östra till västra tullen 653 m. I staden fanns två torg, det s.k. Stortorget mellan kyrkan och rådhuset och Lilla torget mellan rådhuset och skolan. Det fanns fortfarande 4 långa gator, 7 tvärgator och 3 gränder. De långa gatorna var ca 9,5 m breda och de hade namn, tvärgatorna var 7,8 m breda och bara Stora Brogatan, som ledde från östra till västra tullen, hade namn. Stadsdelarna hade alla sina egna namn (I Hjorten, II Leijonet, III Älgen, IV Enhörningen, V Lambet, VI Tigern, VII Björnen), emellertid användes enbart romerska siffror. Tomterna var 228 till antalet.

Då befolkningen ökade kunde den av tullstaket omgärdade staden expandera bara på Grynnan vid stadssundet. Vid mitten av 1700-talet hade kvartersindelningen fastställts, tomterna numrerats och på kunglig befallning en karta ritats. Uppgiften utfördes av lantmätaren Jonas Cajanus år 1750. Enligt den nya stadsplanen fanns det 256 tomter. Strandgatans namn ändrades till Västra Långgatan och Storgatans till Köpmansgatan.

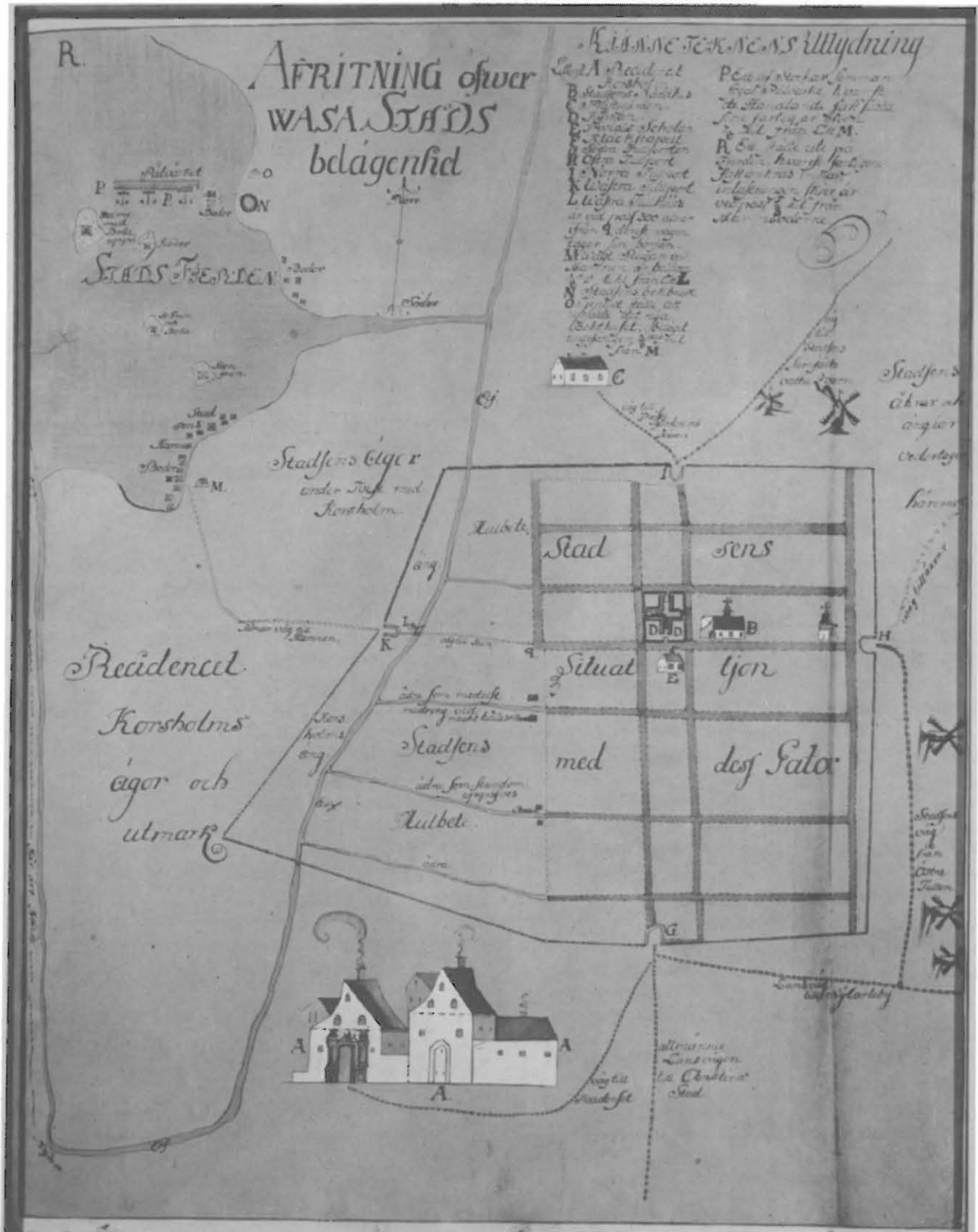
Efter grundandet av hovrätten blev det nödvändigt att stadsplanera stadens södra del. 1777 gjorde överintendenten C. F. Adelcrantz upp en stadsplan över den stadsdel där hovrätten fanns. På båda sidorna om den lövträdsallé som skulle planteras mellan gamla landshövdingensresidenset och hovrätten utmärktes 6 tomter för de första hovrättsråden.

År 1780 fick länslantmätaren Stierwald i uppdrag att uppmäta och kartlägga den tilläggsmark som staden behövde i enlighet med regulariteten. Detta godkändes därefter av konungen. Åren 1782—83 gjorde lantmätaren Fredrik Rönholm upp en slutlig stadsplan. I enlighet med den expanderade staden både söderut, västerut och österut. Bara det norra tullstaketet fick förbli på sin plats. Det stadsplanerade området var 990 m långt och 648 m brett och ytarealen var lite på 64 hektar. Långa gator fanns det 7: Östra Staketgatan, Östra Långgatan, Stora Långgatan, Köpmansgatan, Västra Långgatan, Trädgårdsgatan och Västra Staketgatan. Tvärgator fanns det 10: Södra Staketgatan, Hovrättsgatan, Korsholmsgatan, Nygatan, Töhlbergsgatan, Postgatan, Torggatan, Kyrkogatan, Formansgatan och Norra Staketgatan. Gränderna var 8 till antalet. Staden bevarade sin rektangulära form. 133 nya tomter hade

Klaus Klaunpoika Vikmanin v. 1651 tekemä luonnos Vaasan asemakaavaksi.
Pohjanmaan museo. Kuva M. Julkunen.

Klas Klasson Vikmans utkast till stadsplan för Vasa från år 1651.
Österbottens museum. Foto: M. Julkunen.

Pohjakartta Vaasasta 1700-luvun alussa. Pohjanmaan museo. Kuva M. Julkunen.

Grundkarta över Vasa i början av 1700-talet. Österbottens museum. Foto: M. Julkunen.

Kaupunki nähtynä koillisesta v. 1851.
Lito J. Knutsonin piirroksen mukaan. Pohjanmaan museo.

Staden sedd från nordost år 1851.
Foto av en litografi efter J. Knutsons teckning.
Österbottens museum.

suorakaiteen muodon. Uusia tontteja oli rajattu 133, joista useat olivat vielä palon aikoina rakentamattomia keittiöpuutarhatontteja. Asemakaavituksen myötä kaupunki sai 2 uutta toria, Kustaantori hovioikeuden talon edessä ja Puutarhakadun ja Postikadun kulmassa oleva pikkutori.

1800-luvun alussa kaupunki kasvoi ja alkoi tarvita lisää tilaa. Se laajenikin itään päin, vanhan tulliaidan ulkopuolelle rakennettiin seurahuone ja köyhäintalo, mutta myös yksityisiä rakennuksia n. 25. 1830-luvun alussa yhdenmukaistettiin asemakaava; hovioikeuden kortteli liitettiin osaan 1. korttelia. Korttelien sijasta nimettiin kaupunginosat, joita oli 8 ja nämä jaettiin kortteleihin. Tonttien numerointi uudistettiin. Lukumäärä putosi 307:ään johtuen yhdistämisistä. Vuonna 1831 keisari vahvisti tonttijaon ja uudet numerot esiintyivät ensimmäistä kertaa protokollassa 12.8.1833.

1.2 Kaupungin ulkoasu

Mustasaaren kylässä, jonka paikalle kaupunki rakennettiin, ei ollut minkäänlaista asemakaavaa, vaan kadut kulkivat tonttien ja tilusten mukaan. 1600-luvun alussa kaupungin perustamisen jälkeen alettiin katuja oikoa. Vuoden 1622 pikkutulliasetuksen mukaan oli kaupungin ympärille rakennettava aita, jossa oli maaseudulta tulevien teiden kohdalla aukot ja tulliportit. Puinen aita oli 4,8 m korkea, ja tulliporttien vieressä oli tullihuoneet. Portit avattiin kesällä klo 4.00 ja talvella klo 6.00. Talonpoikien tehtäväksi tuli aidan pystyttäminen ja portarit huolehtivat sen kunnossapidosta. Tulliaidan

avgränsats, av vilka flera ännu var obebyggda köks-trädgårdstomter vid branden. Genom stadsplaneringen fick staden 2 nya torg, Gustavs torg framför hovrättshuset och ett litet torg i hörnet av Trädgårdsgatan och Postgatan.

I början av 1800-talet växte staden och behövde småningom mera utrymme. Den utvidgades österut och utanför det gamla tullstaketet byggdes societets-huset och fattiggården, men också ca 25 privata hus.

I början på 1830-talet förenhetligades stadsplanen; hovrättskvarteret fogades som en del till kvarter 1. I stället för kvarteren gav man namn åt de åtta stadsdelarna och dessa delades i kvarter. Numreringen av tomterna förnyades. Antalet föll till 307 på grund av sammanslagningar. År 1831 fastställde kejsaren tomtindelningen och de nya numren finns första gången i protokoll 12.8.1833.

1.2 Stadens utseende

För Mustasaari by, på vars plats staden byggdes, fanns ingen stadsplan, utan gatorna gick enligt tomterna och lägenheterna. I början på 1600-talet, när staden hade grundats, började man räta ut gatorna. Enligt 1622 års förordning om lilla tullen skulle man bygga ett staket runt staden i vilket det skulle finnas öppningar för tullportar vid vägarna som kom från landsbygden. Staketet av trä var 4,8 m högt och bredvid tullporten fanns ett tullhus. Portarna öppnades på sommaren kl. 4.00 och på vintern kl. 6.00. Bönderna fick i uppdrag att sätta upp staketet och borgarna att ombesörja underhållet av

luovutuskuntoon saaminen kesti neljä vuosikymmentä. Kaupungin länsipuolella aita kulki n. 360 m kaupunginsalmen takana, salmessa tulliaitaa vastasi puomi. V. 1696 tulliaita rakennettiin uudelleen. Aitaan tehtiin alunperin neljä porttia: eteläinen, jonka kautta yleinen maantie johti kaupunkiin, itäinen, josta päästiin kaupunkilaisten viljelyksille ja Kyrönjokilaaksoon menevälle maantielle, pohjoinen, jonka kautta kuljettiin mm. pappilaan ja kaupungin vesimyllylle sekä läntinen tulliportti, joka johti satamaan. Kaupunkiin tuotavat tavarat oli tullattava portilla.

Varsinainen regulointi aloitettiin 1650-luvulla. Vuonna 1654 asemakaavassa kadut tuli oikaista ja niiden kuntoon alettiin kiinnittää huomiota. Jokaisen talonomistajan tuli vastata puolesta kadusta oman tonttinsa kohdalla. Eteläosan katujen varsille kaivettiin ojat maaperän vetisyyden vuoksi. Myös katujen kiveämisestä alettiin puhua, mutta se siirtyi seuraavalle vuosisadalle. Silloista tärkein oli Hästholmille johtava pitäjänsilta, joka oli n. 360 m pitkä. Vuoden 1654 asemakaavassa sillalle johtava poikkikatu siirrettiin kulkemaan torin etelälaidan suuntaisesti, näin jouduttiin myös siltaa siirtämään etelämmäksi.

Maan kohoamisesta johtuen kaupunginsalmi maldaltui. Maanmittari Klaus Klaunpoika Vikmanin 1600-luvun puolivälissä piirtämän kartan mukaan salmi oli kaupungin kohdalla n. 390 metrin levyinen. Vuonna 1702 se oli 222 m ja vuonna 1710 tehdyn tiluskartan mukaan salmi oli enää 60 m. Veneliikenteen helpottamiseksi alettiin v. 1660 kaivaa kanavia salmesta tonttien laitaan. Kolme suunniteltua kanavaa tulivat kuntoon 1670-luvun alkuun mennessä. Kaksi oli kaupunginsillan eteläpuolella III ja IV kaupunginosassa. Vuosisadan vaihteessa valmistui 4 kanavaa II kaupunginosaan. Kanavien varsille kauppiat ja porvarit rakensivat aittoja. Vuonna 1750 Jonas Cajanusen piirtämään karttaan kanavat on merkitty.

Suuri Pohjan sota riehui 1700-luvun alussa. Se päättyi Uudenkaupungin rauhaan 30.8.1721. Kaikki rakennukset olivat tuolloin puuta, kirkkoa lukuunottamatta. Vaasa oli miehitettyä v. 1714—1717 ja sotaväen jäljiltä mm. raatihuone, triviaalikoulu ja tullitupa olivat huonossa kunnossa. Lisäksi sodan vuoksi autioina olleiden kaupunkitalojen rakennuksia oli hajoitettu ja poltettu. Vuonna 1719 tehdyn luettelon mukaan 108 talossa asuttiin ja 1/3 taloista oli autiona.

Jokaisen porvarin oli osallistuttava myös katujen, teiden ja siltojen puhtaanapitoon ja korjaamiseen. 1730 katujen kiveäminen oli vielä kesken. Sodan jälkeen kaupunki alkoi kasvaa ja laajentua, eniten kuitenkin kirkon pohjoispuolisella alueella sekä eteläpuolen itälaidalla. Yksityiset porvarit alkoivat rakentaa myös kaksikerroksisia taloja pääasiassa 1730-luvulla. Mallia otettiin luultavimmin Ruotsin kaupungeista.

1750-luvulle tultaessa oli Isonkadun (Kauppiaan-katu) varrella runsaasti kaksikerroksisia asuinrakennuksia. Ne olivat kaikki puusta salvotut, kiviraken-

det. Det räckte fyra årtionden att få tullstaketet i överlåtelseskick. Väster om staden löpte staketet ca 360 m bakom stadssundet. I sundet fanns en bom i stället för staketet. År 1696 förnyades tullstaketet. I staketet gjordes ursprungligen fyra portar: en i söder, genom vilken den allmänna landsvägen löpte in i staden, en i öster, genom vilken man kom till stadsbornas odlingar och till den landsväg som ledde till Kyrodalen, en i norr, genom vilken man kom till bl.a. prästgården och stadens vattenkvarn samt en i väster, som ledde till hamnen. De varor som skulle till staden måste gå genom tullen vid porten.

Den egentliga regleringen påbörjades på 1650-talet. I stadsplanen 1654 skulle gatorna rätas ut och man började fästa uppmärksamhet vid deras skick. Varje husägare skulle svara för hälften av gatan vid sin egen tomt. Vid gatorna i den södra delen grävdes diken på grund av den sank jordmänen. Man började också tala om att stenlägga gatorna, men det sköts fram till följande århundrade. Av broarna var sockenbron som ledde till Hästholmen den viktigaste. Den var ca 360 m lång. I stadsplanen år 1654 flyttades den tvärgata som ledde till bron, så att den löpte längs med torgets södra sida. Därför måste man också flytta bron längre söderut.

På grund av landhöjningen blev stadssundet småningom allt grundare. Enligt den karta som lantmätaren Klas Klasson Vikman ritade i mitten på 1600-talet var sundet i höjd med staden ca 390 m brett. År 1702 var det 222 m och enligt den karta över lägenheterna som gjordes år 1710 var sundet bara 60 m brett. För att underlätta båttrafiken började man år 1660 gräva kanaler från sundet till tomterna. Tre planerade kanaler blev klara i början på 1670-talet. Två fanns söder om stadsbron i III och IV stadsdelarna. Vid sekelskiftet blev 4 kanaler klara i II stadsdelen. Längs kanalerna byggde köpmännen och borgarna bodar. I den karta som Jonas Cajanus ritade år 1750 finns kanalerna utmärkta.

Det stora nordiska kriget rasade i början av 1700-talet. Det slutade med freden i Nystad 30.8.1721. Alla byggnaderna var av trä på den tiden, utom kyrkan. Vasa var ockuperat åren 1714—1717 och bl.a. rådhuset, triviaalskolan och tullstugan var i dåligt skick p.g.a. soldaternas framfart. Dessutom hade de av stadens hus, som på grund av kriget stod tomma, förstörts och bränts. Enligt en förteckning som gjordes år 1719 var 108 hus bebodda och 1/3 av husen öde.

Alla borgare måste också delta i renhållningen och reparationen av gator, vägar och broar. År 1730 höll man ännu på med att stenlägga gatorna. Efter kriget började staden växa och breda ut sig, vilket skedde mest i området norr om kyrkan och i den sydöstra delen av staden. Privata borgare började bygga tvåvåningshus i huvudsak under 1730-talet. Modell tog man troligen av städerna i Sverige.

In mot 1750-talet fanns det gott om bostadshus i två våningar vid Storgatan (Köpmansgatan). De var alla timrade av trä, några andra stenbyggander än kyrkan fanns inte. Av den karta som lantmätaren Jonas Cajanus ritade framgår byggnadsbeståndet i

Kaupunginsalmi oli 1700-luvun alussa vielä merkittävä kulkureitti.
Kuva M. Julkunen.

Stadssundet var ännu i början av 1700-talet en betydande farled.
Foto: M. Julkunen.

nuksia ei ollut muita kuin kirkko. Maanmittari Jonas Cajanusen piirtämästä kartasta käy ilmi 1750-luvun aikainen rakennuskanta kaupungissa. Kaikkiaan kaupungin rakennuksista 10 % (38 kpl) oli 2-kerroksisia. Useimmat talot olivat kuusihirsistä rakennettuja ja niissä oli tuohi-malkakatto. Cajanusen mukaan kaupungin 253 asutulla tontilla oli 380 asuinrakennusta. Usealla tontilla pihapiiri oli jaettu miespihaan ja karjapihaan, mikä kertoo kaupunkilaisten harjoittaneen maatalouselinkeinojakin. Pitkittäiskadut (3 kpl) olivat 1750-luvulta jo valmiiksi kivetyt. Mitään jalkakäytäviä ei ollut, mutta katujen reunoilla, molemmin puolin kivet olivat suurempia.

Kustavilaiselle ajalle tullessa kaupunki alkoi olla täyteen rakennettu. Tontteja puolitettiin ja vesijätömaa kaupungin laidalla otettiin käyttöön. Hovioikeuden perustamisen jälkeen syntyi ns. hovioikeuden kortteli, tänne istutettiin nelirivinen haapakuja, lehmusten aika tuli 1800-luvulla. Samoin Itäisen ja Pohjoisen Tulliaidankadun ulkoreunaan istutettiin haapoja. Kaupungin luoteiskolkassa oli kävely- ja ulkoilualue, samoin apteekkari Kantzaun kasvi- tarha koilliskolkassa lisäsi viihtyvyyttä. Myös Kors-

staden på 1750-talet. Allt som allt var 10 % (38 st) av stadens byggnader uppförda i två våningar. De flesta husen var byggda av granstockar och de hade tak av näver och takved. Enligt Cajanus fanns det 380 bostadsbyggnader på stadens 253 bebodda tomter. Flera tomters gårdsplaner var indelade i mangård och fågård, vilket visar att stadsborna också idkade jordbruk. De långsgående gatorna (3 st) var stenlagda på 1750-talet. Någon trottoar fanns inte, men på båda sidorna om gatan var gatustenarna större.

Då den gustavianska tiden kom var staden i det närmaste fullt utbyggd. Tomter halverades och upp- landningsmarken runt staden togs i bruk. Efter in- rättandet av hovrätten uppstod det s.k. hovrätts- kvarteret. Där planterades en aspallé i fyra rader, lindarnas tid kom på 1800-talet. Likaså planterades aspar längs yttre kanten av Östra och Norra Staket- gatan. I stadens nordvästra hörn fanns ett gång- och fritidsområde och apotekaren Kantzaus trädgård i nordöstra hörnet ökade också trivseln. Korsholms herrgårds trädgård iståndsattes också. I Rönholms stadsplan hade tomtantalet stigit till 385. Under den gustavianska tiden började man också fästa

holman kartanon puutarhat laitettiin kuntoon. Rönholmin asemakaavan mukaan tonttien luku oli noussut 385:een. Kustavilaisella ajalla alettiin kiinnittää myös entistä suurempaa huomiota yksityisten talojen rakennustapaan. Kaupungin vanhimmat olivat kuitenkin sitä mieltä, että vanha rakennustapa kelpasi Vaasassa parhaiten. Talojen perustamiseen riitti siihen astisen käytännön mukaisesti vain nurkkakivien asettaminen ja irtokivistä ladotun kivijalan muuraaminen ja rappaaminen niiden väliin. Vaasassa olivat yleisimpiä tasaisella kivijalalla lepäävät pitkät yksikerroksiset rakennukset, joissa oli korkeat tilavat ullakot. Tuohi-malkakatot olivat yleisimmät edullisuutensa vuoksi. Käytännöllisyys ja tyylitaju olivat estäneet kaksikerroksisten rakennusten yleistymisen. Talot oli rakennettu aivan tontin reunaan kadun viereen. Kaksikerroksiset talot olivat lyhyitä ja niiden viereinen osa tontista oli suojattava lauta-aidalla eikä tätä pidetty kauniina. Ainoa yksityinen kivitalo oli kauppias Abraham Falanderin vuosina 1780—81 rakennuttama 4-kerroksinen liike- ja asuinrakennus. Tämä ns. Wasastjernan talo säilyi palossa ja toimii nykyisin museona ja näyttelytilana. Rakennusten koosta kustavilaiselta ajalta on saatavissa vain satunnaisia tietoja. Suurimmassa talossa oli 21 huonetta, enemmistö kaupungin asukkaista asui kuitenkin 1700-luvun alun 1-, 2- tai 3-huoneisissa mökeissä. Näiden mökkien kauppahinta oli n. 200—300 kuparitaalaria, kun taas suurimmat kauppahinnat kohosivat jopa yli 20 000 kuparitaalariin. Nämä talot sijaitsivat pääasiassa Kauppi-aankadun varrella. Vuokralla asuminen oli jo tuolloin hyvin tavallista, varsinkin isompien talojen omistajat antoivat huoneita vuokralle. Suurimmat talot olivat virkamiehillä ja kauppiailta, myös pappien ja opettajien talot olivat keskimäärin tilavia. Tämä käy ilmi luetteloista, joihin merkittiin ikkunoista maksettava ylellisyysvero. Ikkunoiden perusteella taas voidaan arvioida huoneiden lukumäärä. Suuria taloja oli mm. tonteilla 243, 101, 145, 96, 149 ja 192.

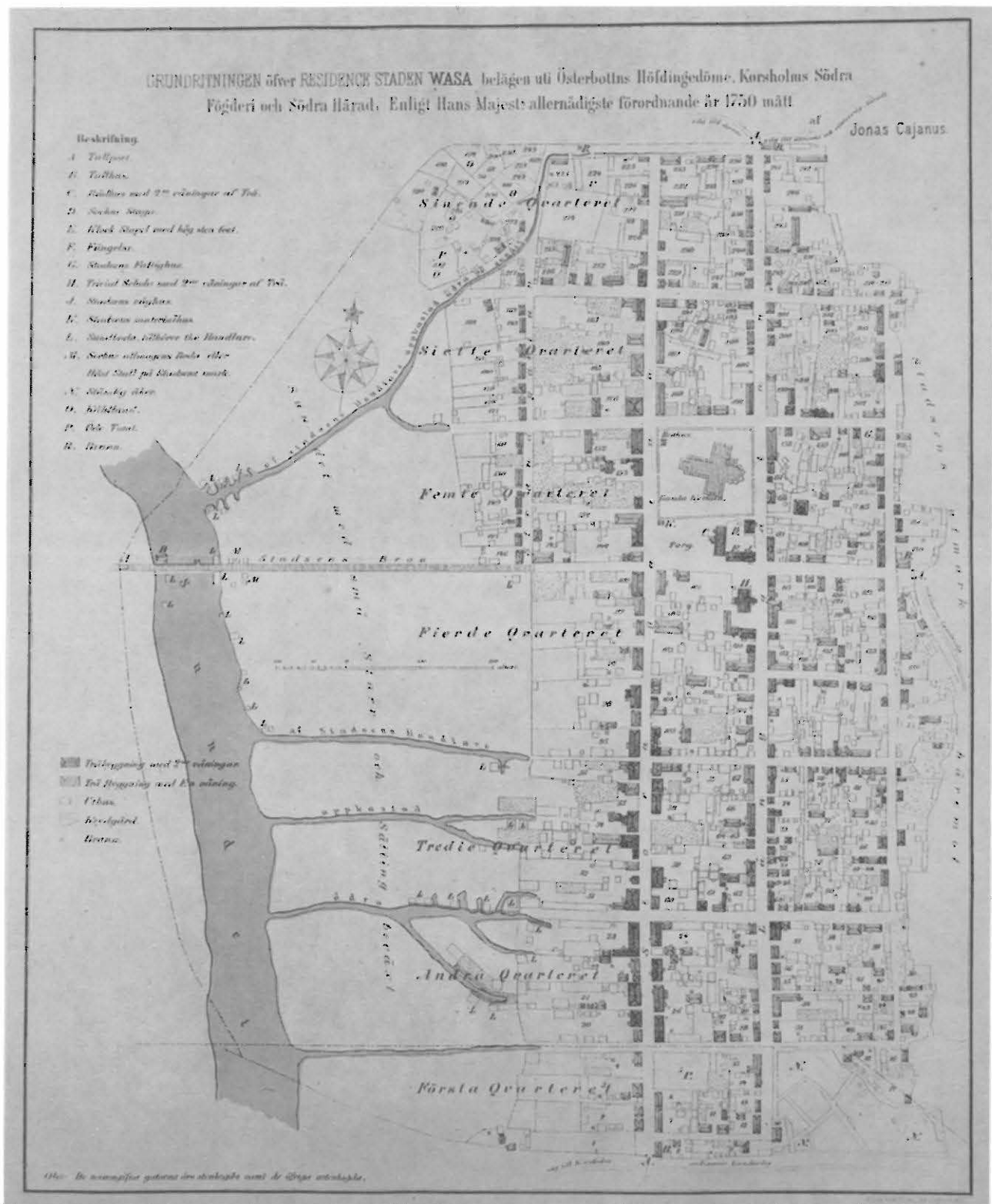
Suomen sodassa v. 1808—09 käytiin Vaasassa viimeinen taistelu venäläisten ja ruotsalaisten apujoukkojen välillä. Kaupunki kärsi aineellisia vahinkoja sekä taisteluissa että venäläisten sotilaiden peräytyessä ja ryöstäessä kaupunkia.

1800-luvun alkupuolella jatkettiin katujen kiveämistä. Esim. vuonna 1814 Torikatua länsitulliin, Kauppi-aankadun eteläosa v. 1817 ja 1818, Postikatu 1822 ja Töhlberginkatu 1827. 1830-luvun alussa kivetettiin Korsholmankatu, vuosikymmenen lopulla Läntinen Pitkäkatu oli kuitenkin vielä kiveämättä. Työ edistyi siis melko hitaasti, vaikka sitä varten oli palkattu pätevä katujen päällystäjä. Postikadun ja Puutarhakadun kulmassa oleva Uusi tori ei ehtinyt saada kivipäällystettä ennen kaupungin paloa. Sitä kunnostettiin kuitenkin pitkän vuosisadan alkukymmeniä ja vuonna 1848 siitä tehtiin Vaasan Kauppiatori, jonka kunnosta oli tarkat määräykset. 1800-luvun alussa kunnostettiin myös kaupungin-salmea. Vuonna 1839 alettiin ruopata väylää kaupungin ja meren välille. Vuonna 1847 oli päästy jo

större uppmärksamhet än tidigare vid hur de privata husen byggdes. Stadens äldste var emellertid av den åsikten att det gamla byggnadssättet bäst passade Vasa. För att grunda ett hus räckte det enligt praxis dittills med att man ställde upp hörnstenar och murade och rappade en stenföt av uppstaplade lösstenar mellan dem. I Vasa var det vanligast med långa byggnader i en våning, som vilade på jämna stenfötter och som hade höga, rymliga vindar. Näver-takvedstaken var vanligast på grund av att de var förmanliga. Det praktiska och stilkänslan hade förhindrat tvåvåningsbyggnaderna att bli allmänna. Husen byggdes vid kanten av tomten invid gatan. Tvåvåningshusen var korta och den del av tomten som låg bredvid dem måste skyddas med ett plank, vilket man inte tyckte var vackert. Det enda privata stenhuset var det av köpman Abraham Falander 1780—81 byggda affärs- och bostadshuset i fyra våningar. Detta hus, det s.k. Wasastjerna-huset, bevarades i branden och fungerar för närvarande som museum och utställningslokal. Om byggnadernas storlek på den gustavianska tiden finns det bara sporadiska uppgifter. I det största huset fanns 21 rum. Största delen av stadens befolkning levde emellertid i början på 1700-talet i stugor på 1, 2 eller 3 rum. Köpepriset för dessa stugor var ca 200—300 koppardaler, medan de högsta priserna t.o.m. kunde stiga över 20 000 koppardaler. Dessa hus var huvudsakligen belägna vid Köpmansgatan. Att bo på hyra var redan på den tiden mycket vanligt, i synnerhet ägarerna till de större husen hyrde ut rum. De största husen ägdes av tjänstemännen och köpmännen, även prästerna och lärarna hade hus som var större än i genomsnitt. Detta framgår av en förteckning i vilken antecknades den lyxskatt som skulle betalas för fönstren. På basen av fönstren kan man uppskatta rummens antal. Stora hus fanns bl.a. på tomterna 243, 101, 145, 96, 149 och 192.

I det finska kriget åren 1808—09 streds de sista striderna mellan ryssarna och de svenska hjälptrupperna i Vasa. Staden led materiellt både i striderna och då ryssarna vid sitt återåg plundrade staden.

I början av 1800-talet fortsatte man med stenvägningen av gatorna. T.ex. år 1814 stenlades Torggatan till västra tullen, åren 1817 och 1818 södra delen av Köpmansgatan, år 1822 Postgatan och år 1827 Töhlbergsgatan. I början av 1830-talet stenlades Korsholmsgatan, men Västra Långgatan var fortfarande inte stenlagd i slutet av decenniet. Arbetet framskred alltså ganska långsamt, fastän en kunnig gatuläggare hade anställts för det. Nya torget i hörnet av Postgatan och Trädgårdsgatan hann inte få beläggning innan staden brann. Det iståndsattes emellertid under de första årtiondena av seklet och år 1848 gjordes det till Vasa Salutorg med noggranna bestämnelser om i hurudant skick det skulle vara. I början av 1800-talet iståndsattes också stads-sundet. År 1839 började man muddra upp en farled mellan staden och havet. År 1847 hade man redan kommit på ca 50 famnars avstånd från bron över Stadsfjärden. Avsikten var att fortsätta att muddra ända till länsfängelset på Korsholm och att bygga en

Maanmittari Jonas Cajanusen piirtämä kartta kaupungista vuodelta 1750.
Pohjanmaan museo. Kuva M. Julkunen.

Karta över staden från år 1750, ritad av lantmätare Jonas Cajanus.
Österbottens museum. Foto: M. Julkunen.

Vaasa v. 1783. Fr. Rönholmin piirtämä kartta, johon E. West on tehnyt muutoksia palovakuutusasiakirjojen perusteella.
Pohjanmaan museo. Kuva E. Salminen.

Vasa år 1783. Karta ritad av Fr. Rönholm samt ändringar gjorda av E. West på basen av brandförsäkringshandlingar.
Österbottens museum. Foto: E. Salminen.

Hovioikeuden lehmuskujan vanhoja lehmuksia.
Kuva M. Julkunen.

De gamla lindarna i Hovrättsallén.
Foto: M. Julkunen.

n. 50 sylvén pään Kaupunginlahden ylittävästä sillasta. Tarkoitus oli jatkaa ruoppaamista aina Korsholman lääninvankilaan asti ja rakentaa vanhan sillan tilalle uusi. Ainakin silta ehdittiin saamaan valmiiksi ennen kaupungin paloa.

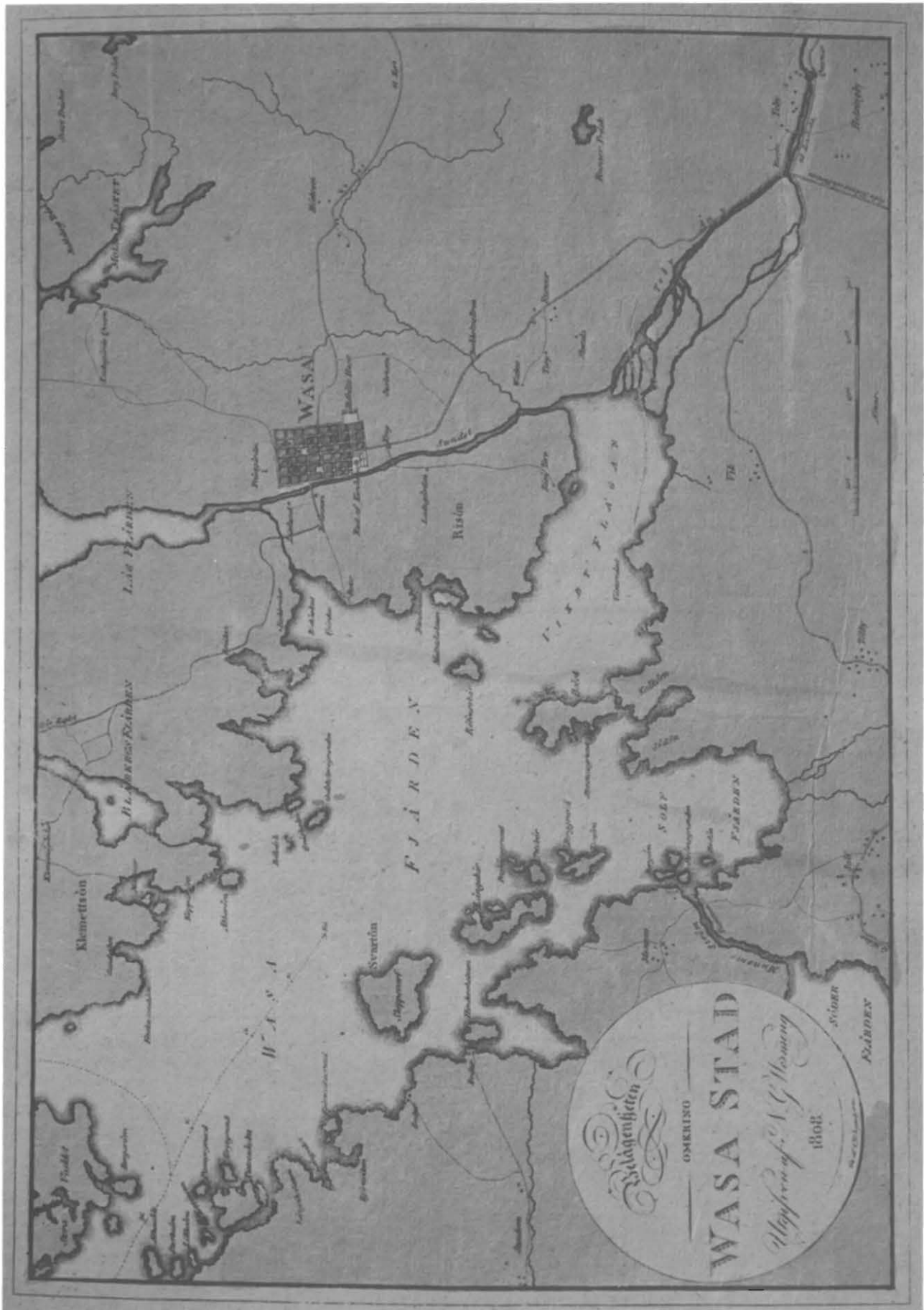
1800-luvun rakennuskanta käy parhaiten ilmi E. Westin palovakuutusasiakirjojen (v. 1834—52) pohjalta tekemästä kartasta. Siihen on merkitty tonteilla sijainneet rakennukset. Tämän mukaan on myös rakennettu Pohjanmaan museossa oleva pienoismalli (1930-luvulla). Tontit olivat hyvin erikokoisia, omistajan varallisuuden ja yhteiskunnallisen aseman mukaan. Päärakennus sijoitettiin aina mahdollisimman edustavasti kadun varteen. Tässä kalleimmassa rakennuksessa olivat asuinhuoneet ja myös puoti, jos omistaja oli kauppias. Muut pihapiirin rakennukset (esim. navetta, talli, vajat, aitat jne.) olivat useimmiten rakennusketjuna siten, että tontin keskelle jäi piha, siellä saattoi olla myös puutarha. Toiseksi tärkein rakennus oli pakari, jossa leivintuvan lisäksi saattoi olla myös pari kamaria.

1800-luvun alussa kaupungissa oli vielä paljon 1700-luvun lopulla rakennettuja kaksikerroksisia lautavuorattuja hirsirakennuksia, jotka tyyllisesti edustivat kustavilaista klassismia. Talot olivat pit-

ny bro istället för den gamla. Åtminstone bron hann bli färdig innan staden brann.

Byggnadsbeståndet på 1800-talet kommer bäst fram i den karta som E. West har gjort på basen av brandförsäkringshandlingar (åren 1834—52). I den har byggnaderna märkts ut på tomterna. I enlighet med denna har också den miniatyrmodell som finns i Österbottens museum (1930-talet) byggts. Tomternas storlek varierade mycket beroende på ägarens förmögenhet och samhällseliga ställning. Huvudbyggnaden placerades alltid så representativt som möjligt invid gatan. I denna, den finaste byggnaden, fanns boningsrummen och boden ifall ägaren var köpman. De övriga av gårdens byggnader (t.ex. ladugård, stall, skjul, vishusbodar osv.) stod oftast som huskedjor på så sätt att mitt på tomten fanns en öppen gård där det också kunde finnas en trädgård. Den nästviktigaste byggnaden var bagarstugan där också ett par kammare kunde finnas.

I början av 1800-talet fanns det ännu många brädfodrade stockbyggnader i två våningar som var byggda i slutet av 1700-talet. Dessa representerade gustaviansk klassicism. Husen var långa och rektangulära och de hade mansard- eller sadeltak. I köpmännens hus fanns också ofta källare. En bra skild-

Vaasan kaupungin sijainti vuonna 1808.
Pohjanmaan museo. Kuva M. Julkunen.

Vasa stads läge år 1808.
Österbottens museum. Foto: M. Julkunen.

känomaisia ja suorakaiteisia, niissä oli mansardi- tai satulakatto. Kauppiain talojen alla oli usein myös kellari. Hyvän kuvauksen rakentamistavasta antaa rakennusmestari August Lasselinin kertomus (1890-luvulla), hän näki lapsena kaupungin palon: Rakennustapa oli Vaasassa sellainen, että rakennuksia erottivat toisistaan n. metrin levyiset solat. Kadulle johtava rakennusten välinen aukko oli portin levyinen, milloin portti oli tarpeen ja talo vain yksikerroksinen. 2-kerroksisissa taloissa ulottui rakennus portin yli. Keskikaupungin korttelien talot oli niin rakennetut, että ne muodostivat palotekniseltä kannalta yhtenäisen rakennuksen. Pihoilla sijaitsevat piharakennukset olivat aina pitkin pituuttaan kylki kyljessä. Useimmissa taloissa oli enemmän tai vähemmän näkyvä kivijalka. Kauppiaankadulla jyrkässä kohdassa oli kivijalat korkeat. Jalustat oli tehty mukulakivistä ja sivelty kalkilla. Katot olivat tuohikatottoja, joissa oli painoina kattoriukuja ja kiviä. Jonkin verran oli lauta- ja tiilikatottoja. Taloissa oli pysty-laudoitus ja saumarimat. Kaikissa taloissa oli ristinurkkasalvos ja punainen oli tavallisin väri, ikkunapielet ja nurkat oli maalattu valkoisiksi. Vain uusissa taloissa uuneissa oli palomuurit, vanhemmissa oli syrjätiilestä muurattu taustaseinä. (A. Appelgren — L. J. Ringbom — M. Lehtikanto: Vaasa, vanha ja uusi kaupunki.)

1800-luvun alussa alkoi rakentamisessa näkyä empiren vaikutus. Kasvanut virkamieskunta seurasi uutta muotia ja he rakensivat talonsa empire-tyylin mukaisesti. Talot rakennettiin matalammiksi (asuin- ja vinttikerros) ja leveämmiksi. Vaakalaudoitus alkoi yleistyä ja punamullan ohella alettiin maalauksessa käyttää vahvaa keltaista ja jopa vihreää väriä. Samoin koristeiden käyttö yleistyi ja mm. ikkunalaudoja korostettiin. Katto oli empirerakennuksissa auma- tai satulakatto.

Ensimmäiset katuvalot syttyivät Vaasassa uuden- vuodenyönä 1827.

1.3 Tärkeimmät julkiset rakennukset

Kirkko

Kaupungin ja maaseurakunnan yhteinen kirkko, Mustasaaren kivikirkko oli rakennettu jo 1300-luvun lopulla. Se sijaitsi torin pohjoislaidalla. Alkujaan kirkko oli ns. pitkäkirkko. Sen länsipäädyssä oli torni, pohjoisseinällä oli tavanomainen kivisakaristo sekä eteläseinällä kivi- ja puueteinen. Itse kirkkosali oli sisältä 31,2 m pitkä ja 10,8 m leveä ja sinne on laskettu mahtuneen istumaan n. 800 henkeä. Kaupungin perustamisen jälkeen kirkko alkoi kuitenkin tulla ahtaaksi. Tilannetta helpotettiin rakentamalla vuosina 1635 ja 1643 kaksi uutta lehteriä.

Vuonna 1653 aloitettiin kreivi Gabriel Oxenstier- nan toimesta kirkon laajentaminen. Muurarimestari ja tiilenlöpjät tulivat Ruotsista. Hanketta varten pe-

ring av byggnadssättet ger byggmästare August Lasselins berättelse (1890-talet), som barn såg han branden i staden: Byggnadssättet i Gamla Vasa var sådant, att byggnaderna på närgränsande tomter åtskildes av c. en meters smygar. Mot gata, där port var outhärlig och huset var endast en våning högt, blev öppningen mellan husen av en ports bredd. Var huset åter tvåvånings, var porten överbyggd. Dessutom voro husen i kvarteren i den centralare delen av staden så byggda, att de, brandtekniskt sett, utgjorde en sammanhängande byggnad. Uthusen inne på gårdarna sammanstötte alltid med sina långsidor mot varandra. Stenfötter, mer eller mindre synliga, hade de flesta hus, men på en bit av Köpmansgatan, där några tomter hade stark sluttning mot gatan, voro stenfötterna ofantligt höga. Högre eller lägre voro de alla av rullsten och översmetade med kalk.

Husen hade sedan gammalt tak av näver med rund takved och stenar som tyngd. Brädtak funnos nog, men kakeltak hade endast några hus. Förövrigt hade de flesta hus stående brädfodring med nåtlister och alla voro timrade med utknutar. Vanliga husfärgen var rött med vita fönster och knutar. Murnischer hade de allra nyaste husen. I de äldre av tegel på kant. (A. Appelgren — L. J. Ringbom — M. Lehtikanto: Vasa, den gamla och den nya staden).

I början av 1800-talet kunde man i byggandet se inflytelser från empiren. Den växande tjänstemannakåren följde det nya modet och byggde sina hus i empirestil. Husen byggdes lägre (bostads- och vindsvåning) och bredare. Horisontal brädfodring började bli allmännare och vid sidan av rödmylla började man också använda starkt gul och t.o.m. grön färg vid målning. Användningen av dekorationer blev också allmännare och bl.a. fönsterbräderna framhävdes. Taket på empirebyggnaderna var ett valm- eller sadeltak.

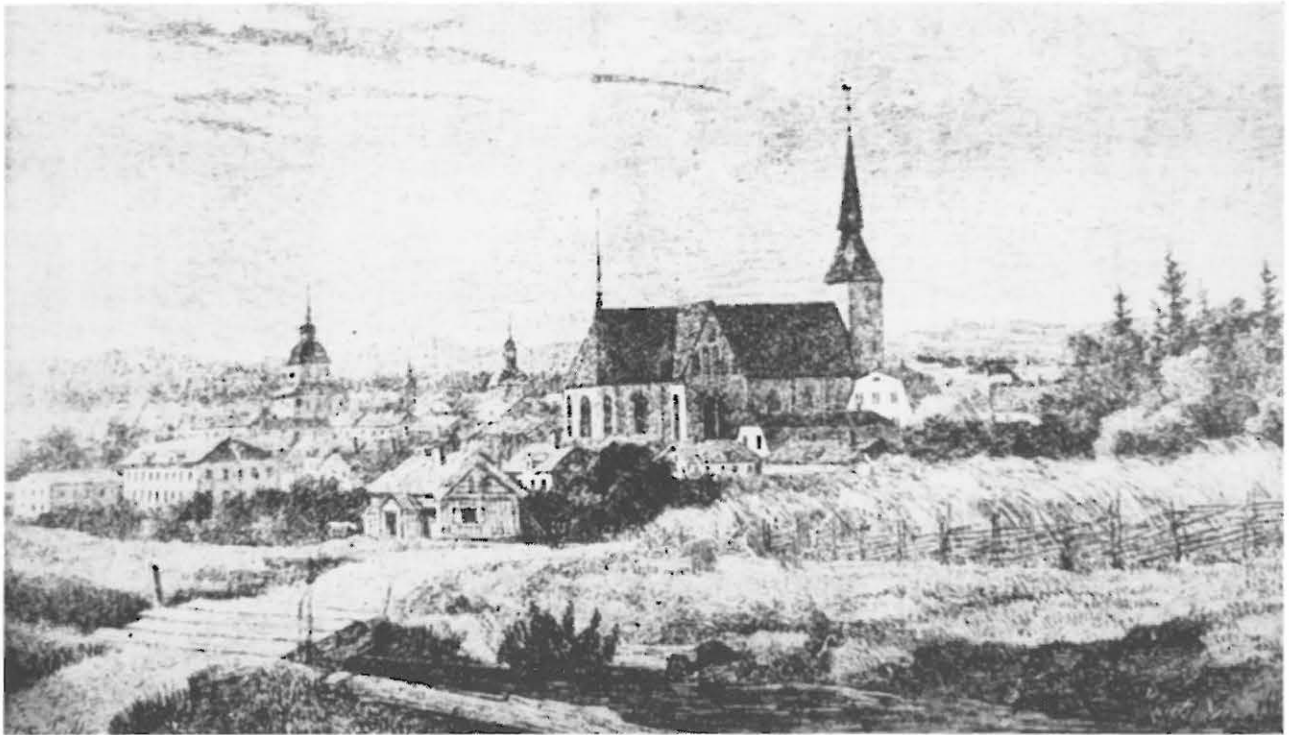
De första gatlyktorna tändes i Vasa nyårsnatten 1827.

1.3 De viktigaste offentliga byggnaderna

Kyrkan

Mustasaari stenkyrka, som var gemensam för stads- och landsförsamlingen, byggdes redan i slutet av 1300-talet. Den var belägen vid norra sidan av torget. Ursprungligen var kyrkan en s.k. långkyrka. I dess västra gavel fanns ett torn, på den norra väggen fanns en vanlig stensakristia samt på södra väggen ett vapenhus av sten och trä. Själva kyrksalen var inuti 31,2 m lång och 10,8 m bred och ungefär 800 personer har beräknats rymmas att sitta där. Efter grundandet av staden började kyrkan emellertid bli för trång. Läget hjälptes upp genom att man åren 1635 och 1643 byggde två nya läktare.

År 1653 började man på greve Gabriel Oxenstier- nas uppdrag utvidga kyrkan. Murarmästaren och tegelslagarna kom från Sverige. För projektet anlades

Näkymä Vaasasta ennen paloa pohjoisesta katsottuna.
 Palmín piirroksen mukaan tehty puupiirros sign. C. Schriman.
 Julkaistu Illustrerad Tidning 17. toukokuuta 1862 no 20.

Vy över Vasa norrifrån före branden.
 Träsnitt efter en teckning av Palm, sign. C. Schriman (se Knutson).
 Illustrerad Tidning 17 maj 1862 nr 20.

rustettiin tiilitehdas. Seinät valmistuivat jo saman vuoden syksyllä. Ne olivat vanhan osan seiiniä ohuemmat ja muurattu halkaistuista harmaakivilohkareista. Kirkko oli kolmilaivainen ja sen holveja kannattivat pilarit. V. 1658 suurennettiin myös sakaristoa. V. 1668 kirkko sai uuden lehterin. Kirkkoa pidennettiin 15 metriä itäpäädyistä, jossa kuori sijaitti. Katto oli paanuista.

Vuonna 1749 kirkkoneuvoston kokouksessa päätettiin kirkon laajentamisesta. Kirkosta tehtiin ristikirkko ja näin saatiin lisää tilaa. Ristisiipien pituudeksi tuli 22 kynnärää ja leveydeksi 24 kynnärää, niissä oli myös 2 lehteriä. Ristikylkien seinät rakennettiin harmaakivilohkareista, tuiksi muurattiin ankkurirautoja. Sisäseinät, ikkunan- ja ovenpielet muurattiin tiilistä. Pohjoisen ristisiiven itäpuolelle tehtiin uusi sakaristo, mistä johti ovi sekä kirkon kuoriin että pohjoiseen ristisiipeen ja saarnatuoliin. Kirkko sai uuden nimen; Pyhä Maria muutettiin Sofia Albertinaksi. Kirkko vihittiin 2.11.1753. Seinät rapattiin valkeiksi 1753. Tässä uudistuksessa kirkko menetti vanhan keskiaikaisen leimansa. Vuonna 1769 huomattiin, että kirkon pohjois- ja eteläseiniin oli syntynyt halkeamia, perustusten ilmeisesti järkyttyä rakennustyöstä johtuen. Tornin ulkokulmiin muurattiin sen vuoksi harmaakiviset tukipilarit, jotka kiinnitettiin ankkurirautoilla vanhaan seinään (muurarimestari Olanderin johdolla).

ett tegelbruk. Väggarna blev färdiga redan samma år på hösten. De var tunnare än den gamla delens väggar och murade av klivna gråstensblock. Kyrkan hade tre skepp och dess valv bars upp av pelare. År 1658 förstorades också sakristian. År 1668 fick kyrkan en ny läktare. Kyrkan förlängdes med 15 m i den östra gaveln, där koret var beläget. Taket var av spån.

Vid kyrkorådets sammanträde år 1749 beslöts att kyrkan skulle utvidgas. Kyrkan gjordes om till en korskyrka, vilket gjorde att man fick mera rum. Korsarmarnas längd blev 22 alnar och bredd 24 alnar. De hade också 2 läktare. Korsarmarnas väggar byggdes av granitblock och för att stöda dem murades man in ankarjärn. Innerväggarna, fönster- och dörrvalven murades av tegel. Vid den norra korsarmens östra vägg byggdes en ny sakristia, från vilken en dörr ledde både till kyrkans kor och till norra korsarmen och predikstolen. Kyrkan fick ett nytt namn: Sankta Maria ändrades till Sofia Albertina. Den invigdes 2.11.1753. Väggarna rappades vita 1753. I denna renovering förlorade kyrkan sin gamla medeltida prägel. År 1769 märkte man att i kyrkans norra och södra vägg hade uppstått sprickor troligtvis p.g.a. att grunden hade förskjutits under byggnadsarbetena. Därför murades stödpelare av gråsten i tornets yttre hörn och dessa pelare fästes med ankarjärn i den gamla väggen (under ledning av murarmästare Olander).

Kaupungin palossa kirkko kärsi pahoja vaurioita. Osa irtaimistoa saatiin kuitenkin pelastettua. Kun hovioikeus muutettiin palon jälkeen v. 1862 kirkoksi, otettiin tarvittavat tiilet palaneesta kirkosta. Näin kirkon holvit purettiin ja jäljelle jäivät vain seinät. 1900-luvun alussa kirkkoa remontoitiin, rauniot kalettiin sementillä ja seiniä paikkailtiin, näin hidastettiin raunioiden nopea rapistuminen. Vaasan kirkko oli yksi harvoista kivirakennuksista kaupungissa, tästä johtuen se säilyi palossa. Vanhan kirkon rauniot ja sen ympäristö on muinaismuistolain suojaama.

Kirkkotarhaa kirkon ympärillä reunusti jyrkellä paanuilla katettu aita. Hautausmaan käytyä ahtaaksi uusi hautausmaa sijoitettiin v. 1783 Kappelinmäelle pohjoistullin ulkopuolelle. Vuonna 1814 hautausmaan ympärille rakennettiin kiviaita. Aita oli 2 kyynärää korkea ja 40 syltä pitkä. Kirkon ympäri kiersi 1800-luvun puolessa välissä pelkästään paksum rautaketinki.

Kellotapuli

Vanha kellotapuli oli kirkon ja raatihuoneen välissä. Vuonna 1668 kreivi Oxenstierna lahjoitti seurakunnalle uuden kirkonkellon ja uuden tapulin rakentaminen tuli ajankohtaiseksi. Se rakennettiin itäpuolelle, korkealle paikalle. Tapulin alaosa tehtiin kivistä ja tiilestä ja yläosa puusta, katto paanutettiin. Tapuli valmistui v. 1675. Puista yläosaa kunnostettiin tämän jälkeen muutaman kerran. Tapulin kivinen alaosa säilyi palossa.

Triviaalikoulu

1600-luvun lopulla triviaalikoulu siirrettiin Uudestakaarlepyystä Vaasaan. Tätä ennen oli Vaasassa toiminut pedagogio. Koulurakennuksen paikaksi tuli torin kaakkoislaita raatihuoneen lähellä. Rakennusmestarina toimi Mikael Eerikinpoika Holm. Käyttökuntoon triviaalikoulu valmistui v. 1691. Rakennus oli kaksikerroksinen puurakennus, yläkerrosta ei sisustettu. Vesikatto oli ns. säterikatto. Rakennusta korjattiin moneen otteeseen isonvihan jälkeen. Rakennuksen kivijalka on edelleen havaittavissa. Muut 1800-luvun koulut toimivat vuokratiloissa.

Raatihuone

1600-luvun puolivälissä Klaus Klaunpoika Vikmanin piirtämän asemakaavan mukaan raatihuone oli 40 kyynärän pituinen ja 15 kyynärän levyinen puurakennus, jossa oli torni. Raatihuone maalattiin aika ajoin punavärillä. Raatihuoneen rapistuttua tuli uuden rakentaminen ajankohtaiseksi. Uusi raatihuone vihittiin käyttöön yleisessä raastuvankokouksessa toukokuun 22. päivänä 1695. Se sijaitsi torilla vanhan raatihuoneen edessä ja oli kaksikerroksinen puurakennus. Katto oli paanuista ja seinät punavärillä maalatut.

Alempi tuomioistuin, kämnerinoikeus, sai oman rakennuksen vasta 1658, se sijaitsi jossain raatihuoneen itäpuolella.

Då staden brann led kyrkan stor skada. En del av lösöret kunde emellertid räddas. När hovrätten efter branden år 1862 omändrades till kyrka togs det tegel som behövdes från den brunna kyrkan. Sålunda revs kyrkans valv och kvar blev bara väggarna. I början på 1900-talet renoverades kyrkan, ruinerna täcktes med cement och väggarna lappades. På så sätt fick man det snabba förfallandet att sakta av. Kyrkan i Vasa var en av de få stenbyggnaderna i staden, därför klarade den sig i branden. Den gamla kyrkans ruiner och dess omgivning skyddas av lagen om fornminnen.

Kyrkogården runt kyrkan omgavs av ett bastant spåntäckt staket. Då gravgården blev för trång anlades en ny gravgård år 1783 på Kapellbacken utanför norra tullen. År 1814 byggdes en stenmur runt gravgården. Muren var 2 alnar hög och 40 famnar lång. Runt kyrkan löpte i mitten på 1800-talet enbart en tjock järnkätting.

Klockstapeln

Den gamla klockstapeln stod mellan kyrkan och rådhuset. År 1668 donerade greve Oxenstierna en ny kyrkklocka åt församlingen och det blev aktuellt att bygga en ny stapel. Den byggdes på östra sidan, på en högt belägen plats. Nedre delen av stapeln gjordes av sten och tegel och övre delen av trä. Taket belades med spån. Stapeln stod färdig år 1675. Övre delen av trä iståndsattes några gånger efter detta. Stapelns nedre del av sten bevarades i branden.

Trivialskolan

I slutet av 1600-talet flyttades trivialskolan från Nykarleby till Vasa. Före detta hade ett pedagogium verkat i Vasa. Skolbyggnaden uppfördes vid torgets sydöstra sida nära rådhuset. Byggmästare var Mikael Eriksson Holm. Trivialskolan blev färdig år 1691. Byggnaden var av trä i två våningar. Övre våningen inreddes inte. Vattentaket var ett s.k. säteritak. Byggnaden reparerades i många repriser efter stora ofreden. Stenfoten kan ännu ses. De övriga skolorna på 1800-talet verkade i hyrda utrymmen.

Rådhuset

Enligt den stadsplan som Klas Klasson Vikman ritade i mitten på 1600-talet var rådhuset en 40 alnar lång och 15 alnar bred träbyggnad med ett torn. Rådhuset målades då och då med rödfärg. Då rådhuset hade blivit förfallet blev det aktuellt att bygga ett nytt. Det nya rådhuset invigdes vid allmän rådstuga 22 maj 1695. Det stod vid torget framför det gamla rådhuset och var en träbyggnad i två våningar. Taket var av spån och väggarna målades med rödfärg.

Den lägre domstolen, kämnärsrätten, fick en egen byggnad först år 1658. Den fanns någonstans öster om rådhuset.

Bakom rådhuset på tvären byggdes ett fängelse som blev klart 1706. Det var en träbyggnad i en våning med 6 fönster och spån- eller bräddtak. I slutet

Raatihuoneen taakse poikittain valmistui 1706 vankihuone. Se oli yksikerroksinen, kuusi-ikkunainen, paanu- tai lautakattoinen puurakennus. 1720-luvun lopulla rakennettiin uusi vankihuone, josta tuli 2-kerroksinen. Puurakennus oli 7 sylvä 5 kyynärää (15 1/2 m) pitkä ja 4 sylvä 3 kyynärää (9 m) leveä. Vaakahuone sijoitettiin vankilarakennuksen pätyyn. Tämän rakennuksen viereen rakennettiin v. 1765 varsinainen vaakahuone ja puuliiterirakennus. Raatihuoneen takana Ison Pitkänkadun varteen valmistui v. 1826 rakennus, jossa oli mm. 2 ruiskuhuonetta. Isonvihan jälkeen julkiset rakennukset; raatihuone, triviaalikoulu ja vankihuone maalattiin luultavasti indigonsiniseksi. Vuonna 1764 ainakin raatihuoneen tontin rakennukset olivat punaisia. Tontilla oli myös kaivo.

Linna

Korsholman linnan synty liittyy todennäköisesti Ruotsin kruunusta 1360-luvulla käytyyn valtataisteluun. Vuonna 1364 kuninkaaksi valittiin saksalainen Albrekt Mecklenburgilainen. Pohjanmaa kuului aiemmin hallinnollisesti Satakuntaan, mutta uusi kuningas lähetti tänne oman voutinsa ja rakennutti hallintokeskukseksi Korsholman linnan. Varhaisin asiakirjatieto siitä on v. 1374. Linnaa alettiin rakentamaan luultavasti jo 1360-luvun lopulla. Aluksi linnan nimi oli Krytzeborg (Cryseborgh), ruotsinkielinen muoto Korsholm mainitaan asiakirjoissa vasta vuonna 1393. Linna oli luultavasti omistettu pyhälle ristille tai sitten nimi oli pelkkä laina saksalaisesta linnanimistöstä (Juhani Rinteen mukaan). Linnan paikkaa valittaessa huomioitiin epäilemättä sen vieressä jo olemassa oleva Mustasaaren kirkonkylä ja suojainen satama.

Rakennusaikana moreeniröykkiön muodostama linnansaari kohosi 6—7 metrin korkeuteen merenpinnasta. Saaren korkein kumpu tasoitettiin ja sen reunoille rakennettiin nelikulmainen kehävarustus, uloimmaksi puolustusasemaksi rakennettiin kummun juurelle valli, jota kiersi vesiuoma. Luultavasti vain osa linnan rakennuksista oli kivistä. Linna toimi pääasiallisesti hallinnollisena keskuksena. Sotatoimien kohteeksi se joutui vain kerran, kun saksalaiset merirosvoivat ns. vitaaliveljekset valtasivat sen (1396—99). 1540-luvulla Korsholman kartano rakennutti eteläisen Risön saarelle latokartanon ja v. 1556 rakennettiin pohjoinen latokartano. Osa keskiaikaisesta linnasta lienee hävinnyt jo 1500-luvun puoliväliin mennessä. Tällöin linnakummulle rakennettiin uusia talusrakennuksia. 1560-luvulla asuinrakennuksiin saatiin savujohteinen takka entisen sisäänlämpiävän kiukaan sijaan. Tuolloin linnakummulla oli 13 tupaa (=huonetta) ja 3 luhtirakennusta. Kaikissa rakennuksissa oli tuohikatto ja ikkunoissa vasikannahasta tehty pergamentti. 1600-luvun alussa linnakummulla olivat edelleen säilyneinä linnantupa, voudintupa ja kirjurintupa sekä talusrakennuksia ja muita asuinrakennuksia. Kaikkiaan pääkartanossa oli v. 1610 viisi lämmitettävää tupaa ja niissä 20 huonetta. Rakennukset muodostivat suljetun pihapiirin, johon avautui 2 porttia.

av 1720-talet byggdes ett nytt fängelse i två våningar. Träbyggnaden var 7 famnar 5 alnar (15 1/2 m) lång och 4 famnar 3 alnar (9 m) bred. Våghuset placerades i gaveln av fängelsebyggnaden. Bredvid denna byggnad byggdes år 1765 det egentliga våghuset och en vedbod. År 1826 blev en byggnad med bl.a. 2 sprutrum klar vid Storalånggatan bakom rådhuset. Efter stora ofreden målades de offentliga byggnaderna — rådhuset, trivialskolan och fängelset — troligtvis indigoblåa. År 1764 var åtminstone byggnaderna på rådhusets tomt röda. På tomten fanns också en brunn.

Slottet

Uppkomsten av Korsholms slott ansluter sig troligtvis till den maktkamp som pågick på 1360-talet om Sveriges krona. År 1364 valdes tysken Albrekt av Mecklenburg till konung. Österbotten hörde tidigare administrativt till Satakunda, men den nye kungen sände hit sin egen fogde och lät uppföra Korsholms slott som administrativt centrum. Den tidigaste dokumenterade uppgiften om detta är från år 1374. Slottet började troligtvis byggas redan i slutet på 1360-talet. I början hette det Krytzeborg (Cryseborgh), den svenska formen Korsholm nämns först 1393 i handlingarna. Slottet var troligen helgat åt det heliga korset eller så var namnet enbart ett lån från den tyska namnfloran över slott (enligt Juhani Rinne).

Då platsen för slottet valdes beaktades utan tvivel Mustasaari kyrkby och den skyddade hamnen alldeles intill denna plats.

Under byggnadstiden reste sig slottsön av moränkummel 6—7 meter över havsytan. Öns högsta kulle jämnades ut och längs dess kanter byggdes en kvadratisk fästningsvall, som yttersta försvarspost uppfördes vid foten av kullen en vall, som omgavs av en vattengrav. Troligtvis var bara en del av slottets byggnader av sten. Slottet var först och främst ett administrativt centrum. Mål för krigisk verksamhet blev det bara en gång då tyska sjörövare, de s.k. vitaliebröderna erövrade det (1396—99). På 1540-talet lät Korsholms herrgård bygga en sydlig kungsladugård på Risön och år 1556 byggdes den norra kungsladugården. En del av det medeltida slottet torde ha försvunnit redan i mitten på 1500-talet. Då byggdes nya ekonomibygnader på borgkullen. På 1560-talet fick man en öppen spis med rökgång i bostadsbyggnaderna i stället för den tidigare ugnen, vars rök gick ut i rummet. Då fanns det 13 stugor (=rum) på borgkullen och 3 loftbyggnader. Alla byggnader hade nävertak och pergament av kalvskinn över fönsteröppningarna. I början av 1600-talet fanns borgstugan, fogdestugan och skrivarstugan samt ekonomibygnader och andra bostadsbyggnader fortfarande bevarade på borgkullen. Allt som allt fanns det år 1610 i huvudgården fem uppvärmda stugor och i dem 20 rum. Byggnaderna formade en slutna gårdsplan till vilken två portar ledde.

Korsholmankatu hovioikeuden portin kehystämänä.

Kuva M. Julkunen.

Korsholmsgatan inramad av hovrättsporten

Foto: M. Julkunen.

Maaherran residensi

Korsholma oli kruununvoudin asuinpaikkana vuoteen 1622. Tämän jälkeen se hallituksen omaksuman uuden veronperintäjärjestelmän mukaisesti vuokrattiin yksityisille henkilöille: pääkartano ja Risö — Iso Matti v. 1622—26, saksalainen kauppias Hans König v. 1626—31 ja ratsumestari Johan Printz v. 1631—42, Pohjoinen latokartano — Paavali Hannunpoika v. 1622—28, Petter Grönberg v. 1628—29, saksalainen porvari Frans Davidsson v. 1629, Hans König v. 1629—33 ja Vaasan kaupungille v. 1633. Vuoden 1642 jälkeen Korsholmasta tuli maaherran asunto, kun Pohjanmaa jaettiin kahteen hallinnolliseen alueeseen, Oulun ja Vaasan lääniin. Vuonna 1647 kuningatar Kristiina luovutti kuninkaankartanon Vaasan kaupungille. Vuonna 1651 kreivi Gabriel Pentinpoika Oxenstierna vaihtoi kaupungin kanssa kartanon Höstveden kylään.

Vuonna 1656 Korsholmaan rakennettiin uusi vankila, jonka alakerta oli kiveä ja yläkerta puuta. Vuonna 1662—64 pääkartanoon pystytettiin uusi suuri asuinrakennus. Kreivin ajan jälkeen kartanosta tuli jälleen maaherran asunto. Kartano korjattiin v. 1675—76 perinpohjin; pihan länsiosassa olevaan saliin sekä ”itäiseen rakennukseen” muurattiin kivijalka. Korsholmassa toimi lääninhallitus, siellä oli myös arkisto. Vuonna 1685 tuli maaherraksi Gustav Grass, joka teetti 1600-luvun lopulla Korsholmaan lisää rakennuksia. Läänin kanslia ja konttori saivat näin omat huoneistonsa Korsholmassa. ”Suuri rakennus” laudoitettiin ja maalattiin punavärillä. Vuonna 1724 maaherra von Essen korjautti Korsholman tiloja ja rakennutti tiilisen lääninverokamarin. Maaherra Karl Frölichin astuessa virkaan v. 1734 Korsholma oli jo pahoin ränsistynyt. Seuraava maa-

Landshövdingens residens

Korsholm var kronofogdens bostad till år 1622. Efter detta arrenderades slottet i enlighet med det av regeringen godkända nya systemet för skatteuppbörd ut åt privatpersoner: huvudgården och Risö — Stor Matts åren 1622—26, tyska köpmannen Hans König åren 1626—31 och ryttmästaren Johan Printz åren 1631—42, Norra kungsladugården åt Pål Hansson åren 1622—28, Petter Grönberg åren 1628—29, tyske borgaren Frans Davidsson år 1629, Hans König åren 1629—33 och Vasa stad år 1633. Efter år 1642 blev Korsholm landshövdingens bostad, då Österbotten delades i två administrativa områden — Uleåborgs och Vasa län. År 1647 överlät drottning Kristina kungsgården åt Vasa stad. År 1651 bytte greve Gabriel Bengtsson Oxenstierna Höstves by mot gården med staden.

År 1656 byggdes ett nytt fängelse på Korsholm. Dess nedre våning var av sten och övre våningen av trä. Åren 1662—64 uppfördes en ny stor bostadsbyggnad vid huvudgången. Efter grevens tid på herrgården blev den igen landshövdingens bostad. Herrgården grundrenoverades åren 1675—76, då den sal som fanns i gårdens västra del och den ”östra byggnaden” fick murad stenfot. På Korsholm verkade länsstyrelsen och där fanns också ett arkiv. År 1685 blev Gustav Grass landshövding och han lät i slutet av 1600-talet uppföra flera byggnader på Korsholm. Länets kansli och kontor fick sålunda egna lokaliteter på Korsholm. ”Stora byggningen” beslogs med bräder och målades med rödfärg. År 1724 lät landshövding von Essen reparera lokaliteterna på Korsholm och bygga en länsstattekammare av tegel. Då landshövding Karl Frölich tillträdde sin tjänst år 1734 var Korsholm redan i hög grad förfal-

Entisestä Kirkkokadusta on jäljellä vielä pieni matka kävelykatua.

Kuva M. Julkunen.

Av den f.d. Kyrkogatan finns ännu en liten bit kvar i form av en gågata.

Foto: M. Julkunen.

herra Gustav Creutz asui jo muualla. Uusi maaherra (v. 1746) Gustav Abraham Piper sai vihdoin Kors-holman maaherran residenssin kuntoon.

Uudet rakennukset muodostivat umpikartanon, jonka eteläpuolella oli maaherralle kuuluva päära-kennus, itä- ja länsipuolella siipirakennukset lääninhallituksen virastoja varten. Neliömäisen pihan jokainen sivu oli 56 kyynärän (33,6 m) pituinen. Ra-kennusten välissä oli kolme kyynärää korkea ja puoli kyynärää paksu tiilimuuri. Myös itse rakennukset olivat tiilestä, kivijalka oli graniittia. Rakennukset olivat yksikerroksisia ja niissä oli tiilinen taitekatto. Rakennuksen alla oli useita kellareita, joihin päästiin eteisen tai sen vieressä olevien komeroiden kautta. Päärakennuksen kokonaispinta-ala oli 952 neliökyynärää (n. 342 m²). Rakennusten ulkoseinät olivat tiilenpunaiset ja nurkat valkoiset. Kummulta itään levittäytyi maaherran yksityinen puutarha.

Kaupungin lounaisosassa ei autonomian ajan alussa ollut kuin huonokuntoinen lääninvankila, kaksikerroksinen kivirakennus. Kaksikerroksinen puuvankila oli myös huonokuntoinen.

1800-luvulla laadittiin piirustukset uudelle maa-herrantalolle, mutta hanketta ei ehditty toteuttaa, koska kaupunki paloi. Valleille jääneet rakennustar-vikkeet käytettiin uuden kaupungin virastojen ra-kentamiseen. Linnakummusta otettiin myös maata Vaskiluodon sillan rakentamista varten.

Hovioikeus

Kustaa III vieraillessa Suomessa v. 1775 tehtiin päätös Vaasan hovioikeuden perustamisesta. Virallinen päätös tehtiin Helsingissä 6.6.1775 pidetyssä halli-tuksen kokouksessa.

Hovioikeus aloitti istuntonsa 21.8.1776 pormesta-ri Erik Leopoldin talon yläkerrassa tontilla 66. Hovi-oikeudentalon suunnittelusta vastasi yli-intendentti C. F. Adelcrantz. Kuningas hyväksyi piirustukset 4.6.1776. Kuningas esitti omat vaatimuksensa: mm. rakennuksen pituuden tuli olla 70 kyynärää, siinä oli oltava ”italialaiset portaat”, hän antoi ohjeita myös uusista mittasuhteista ja koristelusta. Raken-nustyötä valvoi hovioikeudenneuvos A. F. Silfver-sparre.

let. Följande landshövding Gustav Creutz bodde på annat håll. Den nya landshövdingen (år 1746) Gus-tav Abraham Piper fick till slut landshövdingsresi-denset på Korsholm i skick.

De nya byggnaderna formade en sluten gård, på vars södra sida huvudbyggnaden, som tillhörde landshövdingen, fanns. På östra och västra sidan fanns flygelbyggnader för länsstyrelsens ämbetsverk. Varje sida av den kvadratiska gårdsplanen mätte 56 alnar (33,6 m). Mellan byggnaderna fanns en tegel-mur som var 3 alnar hög och en halv aln tjock. Bygg-naderna var också av tegel och stenfoten av granit. De var en våning höga och hade brutet tak av tegel. Under byggnaden fanns flera källare som man kom ner i via hallen eller garderober bredvid den. Hu-vudbyggnadens totala yta var 952 kvadratalnar (ca 342 m²). Byggnadernas yttre väggar var tegelröda och knutarna vita. Österut från kullen bredde landshövdingens privata trädgård ut sig.

I stadens sydvästra del fanns i början av den auto-noma tiden inget annat än länsfängelset, en sten-byggnad i två våningar som var i dåligt skick. Fängel-set av trä i två våningar var också i dåligt skick.

På 1800-talet gjordes ritningar till ett nytt lands-hövdingshus, men projektet hann inte förverkligas innan staden brann. De byggnadsförnödenheter som blev kvar på vallarna användes för att bygga äm-betsverk i den nya staden. Från slottskullen togs ock-så jord när Vasklot-bron byggdes.

Hovrätten

Då Gustav III år 1775 besökte Finland fattades ett beslut om att Vasa hovrätt skulle grundas. Det offi-ciella beslutet fattades vid ett rådssammanträde i Helsingfors 6.6.1775.

Hovrätten höll sin första session 21.8.1776 i övre våningen i borgmästaren Erik Leopolds hus på tom-ten 66. För planeringen av hovrätts huset svarade överintendenten C. F. Adelcrantz. Kungen godkän-de ritningarna 4.6.1776 och han framförde egna krav: bl.a. skulle byggnaden vara 70 alnar lång och den skulle ha ”italienska trappor”. Han gav också direktiv om de nya dimensionerna och om utsmyck-ningen. Byggnadsarbetena övervakades av hovrätts-rådet A. F. Silfversparre.

Rakennuspaikka osoittautui niin vetiseksi, että sitä oli siirrettävä idemmäksi. Hovioikeuden paikaksi tuli näin kaupungin kaakkoisnurkka vastapäätä maaherran residenssiä ja n. 540 metrin päässä siitä. Peruskivi laskettiin 3.7.1779. Hovioikeuden talo tehtiin tiilestä, tarkoitusta varten perustettiin tiilitehdas työmaan läheisyyteen. Päärakennus edustaa kustavilaista tyyliä. Alin kerros oli maan alla, siinä sijaitsivat kellarit, keittiöt, ruokailuhuoneet ja palvelusväen asunnot. Toinen kerros oli hovioikeudenpresidentin asunto ja kolmannessa kerroksessa oli hovioikeuden istuntosali, toimistohuoneita ja arkisto. Lopputarkastus suoritettiin v. 1786, jolloin olivat valmiina myös päärakennuksen molemmiin puoliin sijaitsevat talusrakennukset.

Julkisivu avautui Kustaan torille ja sitä koristivat mm. doorilaiset seinäpilarit. Pihanpuoleinen julkisivu oli vaatimattomampi. Päärakennus oli 70 kyynärää pitkä, 27 kyynärää leveä ja katto mukaan lukien 33 kyynärää korkea. Se oli valkoiseksi rapattu ja katto oli peltinen taitekatto ns. mansardikatto.

V. 1818 tehtiin sisätiloissa muutoksia. V. 1820 rakennettiin rakennuksia kiertävä aita, alaosa oli kivistä ja n. 120 cm korkea, samoin puinen yläosa. V. 1821—23 rakennettiin päärakennuksen ympärille n. 5 m. etäisyydelle maanalainen kanaali, sillä maa oli erittäin vetistä. Kanaalista tehtiin niin tilava, että mies mahtui sitä perkaamaan. Siitä avautui maanpinnalle kahdeksan ilmanvaihtoaukkoa. Tontin pohjoislaitaan rakennettiin yhdistetty ruiskuhuone ja arkistorakennus. Tontin etelälaitaan valmistui v. 1847 vahtimestareille pieni talo, se oli C. A. Edelfeltin piirtämä.

Hovioikeuden talon takana oleva kellotapuli rakennettiin palon jälkeen, kun rakennus muutettiin kirkoksi. Muutostöistä vuosien 1862 ja 1863 aikana vastasi rakennusmestari Erik Kuorikoski.

1.4 Muita julkisia rakennuksia

Sairaala

Vuoden 1765 valtiopäivillä Pohjanmaa sai luvan perustaa oman lääninsairaalan. Se aloitti toimintansa Vaasassa vuonna 1768 vuokratiloissa. Vuonna 1770 sairaala sai omat tilat toisesta kaupunginosasta, tontin no 53. Viereinen kuja sai nimen Lasaretsgränd. 1780-luvulla kyettiin hoitamaan jo 8—10 potilasta. Vuonna 1818 sairaala sai uuden tontin paikalta, jota kutsuttiin nimellä Magasinsplats. Uudet tilat sairaala sai v. 1844, kun Mustasaaren sairaala valmistui. Tätä ennen se oli toiminut mitä erilaisimmissa tiloissa. Rakennustyön otti suorittaakseen muurari-mestari Stephan Träskelin. C. L. Engelin piirtämä kivinen päärakennus nousi kaupungin länsilaidalle. Sairaala on edelleen käytössä.

Byggplatsen visade sig vara så sumpig att den måste flyttas österut. Sälunda placerades hovrätten i stadens sydöstra hörn mitt emot landshövdingens residens och ungefär 540 meter i från det. Grundstenen lades 3.7.1779. Hovrättshuset byggdes av tegel och för ändamålet anlades ett tegelbruk i närheten av byggplatsen. Huvudbyggnaden representerade den gustavianska stilen. Den nedersta våningen var belägen under jorden och i den fanns källare, kök, matsalar och tjänstefolkets bostäder. I andra våningen fanns hovrättspresidentens bostad och i tredje våningen hovrättens sessionssal, kontorsrum och arkiv. Slutgranskningen utfördes år 1786 då också de två ekonomibyggnaderna på varsin sida om huvudbyggnaden stod klara.

Fasaden var vänd mot Gustavs torg och den smyckades av bl.a. doriska väggpelare. Fasaden mot gården var anspråkslösare. Huvudbyggnaden var 70 alnar lång, 27 alnar bred och 33 alnar hög då taket räknades med. Den var rappad i vitt och taket var ett brutet plåttak, ett s.k. mansardtak.

År 1818 gjordes ändringar i de inre utrymmena. År 1820 byggdes ett staket runt byggnaderna, vars nedre del var av sten och ca 120 cm hög, vilket också den övre delen av trä var. Åren 1821—23 byggdes en underjordisk kanal runt huvudbyggnaden på ca 5 meters avstånd, emedan marken var mycket sank. Kanalen gjordes så rymlig att en man rymdes i den för att rensa den. Från den ledde åtta ventilationsöppningar upp till markytan. På tomtens norra del byggdes en kombinerad spruthus- och arkivbyggnad. På tomtens södra del fick vaktmästarna ett litet hus, som stod klart år 1847. Det var ritat av C. A. Edelfelt.

Den klockstapel som finns bakom hovrättshuset byggdes efter branden då byggnaden ändrades till en kyrka. För ändringsarbetena under åren 1862 och 1863 svarade byggmästare Erik Kuorikoski.

1.4 Andra offentliga byggnader

Sjukhuset

Under riksdagen år 1765 fick Österbotten tillstånd att inrätta ett eget länssjukhus. Det inledde sin verksamhet i Vasa år 1768 i hyrda utrymmen. År 1770 fick sjukhuset egna utrymmen i en annan stadsdel på tomten nr 53. Den intelligande gränden fick namnet Lasaretsgränd. På 1780-talet kunde man vårda 8—10 patienter samtidigt. År 1818 fick sjukhuset en ny tomt på en plats som kallades Magasinsplatsen. Nya utrymmen fick sjukhuset 1844 då Korsholms sjukhus blev färdigt. Innan dess hade det verkat i många olika lokaliteter. Byggnadsarbetet utfördes av murarmästare Stephan Träskelin. Den av C. L. Engel ritade huvudbyggnaden i sten restes i stadens västra kant. Sjukhuset är fortfarande i bruk.

Köyhäntalo

Ensimmäinen vaivaistalo perustettiin Vaasaan v. 1651. Köyhäntalo sijaitsi tontilla 184. Aikaisemmin 1600-luvulla oli ns. köyhäintupia, joissa kerjäläiset saivat asua. V. 1729 valmistui köyhäntalo, joka sijaitsi tontilla 42. Vanha rakennus purettiin ja vuonna 1823, sen tilalle rakennettiin uusi, joka maalattiin punaiseksi. Talo kuitenkin myytiin, kun köyhäntaloksi lunastettiin aikaisemmin maaherra de Cornwallille kuulunut talo. Se sijaitsi Itäisen Aitakadun itäpuolella seurahuoneen eteläpuolella. Vuonna 1810 rakennettu päärakennus oli kaksikerroksinen, lautavuorattu ja maalattu punaiseksi. Rakennus oli 18 kyynärää korkea, 43 1/2 pitkä sekä 17 1/2 leveä, kivijalka oli 1 1/4 kyynärää korkea.

Vuonna 1827 rakennettiin kaksi yksikerroksista kulmarakennusta, lisäksi tontilla (18 963 neliökkyynärää) oli useita varasto- ja talousrakennuksia ja sauna. Köyhäntalo otettiin teknisen reaalikoulun käyttöön 1840-luvun lopulla.

Pappila

Jo vuonna 1660 pappila sijaitsi kirkon lähellä Pitkänkadun ja Kirkkokadun kulmassa Berguddin tontilla no 176. Tontin omisti myöhemmin pormestari Högman. Vuonna 1667 valmistui uusi päärakennus kaupunkipappilan tontille. Talon päädyssä oli kivikellari. Kråklundissa oli myös pappilan tila. Kun kaupungissa olleet rakennukset rapistuivat ja Kråklundin tilakin oli huonossa kunnossa, siirtyi pappila pysyvästi Haagaan. Haagan pappila säästyí palossa, sillä se oli kaupungin pohjoispuolella. Pappila on rakennettu v. 1782, lisärakennus 1803—04. Vuonna 1985 purettiin pitkä ulkorakennus.

Seurahuone

Vuonna 1819 perustettiin osakeyhtiö yleisen huvittelupaikan rakentamista varten. Seurahuone rakennettiin IV kaupunginosan 1. kortteliin tontille no 75. Päärakennus valmistui v. 1820. Se lepää korkealla kivijalalla. Talossa oli kellari, 2 kerrosta ja tiilikatto. Siinä oli 22 lämmitettävää asuinhuonetta, keittiö ja ruokakomero. Tontille valmistui myös pari muuta rakennusta, ns. flyygelirakennus (v. 1832) oli kaksikerroksinen, tiilikattoinen ja siinä 8 lämmitettävää huonetta. Kolmas rakennus oli yksikerroksinen, lautakattoinen, siinä olivat mm. leipomo, ruoka-aitta, panimo, renkikamari ja liiteri. Kaikki rakennukset olivat puuta.

Kaivuhuone

Brunns-Salongen paviljonki rakennettiin v. 1846 seurahuoneen puutarhan itälaidalle. Kaivuhuoneella tarjoiitiin kaupungin läheisyydestä löytyneen lähteen mineraalivettä, minkä katsottiin olevan terveellistä. Kaivuhuone ei ollut suuri ja sen asiakkailta oli mahdollisuus käyttää joitakin seurahuoneen tiloja sekä puutarhaa. Palon jäljiltä on tontilla kivijalka vielä näkyvissä.

Fattiggården

Den första fattigstugan i Vasa grundades år 1651. Denna fattigstuga var belägen på tomten 184. Också tidigare på 1600-talet fanns stugor, där tiggare fick bo. År 1729 blev den nya fattiggården klar på tomten 42.

Den gamla byggnaden revs och år 1823 byggdes en ny som målades röd. Huset såldes emellertid då ett hus som tidigare tillhört landshövding de Cornwall inlöstes för att användas som fattiggård. Det stod på östra sidan av Östra Staketgatan söder om societetshuset. Huvudbyggnaden i två våningar från år 1810 var brädfodrad och målad röd. Byggnaden var 18 alnar hög, 43 1/2 alnar lång och 17 1/2 alnar bred. Stenfoten var 1 1/4 aln hög. År 1827 byggdes två hörnbyggnader i en våning och dessutom fanns det flera lager- och ekonomibyggnader samt en bastu på tomten (18963 kvadratalnar). I slutet av 1840-talet tog den tekniska realskolan i bruk fattiggården.

Prästgården

Redan år 1660 var prästgården belägen nära kyrkan på den Berguddska tomten nr 176 (nytt nummer) i hörnet av Storgatan och Kyrkogatan. Tomten ägdes senare av borgmästare Högman. År 1667 blev en ny huvudbyggnad klar på stadsprästgårdens tomt. I husets ena gavel fanns en källare av sten. I Kråklund fanns också en prästgårdslägenhet. Då byggnaderna i staden började förfalla och även lägenheten i Kråklund var i dåligt skick flyttade prästgården för gott till Haga. Prästgården i Haga bevarades vid branden, eftersom den var belägen norr om staden. Prästgården byggdes år 1782, tilläggsbyggnaden 1803—04. År 1985 revs den långa uthusbyggnaden.

Societetshuset

År 1819 bildades ett aktiebolag för anläggande av en allmän nöjesplats. Societetshuset byggdes i IV stadsdelen i 1 kvarteret på tomten nr 75. Huvudbyggnaden blev klar år 1820. Den vilar på en hög stenfot. I huset fanns en källare, det var gjort i två våningar och taket var av tegel. Där fanns 22 uppvärmbara bostadsrum, ett kök och ett matförråd. På tomten fanns också ett par andra byggnader: den s.k. flygelbyggnaden (år 1832) i två våningar, med ett tak av tegel, och 8 uppvärmbara rum. I den tredje byggnaden i en våning med brädtak fanns bl.a. bageri, matbod, bryggeri, drängkammare och lider. Alla byggnaderna var av trä.

Brunnshuset

Paviljongen Brunns-Salongen byggdes år 1846 i östra delen av Societetshusets trädgård. I Brunnshuset serverades mineralvatten från en källa som man hade hittat nära staden. Detta vatten ansågs vara hälsosamt. Brunnshuset var inte stort och därför kunde dess kunder använda sig av en del av Societetshusets utrymmen samt trädgården. Stenfoten finns ännu kvar på tomten efter branden.

Panimo

Kustaa III aikana v. 1776 perustettiin Vaasan kruununpolttimo, mikä käsitti polttimohuoneen ja siihen kuuluvan sekoituskamarin, jauhomakasiinin ja oluenpanokamarin, jauhomyllyn ja vedennostolaitteen, kaksikerroksisen päärakennuksen, mallashuoneen, kaksikerroksisen viljamakasiinin, jonka alla oli varastokellari harmaakivestä, yksikerroksisen asuinrakennuksen ja muutamia ulkoisuoneita. Päärakennuksen alaosa oli kivistä ja yläosa puusta.

Nykyisen Mustasaaren sairaalan tontilla kauppias Artemej Semenoff käynnisti panimon Bolagsbränneriet v. 1811. Se oli läntisen tullin vieressä, samalla paikalla kuin vanha panimo oli ollut. Samalla paikalla torikadun vieressä on edelleen osa korkeasta kiviseinästä jäljellä.

Vuonna 1848 Lääninlasaretin taloudenhoitaja J. J. Sunden perusti yhdessä C. J. Björkmanin kanssa polttimon Itäisen Aitakadun varrelle. He valmistivat paloviinaa kahdella pannulla höyryvoiman avulla.

Majatalot

Kaupungin vanhin majatalo oli ns. kaupunginkellari, joka oli olemassa ainakin jo v. 1642. Mahdollisesti se oli jo tuolloin sijoittunut raatihuoneen pohjakerroksen eteläpäättyyn. Kaupunginkellarilla oli useita pitäjiä vuosien mittaan.

V. 1732 mainitaan kaupunginkellarin lisäksi yksi majatalo ja kaksi krouvia. Majatalonpidosta ei tarvinnut suorittaa kaupungille maksua. V. 1755 perustettiin ensimmäinen ravintola.

1770-luvulla kaikki krouvit ja majatalot olivat kaupungin eteläosassa, vain kaupunginkellari oli pohjoisosassa.

Vuonna 1808 oluttupia oli kaupungissa 4 kpl, joista vain yhden sijainti tunnetaan. Se oli Korsholman kartanon tienhaarassa kaupungista etelään. Oluttuvat (tai oikeudet) annettiin vuokralle eniten tarjoavalle, joten kapakoitsijat vaihtuivat muuttaman vuoden välein. V. 1822 itätullin vieressä, kaupungin omistamalla tontilla no 116 oli kestikievari. Vuonna 1838 se oli ainoa kestikievari kaupungissa, se sijaitsi 2-kerroksisen talon toisessa kerroksessa. Muiden oluttupien määrä vaihteli myös jatkuvasti.

Lähellä vanhaa satamaa toimi ainakin jo v. 1810 majatalo. Rakennuksen valmistumisvuotta ei tarkalleen tiedetä, mutta oletettavasti se on 1700-luvulta, rakentamistyyli viittaa siihen (kattopalkit kannattavat yläkerran lattiaa).

Sataman ollessa vielä käytössä, asiakkaina oli pääasiassa merimiehiä ja päällystöä. Majatalolla oli an-niskeluoikeus, niinpä siellä vietettiin iloisia juhlia. Kun suuremmat alukset eivät enää voineet tulla satamaan, elämä majatalossa kävi hiljaisemmaksi, kuten ennen oli ollut talviaikoina. Syrjäisen sijaintinsa vuoksi majatalo säilyi palossa. Siinä avattiin ravintola v. 1857, mutta jo pian, v. 1859, se muutettiin venäläisen pataljoonan sairaalaksi. Rakennus purettiin syyskuussa 1985.

Bryggeriet

Under Gustav III tid anlades år 1776 Vasa kronobränneri, vilket omfattade ett brännerirum och till det hörande blandningskammare, mjölmagasin och ölbryggstuga, kvarn och vattentagningsapparat, huvudbyggnaden i två våningar, ett maltrum, ett sädsmagasin i två våningar under vilket fanns lagerkällare av gråsten, ett bostadshus i en våning och några uthus. Huvudbyggnadens nedre del var av sten och den övre delen av trä.

På den tomt där Korsholms sjukhus nu står startade köpman Artemej Semenoff bryggeriet Bolagsbränneriet år 1811. Det fanns bredvid västra tullen, på samma plats där det gamla bryggeriet hade stått. På samma plats vid Torggatan finns fortfarande en del av en hög stenvägg kvar.

År 1848 grundade länslasarettets ekonomiförestandare J. J. Sunden tillsammans med C. J. Björkman ett bränneri vid Östra Staketgatan. De framställde brännvin med två pannor och med hjälp av ångkraft.

Gästgiverierna

Stadens gamla gästgiveri kallades stadskällaren och det existerade åtminstone redan år 1642. Eventuellt fanns det redan då i södra gaveln av rådhusets bottenvåning. Stadskällaren hade under årens gång flera innehavare.

År 1732 nämns vid sidan av stadskällaren ett gästgiveri och två krogar. För att få inneha ett gästgiveri behövde man inte betala någon avgift åt staden. År 1755 grundades den första restauranten.

På 1770-talet fanns alla krogar och gästgiverier i stadens södra del, bara stadskällaren fanns i norr.

År 1808 fanns 4 ölstugor i staden av vilka man bara känner till läget för en. Den fanns vid vägskälet till Korsholms herrgård söder om staden. Ölstugorna (eller rättigheterna) gavs på hyra åt den som betalade mest, vilket gjorde att krögarna byttes med några års mellanrum. År 1822 fanns bredvid östra tullen på tomten nr 116, som ägdes av staden, ett gästgiveri. År 1838 var det det enda gästgiveriet i staden. Det var beläget i andra våningen i ett tvåvåningshus. De övriga ölstugornas antal växlade också fortsättningsvis.

Nära gamla hamnen verkade åtminstone redan år 1810 ett gästgiveri. Byggnadens byggnadsår vet man inte med säkerhet men den är troligen från 1700-talet — byggnadsstilen tyder på det (takbalkarna stöder övre våningens golv).

Då hamnen ännu användes var de huvudsakliga kunderna sjömän och befäl. Gästgiveriet hade utskänkningsrättigheter och därför firades glada fester där. Då de största fartygen inte längre kunde komma in till hamnen blev livet på gästgiveriet stillsamare, som det förut hade varit vintertid. På grund av sitt ensliga läge klarade gästgiveriet sig undan branden. I det öppnades restaurang år 1857 men snart, år 1859, ändrades det till sjukhus för den ryska bataljonen. Byggnaden revs i september 1985.

Vuosisadan puolivälissä kaupungissa oli kaupunginkellari, kestkieväri, kaksi olutkrouvia, seurahuone ravintoloinen ja oikeuksineen pitää huoneita matkustajia varten, lisäksi kauppiaan leski Sofia Malm piti ruokalaa.

Armeijan vaatimat rakennukset

Pikkutullin poistamisen jälkeen tullituvat otettiin armeijan käyttöön. Vuonna 1828 ne kuitenkin vaihdettiin uusiin. Ne olivat hirsistä tehtyjä vaaleiksi maalattuja (9 1/4 kyynärää korkeita, 10 3/4 pitkiä ja 8 kyynärää leveitä). Niissä oli 3/4 kyynärää korkea kivijalka, neljä puupilaria ja lautakatto. Vuonna 1832 rakennettiin Uuden torin laitaan päävartio, tyyliään samanlainen kuin uudet tullituvat (13 1/2 x 25 x 18 1/2 kyynärää). Päävartiota laajennettiin v. 1839. Tontilla oli toinenkin rakennus, mikä toimi venäläisten kirkkona. Se kuitenkin paloi vuonna 1843 ja uusi tilapäinen kirkko oli vuodesta 1846 kauppias Grönbergin tontilla torin laidassa.

Postikadun kulmaan, lähelle itätullia rakennettiin v. 1810 kaupungin toimesta talo. Se oli lautavuorattu ja punaiseksi maalattu kaksikerroksinen (19 x 31 1/2 x 13 kyynärää). Myös kaksi muuta rakennusta oli vuodelta 1810, mutta kolme tontilla ollutta piharakennusta olivat vuodelta 1780. Kaupungin talo oli alunperin tarkoitettu upseerien asuttavaksi, mutta siinä toimi myöhemmin mm. sotilassairaala.

Kaupunki osoitti armeijan majoitustarkoituksiin pari muutakin tonttia, mutta näille aiottuja rakennuksia ei ehditty aloittaa ennen paloa. Sotilaiden majoitus oli muuten kaupunkilaisten rasituksena.

Kirjapaino

G. W. Londicer tuli kaupunkiin 13.10.1776 ja perusti kirjapainon ns. Siniuksen tontille. Vuonna 1779 kirjapaino siirtyi tontille 291. Kirjapaino oli samalla tontilla perheen hallussa, aina vuoteen 1838. Tällöin kirjapaino-oikeudet sai C. G. Wolff. Kirjapainoa hoiti hovioikeudenneuvos Boy. Talo, jossa paino sijaitsi, myytiin hänelle v. 1838, tontti 23. Boylta sen vastaavasti osti v. 1843 P. M. F. Lundberg, jolla paino oli aina kaupungin paloon saakka.

Pikipolttimo

Vaasan pikipruukin omisti muutamien kauppiaiden muodostama yhtiö. Se oli niin vanha, että privilegopäivää ei enää muistettu, mutta se oli ollut toiminnassa jo vuonna 1640. Pruukki sijaitsi luoteeseen Hästholmenilta. Siinä oli kaksi lautarakennusta, joista toiseen oli muurattu 2000 kannun pata.

1800-luvun puolella sillä ei ollut suurtakaan merkitystä. V. 1841 työntekijöitä oli kolme ja liikevaihto oli 700 hopearuplaa. Vuonna 1849 pikeä vietiin ulkomaille 35 tynnyriä ja Venäjälle 25 tynnyriä. V. 1850 laivattiin vain 2 tynnyriä.

I staden fanns i mitten på seklet stadskällaren, ett gästgiveri, två ölkrogar, Societetshuset med restaurang och med rättigheter att hålla rum för resande. Dessutom hade köpmansänkan Sofia Malm en matservering.

Byggnader som behövdes för armén

Då lilla tullen slopade togs tullstugorna i arméns bruk. År 1828 byttes de emellertid ut mot nya. Dessa var gjorda av stockar och målades ljusa (9 1/4 alnar höga, 10 3/4 alnar långa och 8 alnar breda). De hade stenfötter som var 3/4 aln höga, fyra träpelare och brädtak. År 1832 byggdes en högvakt vid Nya torget. Den var stilmässigt likadan som de nya tullstugorna (13 1/2 x 25 x 18 1/2 alnar). Högvakten förstörades år 1839. På tomten fanns också en annan byggnad, som fungerade som ryssarnas kyrka. Den brann emellertid år 1843 och en ny tillfällig kyrka fanns fr.o.m. år 1846 på köpman Grönbergs tomt invid torget. I hörnet av Postgatan nära östra tullen byggdes år 1810 ett hus av staden. Det var ett brädfodrat tvåvåningshus (19 x 31 1/2 x 13 alnar) och det målades rött. Också två andra byggnader var från år 1810, men tre gårdsbyggnader som fanns på tomten var från år 1780. Stadens hus var från början avsett för officerare, men där verkade senare också bl.a. soldatsjukhuset.

Staden anvisade också några andra tomter åt armén för inkvarteringsbruk men på dem hann man inte börja bygga innan branden. Inkvarteringen av soldater var för övrigt en börda som stadsborna fick finna sig i.

Boktryckeriet

G. W. Londicer kom till staden 13.10.1776 och grundade ett boktryckeri på den s.k. Siniuska tomten. År 1779 flyttades boktryckeriet till tomt 291. Boktryckeriet var i familjens ägo och stod på samma tomt ända till år 1838. Då fick C. G. Wolff boktryckerirättigheterna. Boktryckeriet sköttes av hovrättsrådet Boy. Huset där tryckeriet fanns såldes åt honom år 1838 med tomt nr 23. P. M. F. Lundberg köpte det i sin tur år 1843 av Boy och han hade boktryckeriet ända till branden.

Beckbruket

Vasa beckbruk ägdes av ett bolag som några köpmän hade grundat. Det var så gammalt att ingen längre kom ihåg den dag privilegierna gavs för det, men det verkade åtminstone redan år 1640. Bruket var beläget nordväst om Hästholmen. Där fanns två brädbyggnader, i en av dem hade en 2000 kannors gryta murats in.

In på 1800-talet hade det inte längre någon större betydelse. År 1841 var arbetstagarna tre och omsättningen 700 silverrubel. År 1849 exporterades 35 tunnor beck och 25 tunnor levererades till Ryssland. År 1850 skeppades bara 2 tunnor.

Alkula

August Alexander Levon perusti kaupungin pohjoispuolelle kemiallisen tehtaan. Maistraatti tarkasti sen v. 1848. Itse rakennus, Alkula, on tiettävästi rakennettu v. 1793. Tyyllillisesti se edustaa tuon ajan 2-kerroksisia rakennuksia. Vuonna 1849 Levon perusti Alkulaan myös höyrymyllyn. Alkulassa oli käytössä 12-hevosvoimainen höyrykone. Vuonna 1851 kemiallisen tehtaan tuotteisiin kuului myös kivennäisvesi.

Alkulan päärakennus säilyi palossa ja on Vaasan kaupungin omistuksessa. Se on kuitenkin kunnostuksen tarpeessa ja tällä hetkellä ilman käyttöä. Alkula on myös yksi niistä harvoista 1700-luvun rakennuksista, joita Vaasassa vielä on jäljellä.

Tupakkatehdas

Vaasan tupakkatehdas oli peräisin jo vuodelta 1775 ja aluksi Wasastjernan suvun omistuksessa. Vuodesta 1844 omistaja oli F. J. Kyntzell. Tupakkaa viljeltiin kaupungin pohjoispuolella.

1.5 Väestö

1600-luvun alussa oli Mustasaaren kylässä ainoastaan 13 taloa, mutta kaupungin perustamisen jälkeen alkoi väkiluku kauppapaikalla nopeasti kasvaa. 1640-luvulla henkikirjoilla oli 180—190, mutta tämä ei ole todellinen asukasluku, sillä pois jätettiin lapset, vanhukset ja köyhät. 1650-luvulla henkikirjoitus tapahtui jo tarkemmin, kaupunkilaisia oli tuolloin 255. Vuoden 1653 henkikirjoitus lienee ensimmäinen luotettava, sen mukaan asukkaita oli 511. 1691 oli asukkaita henkikirjoilla 621. 1690-luvun lopun nälkävuodet verottivat asukasluvun 398:aan. 1700-luvun alussa taloja oli 160. 1738 tontteja oli 253. Kirkonkirjojen ja henkikirjojen perusteella voidaan päätellä, että kaupunki nautti muutovoittoa:

vuosi	henkeä keskimäärin
1723—24	870
1740—44	1035
1760—64	1510

V. 1780 papiston antaman tiedon mukaan oli asukasluku 2 120 ja v. 1810 se oli 2 400 (henkikirjojen mukaan vajaat 2 000). V. 1852 eli samana vuonna, kun kaupunki paloi oli Vaasan väkiluku 3 200.

1600-luvun loppupuoliskolla kaupankäynnillä eli kokonaan tai osaksi 70—80 vaasalaista, joista valtaporvareita oli noin kolmannes. 1650-luvulla käsityöläisiä oli 45 ja tähän lukuun sisältyivät myös mm. kalastajat ja teurastajat. Lisäksi kaupungissa oli palvelusväkeä: vuonna 1683 95 henkeä ja vastaavasti v. 1706/149, 1712/102, 1745/145, 1765/243. Palvelus-

Alkula

August Alexander Levon grundade en kemisk fabrik i stadens norra del. Magistraten inspekterade den år 1848. Själva byggnaden, Alkula, är troligtvis byggd år 1793. Stilmässigt representerar den de byggnader i två våningar som fanns vid denna tid. År 1849 grundade Levon också en ångkvarn i Alkula. I Alkula användes en ångmaskin med 12 hästkrafter. År 1851 hörde också mineralvatten till den kemiska fabriken produkter.

Alkulas huvudbyggnad bevarades vid branden och den är i Vasa stads ägo. Den är emellertid i behov av iståndsättning och står i detta nu oanvänd.

Alkula är en av de få byggnader från 1700-talet som ännu finns i Vasa.

Tobaksfabriken

Vasa Tobaksfabrik var från år 1775 och i början ägdes den av släkten Wasastjerna. Fr.o.m. år 1844 var den i F. J. Kyntzells ägo. Tobak odlades norr om staden.

1.5 Befolkning

I början av 1600-talet fanns det bara 13 hus i Mustasaari by, men efter stadens grundläggning började folkmängden på handelsplatsen snabbt öka. På 1640-talet upptogs 180—190 personer i mantalslängden, men detta är inte det verkliga invånarantalet för barnen, åldringarna och de fattiga togs inte med i mantalslängden. Redan på 1650-talet var man noggrannare med mantalsskrivningen, och då fanns det 255 stadsbor. Mantalsskrivningen år 1653 torde vara den första pålitliga, enligt den fanns det 350 invånare. År 1691 fanns 621 invånare upptagna i mantalslängden. Som en följd av hungeråren i slutet på 1690-talet sjönk invånarantalet till 398. I början av 1700-talet fanns det 160 hus. År 1738 var tomterna 253. På basen av kyrkböcker och mantalslängder kan man sluta sig till att staden upplevde en inflyttningsvinst:

år	personer i medeltal
1723—24	870
1740—44	1035
1760—64	1510

Enligt uppgifter av prästerskapet var invånarantalet år 1780 2120 och år 1810 2400 (enligt mantalslängden något under 2000). År 1852, d.v.s. det år då staden brann, var invånarantalet 3200.

Under den senare hälften av 1600-talet levde 70—80 vasabor helt eller delvis på handel. Av dem var omkring en tredjedel storborgare. På 1650-talet fanns det 45 hantverkare, och i denna siffra ingick också bl.a. fiskare och slaktare. Dessutom fanns det tjänstefolk: år 1683 95 personer, år 1706/149, år 1712/102, år 1745/145, år 1765/243. Ökningen av

väen määrän kasvu kertoo asukasluvun kasvusta ja kaupunkilaisten vaurastumisesta.

Kauppiaiden ja käsityöläisten lisäksi porvareiksi otettiin runsaasti henkilöitä, joiden ammattiasema ei tarkemmin määritelty tai jos määriteltiin, heidän sanottiin hankkivan toimeentulonsa merimiehinä, kalastajina, teurastajina, ajureina ym. Periaatteessa kaikkien kaupungissa asuvien, paitsi virkamiesten, sotilaiden ja palkollisten tuli olla porvareita. Porvariutta tuli anoa ja kaikkien porvareiksi otettujen oli suoritettava porvariusmaksu. Tämän suuruus vaihteli, mutta se oli samaa luokkaa kuin käsityöläisten vastaava maksu.

1740-luvulla ruokakuntien päämiehistä oli 10 % kauppiaita, 19 % käsityöläisiä, 36 % alempia porvareita ja 24 % virkamiehiä. 1750-luvulla käsityöläisiä oli 54 ja pajoja oli 41 kpl. Vuoteen 1767 mennessä käsityöläisten määrä oli noussut 61:een. 1700-luvun loppupuolella käsityöläisiä oli lähes 3 kertaa enemmän kuin kauppiaita. Mestariksi pääsy oli helpottunut ja käsityöläisten lukumäärä v. 1785 oli 91 ja vuoteen 1807 se oli noussut 99:ään. Kustavilaisen ajan lopulla kauppiaiden osuus kaupungin väestöstä oli 6 %, käsityöläisten 22 % ja porvareiden kaikkiaan 70 %. Vuonna 1846 Vaasassa oli yleisiä ruokakauppiaita 37. Asukasluvun kasvaessa lisääntyi myös käsityöläisten ja pienporvariston tarve ja määrä.

Jo kaupungin alkuaikoina kauppiat ja virkamiehet sekä pappila sijoittuivat kaupungin keskustaan torin ympärille, kirkon läheisyyteen ja Pitkänkadun varrelle. 1660-luvulla pappila sijaitti Lätisen Pitkänkadun ja Kirkkokadun kulmassa. Kappalaiset ja opettajat asettuivat kaupungin pohjoisosaan VII ja VIII kaupunginosaan. Suhteellisen myöhään kaupunkiin tulleet siviilivirkamiehet asettuivat kaupungin eteläosaan lähelle Korsholmaa tai pohjoisosaan. Suurin osa käsityöläisistä asui kaupungin pohjoisosassa tai muualla laitapuolilla. Saman ammattiryhmän jäsenet useimmiten hakeutuivat asumaan samalle seudulle. Varakkaiden porvareiden tontit olivat myös suurimmat, keskimäärin 1 500—2 000 m². Valtaporvareita oli 1600-luvun lopulla n. 25 ja suurin tontti oli 3 130 m², pienin oli 48 m².

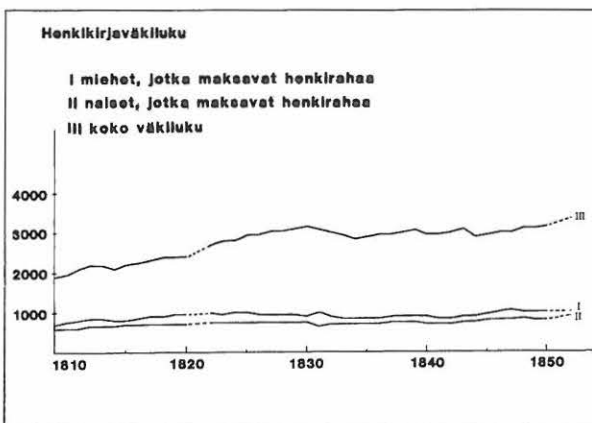
antalet tjänstefolk talar om att befolkningen ökade och att stadsborna blev rikare.

Förutom köpmännen och hantverkarna blev också många personer borgare, vars yrkesposition inte närmare definierades eller om den definierades sades de få sin utkomst som sjömän, fiskare, slaktare, formän o.s.v. I princip skulle alla stadsbor förutom tjänstemännen, soldaterna och tjänstefolket vara borgare. Om borgerskap skulle man anhänga och alla som hade antagits som borgare måste betala en burskapsavgift. Storleken på den varierade, men den stod i samma klass som hantverkarnas motsvarande avgift.

På 1740-talet var 10 % av matlagens huvudmän köpmän, 19 % hantverkare, 36 % lägre borgerskap och 24 % tjänstemän. På 1750-talet fanns det 54 hantverkare och 41 verkstäder. År 1767 hade antalet hantverkare stigit till 61. I slutet av 1700-talet fanns det närmare 3 gånger mer hantverkare än köpmän. Det hade blivit lättare att bli mästare än tidigare och antalet hantverkare år 1785 var 91 och år 1807 hade det stigit till 99. Vid slutet av den gustavianska tiden var köpmännens andel av stadens befolkning 6 %, hantverkarnas 22 % och borgarnas allt som allt 70 %.

År 1846 fanns det 37 allmänna köpmän och köpmän i mat i Vasa. Då invånarantalet steg ökade också behovet av och antalet hantverkare och småborgare.

Redan i stadens begynnelseskede slog sig köpmännen och tjänstemännen ner i stadens centrum runt torget, nära kyrkan och längs Långgatan. Också prästgården placerades i centrum. På 1660-talet stod den i hörnet av Västra Långgatan och Kyrkogatan. Kaplanerna och lärarna bosatte sig i stadens norra del i VII och VIII stadsdelen. De civila tjänstemännen, som hade anlant förhållandevis sent till staden, bosatte sig i stadens södra del nära Korsholm eller i den norra delen. Största delen av hantverkarna bodde i stadens norra del eller på annat håll i utkanterna. Medlemmar av samma yrkesgrupp sökte sig ofta till samma trakt. De rika borgarnas tomter var också de största, i medeltal 1500—2000 m². Storborgare fanns det i slutet av 1600-talet ca 25 och den

Vaasan väkiluku henkikirjoista laskettuna vuosina 1809—1852. Piirretty Vaasan kaupunkisuunnitteluvirastossa. (Anneli Mäkelä, Vaasan historia III)

Vasas folkmängd åren 1809—1852 beräknad enligt mantalslägderna. Bilden har ritats på stadsplaneringsverket i Vasa. (Anneli Mäkelä, Vasa stads historia III).

Käsityöläisten tontit olivat keskimäärin muutamana sata neliometriä. Vuoden 1711 ylellisyysveroluettelon mukaan papit ja siviilivirkamiehet olivat vähin erin levittäytyneet kaikkiin kaupunginosiin. Opettajakuntaa asui triviaalikoulun läheisyydessä IV ja V kaupunginosassa. 1700-luvun lopulla käsityöläiset asuivat edelleen melko hajallaan, mutta hovioikeuden vaikutuksesta painopiste alkoi siirtyä eteläosiin. Kauppiaankatu oli kaupungin paloon asti pääasiassa kauppiaiden asuttama. Hovioikeuden perustamisen jälkeen kaupunkiin muutti korkearvoisia virkamiehiä. Hovioikeudenneuvokset asuivat hovioikeudenkorttelissa. Alemmat virkamiehet sijoittuivat hajalleen.

största tomten var 3130 m², den minsta 48 m².

Hantverkarnas tomter var i medeltal några hundra kvadratmeter. Enligt förteckningen över lyxskatt för år 1711 hade prästerna och de civila tjänstemännen småningom spritt sig till alla stadsdelar. Lärarkåren bodde nära trivialskolan i IV och V stadsdelen. I slutet av 1700-talet bodde hantverkarna fortfarande ganska spritt, men på grund av hovrättens inflytande började tyngdpunkten förskjutas mot de södra delarna. Köpmansgatan beboddes i huvudsak av köpmän fram till branden. När hovrätten hade inrättats flyttade förnåma tjänstemän till staden. Hovrättsråden bodde i hovrättskvarteret. De lägre tjänstemännen bodde mera utspritt.

Näkymä Korsholman valleilta Mustasaaren kirkolle. Etualalla Pyhä risti. Valokuva M. Julkunen.

Utsikt från Korsholms vallar mot kyrkan. I förgrunden Kristi kors. Foto: M. Julkunen.

2 KAUPUNGIN PALO

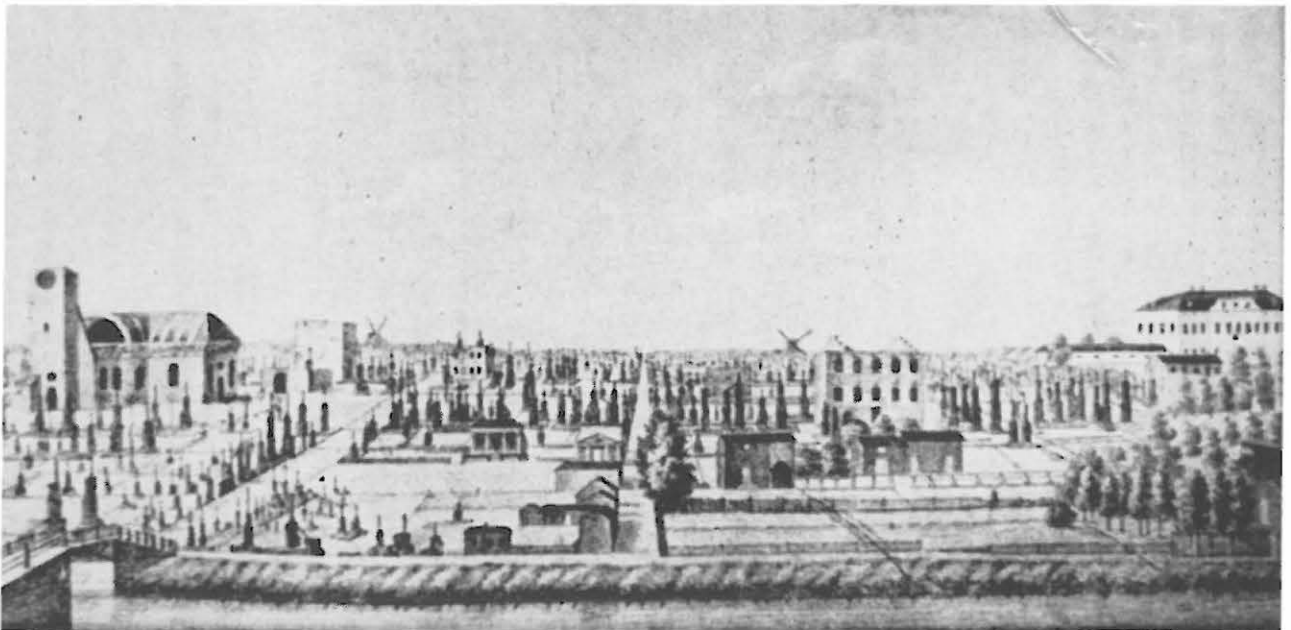
3.8.1852 syttyi kauppias Aurenin piharakennuksessa tulipalo. Voimakas savu houkutteli paikalle silminnäkiöitä. Pitkään jatkunut helle ja kuivuus sekä vähitellen voimistunut tuuli edesauttoivat tulen valloilleen pääsyä. Palo syttyi n. klo 10 ja kaupunki oli tulimerenä jo n. klo 12. Suuri osa kaupungin väestöstä oli pelloilla korjuutoissa tai muualla kesää viettämässä. Kaivot olivat kuivillaan ja sammutuskalusto oli puutteellinen. Lisäksi valtaosa kaupungin rakennusten katoista oli tuohimalkakattoja. Tuli pääsi näin leviämään sammutustöistä huolimatta.

Palossa säilyi vain muutama rakennus, suurin osa näistä sijaitsi kaupungin itäosassa hovioikeuden korttelissa, kaikkiaan 6 kappaletta. Kaupungin kivirakennukset säilyivät myös, näitä olivat hovioikeudentalo, Wasastjernantalo ja kirkko. Lisäksi säilyi päävartion pylväshalli (ryska kyrkan) torinlaidassa ja Wasastjernantalon länsipuolella, Töhlbergin kadun varrella oleva tullivarasto. Nykyään on jäljellä enää hovioikeudentalo, kirkoksi (v. 1862) muutettuna, vanhasta kirkosta ovat enää rauniot jäljellä. Wasastjernantalo on kunnostettu ja toimii museona. Päävartion rakennus on tällä hetkellä Vanhan Vaasan eteläosassa, sen pylväistä on kuitenkin poistettu n. 30 cm ja kaari-ikkuna päädyistä puuttuu. Nämä seikat vääristävät suhteita verrattuna rakennuksen alkuperäiseen ulkoasuun.

2 STADEN BRINNER

3.8.1852 började det brinna i köpman Aurens gårdsbyggnad. Den starka röken lockade åskådare till platsen. Det vackra vädret och torkan som hade varat länge samt en småningom tilltagande vind hjälpte elden att sprida sig. Branden började ungefär kl. 10 och staden var ett hav av eld redan kl. 12. Största delen av stadens befolkning var i skördearbete på åkrarna eller tillbringade sommaren på annan ort. Brunnarna var torra och släckningsredskapen bristfälliga. Dessutom hade största delen av stadens byggnader tak av näver och rakved. Därför kunde elden sprida sig trots släckningsarbetena.

Bara några byggnader klarade sig undan branden. Största delen av dem fanns i östra delen av staden i hovrättskvarteret, och de var sammanlagt 6 st. Stadens stenbyggnader klarade sig också. Dessa var hovrättshuset, Wasastjerna-huset och kyrkan. Dessutom klarade sig huvudvaktens kolonnförsedda hall (ryska kyrkan) vid torget och det väster om Wasastjerna-huset, vid Töhlbergsgatan belägna tullmagasinet. Numera är hovrättshuset omändrat till kyrka (år 1862). Av den gamla kyrkan finns bara ruiner kvar. Wasastjerna-huset har iståndsatts och fungerar som museum. Huvudvaktens byggnad finns för närvarande i södra delen av Gamla Vasa. Av dess kolonner har emellertid ca 30 cm tagits bort och bågönstret i gaveln fattas. Dessa faktorer förvränger

Kaupunki palon jälkeen kanaalilta nähtynä. Lito J. G. Hedmanin piirroksen mukaan. Pohjanmaan museo.

Staden efter branden sedd från kanalen. Efter J. G. Hedmans skiss. Österbottens museum.

Wasastjernantalo. Horisontissa uusi Vaasa.

Wasastjernahuset. Vid horisonten det nya Vasa.

Palon jälkeen kaupungista ei siis ollut paljontaan jäljellä. Mutta jo saman vuoden syksyllä valmistuivat ensimmäiset uudet rakennukset kaupunkiin. Ne olivat nopeasti kyhättyjä väliaikaisrakennuksia. Uuden kaupungin rakentaminen tuli ajankohtaiseksi, sillä satama oli jo käynyt liian matalaksi. Jo vuonna 1789 oli Palosaarelle rakennettu satama suurempia laivoja varten. Kaupungin uudeksi paikaksi valittiin Klemetsö noin 7 km vanhasta kaupungista. Kaupungin nimeksi tuli Nikolainkaupunki ja muutto tapahtui suurimmaksi osaksi v. 1862. Ne, joilla ei ollut varaa lunastaa tonttia ja rakentaa uutta taloa, jäivät asumaan vanhaan kaupunkiin.

Vanhan Vaasan nykyinen rakennuskanta on peräisin pääasiassa 1930-, 40- ja 50-luvuilta. Tämänhetkinen katuverkosto noudattaa melko tarkkaan paloa edeltävää asemakaavaa. Muutoksia tässä on aiheuttanut radan rakentaminen (ensimmäinen juna ajoi Vaasaan 17.11.1882). Se kulkee kaupungin koillisosan halki. Pitkittäiskaduista Itäinen Pitkäkatu ja Isokatu (Runeberginkatu) kulkevat pohjoiseen Postikatuun saakka ja ovat näin alkuperäisiä lyhyempiä. Lisäksi pitkittäiskaduista Puutarhakatu ja Läntinen Aitakatu puuttuvat kokonaan. Poikkikaduista Torikatu on entistä lyhyempi, rajoittuen idässä Kauppi-aankatuun. Ajurinkatua ja Pohjoista Aitakatua kaupungin pohjoisosassa ei ole enää lainkaan ja Kirkkokatu on vain lyhyt pätkä kävelytieltä. Näin raunioiden ympärille ja radan eteläpuolelle jää laaja rakentamaton alue. Uuden kaupungin rakennusvaiheessa otettiin kirkon raunioiden eteläpuolelta alueelta maa-ainesta Vaskiluodon vanhan sillan rakentamiseen. Torin ja Postikadun välinen alue on edelleen alempana kuin tienpinta. Korttelin 21 pohjoisosassa ollut syvä monttu täytettiin v. 1952 tiettävästi lentokentältä tuodulla maalla. Myös linnakumpua tasattiin Nikolainkaupungin rakentamisen aikaan ja maata kuljetettiin Klemetsöhön.

Haagan pappila. Kirkon rauniot. Kellotapuli. Rautatieasema.

Haga prästgård. Kyrkoruinerna. Klockstapeln. Järnvägsstationen.

proportionerna jämfört med byggnadens ursprungliga utseende.

Efter branden fanns det alltså inte mycket kvar av staden. Men redan på hösten samma år blev de första nya byggnaderna i staden färdiga. De var snabbt uppförda tillfälliga byggnader. Det blev aktuellt att bygga en ny stad, eftersom hamnen hade blivit för grund. Redan år 1789 hade en ny hamn för större fartyg byggts på Brändö. Som ny plats för staden valdes Klemetsö ca 7 km från den gamla staden. Staden fick namnet Nikolaistad och flyttningen skedde till största delen år 1862. De som inte hade råd att lösa in en tomt och bygga ett nytt hus stannade kvar i den gamla staden.

Det nuvarande byggnadsbeståndet i Gamla Vasa härstammar i huvudsak från 1930-, 1940- och 1950-talen. Gatunätet följer ganska exakt stadsplanen från tiden före branden. Ändringar i detta har förorsakats av att järnvägen byggdes (det första tåget körde till Vasa 17.11.1882). Den går genom stadens nordöstra del. Av de längsgående gatorna går Östra Långgatan och Storgatan (Runebergsgatan) norrut till Postgatan och de är sålunda kortare än ursprungligen. Dessutom saknas Trädgårdsgatan och Västra Staketgatan helt av de längsgående gatorna. Av tvärgatorna är Torggatan kortare än tidigare och den avgränsas i öster av Köpmansgatan. Formansgatan och Norra Staketgatan i norra delen av staden finns inte längre och Kyrkogatan är bara en kort gångväg. Sålunda återstår ett stort obebyggt område runt ruinererna och söder om järnvägen. I det skede då den nya staden byggdes togs jord från området söder om kyrkans ruiner för att bygga den gamla bron till Vasklot. Området mellan torget och Postgatan är fortfarande lägre än vägytan. Den djupa gropen i norra delen av kvarter 21 fylldes år 1952 med jord som troligen hade hämtats från flygfältet. Också slottskullen jämnades ut när Nikolaistad byggdes och jorden transporterades till Klemetsö.

3 ARKISTOTIETOJA

3.1 Tontinomistajia

Seuraavassa muutamia 1800-luvun vaasalaisia tontinomistajia; kauppiaita, käsityöläisiä ja virkamiehiä. Nimet on luetteloon poimittu E. Rosténin tonttiluettelosta. Kriteerinä on ollut asukkaan ammatti, arvo tai tontin myynti/ostohinta.

Tontin no

01 & 02	Paroni O. R. Reh binder rakensi v. 1827, myi v. 1844 pankinjohtaja C. G. Stjernvallille.
03 & 04 05	Hovioikeudenneuvos Roschier v. 1831. Hovioikeudenneuvos D. J. Mouselius rakensi v. 1830 hovioikeudenkanslistille.
06	Kamreeri F. G. Långhjelm v. 1829, aikaisempina asukkaina hovioikeuden virkamiehiä.
08	V. 1822 maaherra Wärnhjelm, v. 1835 majuri Willebrand.
09	Hovioikeuden assessori E. A. Alan, myöhemmin poika G. A. Alan, v. 1846 myytiin.
11	Palovartija M. Holm v. 1784—1806.
21	Useampi virkamies ennen v. 1846.
23	Tinanvalaja Mårten Hammarström v. 1783—1838.
25	Kultaseppä A. Adlerberg v. 1783—1814.
26	Virkamiehiä, viimeksi maanmittari Gahmberg.
29	Seppä Lindströmillä jonkin aikaa.
30	Kauppias Tegengren.
33 & 34	Kauppiaan leski Lisitzin.
35	Kirjakauppias Smirnoff.
36	Kaupunginnotaari (myöh. pormestari) Sundén v. 1781—1830.
37	Kapteeni B. Hobin v. 1783 (-89), omaiset 1794.
39	Kaupunginnotaari Sundén v. 1784—1837.
60	Kauppiaita, lopuksi lääkäri Sabelli ja kauppias Calamnius.
61	Usealla varakkaalla omistajalla.
62	Kauppias Seminoff v. 1817—48.
63	Kauppias H. Höckert v. 1784—(1834) 1836.
64	Kirjakauppias Rahm v. 1802—1840.
65	Kauppias Fäder v. 1784—1815, edelleen kauppias Grönberg.
66	Useita varakkaita omistajia v. 1750, 1784—1848 kauppias Holmberg ja pe-

3 ARKIVUPPGIFTER

3.1 Tomtägare

I det följande finns några av tomtägarna i Vasa under 1800-talet förtecknade; köpmän, hantverkare och tjänstemän. Namnen i förteckningen har plöckats ur E. Rosténs tomtförteckning. Kriterier har varit invånarens yrke, titel eller tomtens köp/försäljningspris.

Tomt nr

01 & 02	Baronen O. R. Reh binder byggde år 1827, sålde år 1844 till bankdirektör C. G. Stjernvall.
03 & 04 05	Hovrättsrådet Roschier år 1831. Hovrättsrådet D. J. Mouselius byggde år 1830 åt hovrättskanslisten.
06	Kamrer F. G. Långhjelm år 1829, tidigare invånare hovrättens tjänstemän.
08	År 1822 landshövding Wärnhjelm, år 1835 major Willebrand.
09	Hovrättsassessorn E. A. Alan, senare sonen G. A. Alan, såldes år 1846.
11	Brandvakten M. Holm år 1784—1806.
21	Flera tjänstemän före år 1846.
23	Tenngjutaren Mårten Hammarström år 1783—1838.
25	Guldsmeden A. Adlerberg år 1783—1814.
26	Tjänstemän, den sista lantmätaren Gahmberg.
29	Smeden Lindström en tid.
30	Köpman Tegengren.
33 & 34	Köpmansänkan Lisitzin.
35	Bokhandlaren Smirnoff.
36	Stadsnotarie (senare borgmästare) Sundén år 1781—1830.
37	Kapten B. Hobin år 1783(-89) och anhöriga 1794.
39	Stadsnotarie Sundén år 1784—1837.
60	Köpmän, slutligen läkare Sabelli och köpman Calamnius.
61	Flera förmögna ägare.
62	Köpman Seminoff år 1817—48
63	Köpman H. Höckert år 1784—(1834) 1836.
64	Bokhandlaren Rahm år 1802—1840.
65	Köpman Fäder år 1784—1815, sedan köpman Grönberg.
66	Flera förmögna ägare år 1750, 1784—1848 köpman Holmberg och arvingar.
69	Köpman Tingelund.
77	Köpman Emeleus år 1822—33, senare Lisitzin.
78	Major Moisevsky.

- rilliset.
- 69 Kauppias Tigelund.
- 77 Kauppias Emeleus v. 1822—33, myöh. Lisitzin.
- 78 Majuri Moisevsky.
- 81 Muurarimestari Olander v. 1785—93.
- 85 Krouvinpitäjä J. Malmberg v. 1784—93, 1834—50 seppäkisälli C. Larsson Falbe.
- 89 Kultaseppä S. Andström v. 1757, 1806—11 kultaseppä Andström.
- 90 Leipurimestari Hellberg v. 1806—43, 1845 leipuri Sjövall.
- 91 Kauppias I. O. Strömsten v. 1825, kallis ostohinta.
- 94 Lääkäri C. Aejmelaeus v. 1800—48.
- 95 Kauppias Neuman ja perilliset v. 1787—1847.
- 96 Kauppias Lybeck ja perilliset v. 1796—1847.
- 97 Kauppias A. Grönberg v. 1801—1831 kauppias Hägglund.
- 98 Virkamiehiä.
- 99 & 100 Kauppias Wasastjerna.
- 101 Kauppias Aurén.
- 102 Varakkaita omistajia.
- 103 Kauppias Tegengren v. 1789—1831, kaupunginviskaali Tegengren.
- 107 Wasastjerna v. 1784—1843.
- 125 Kellarimestari L. Schalin ja perilliset v. 1794—(1808)—1834.
- 128 Lasimestari J. H. Lechander, v. 1835—1845 lasimestari C. A. Eklund.
- 134 Virkamiehiä vuodesta 1834.
- 135 Kultaseppämestari A. G. Grenman v. 1816—1843.
- 136 Hovioikeuden sihteerit G. E. Krabbe v. 1811—1841.
- 141 Apteekkari Kantzau isä ja poika v. 1783—1822, 1826 apteekkari Lindebäck.
- 142 Lääninlääkäri H. Hast v. 1790—1823, v. 1836 hovioikeudenneuvos.
- 143 Kauppiaita vuodesta 1787 Widmark ja F. A. Birling v. 1837.
- 144 Kenraalikubernementinlääkäri ja lääninlääkäri B. R. Hast v. 1754—84 ja perilliset v. 1810, hovioikeudenassessori M. Hammarström v. 1822—1835, kauppias H. E. Hellsberg.
- 145 Kauppiaita ja virkamiehiä vuodesta 1792 mm. Neuman, Grönberg, Revell.
- 146 Useita varakkaita omistajia, korkea ostohinta, kauppaneuvos Wolff v. 1840.
- 147 Kauppaneuvos Wolff v. 1829.
- 148 & 149 Useammalla kauppialla 1800-luvulla.
- 181 Kauppiaita mm. Malander.
- 182 Kauppias M. R. Malander v. 1811—1829.
- 183 Kapakoitsija J. Nagell v. 1766—1775.
- 192 Kauppias Bergh v. 1833.
- 195 Kamreeri Silberberg v. 1800—1825,
- 81 Murarmästaren Olander år 1785—93.
- 85 Krögaren J. Malmberg år 1784—93, 1834—50 smedgesällen C. Larsson Falbe.
- 89 Guldsmeden S. Andström år 1757, 1806—11 guldsmeden Andström.
- 90 Bagarmästaren Hellberg år 1806—43, 1845 bagaren Sjövall.
- 91 Köpman I. O. Strömsten år 1825, högt köpepris.
- 94 Läkare C. Aejmelaeus år 1800—48.
- 95 Köpman Neuman och arvingar år 1787—1847.
- 96 Köpman Lybeck och arvingar år 1796—1847.
- 97 Köpman A. Grönberg år 1801—1831, köpman Hägglund.
- 98 Tjänstemän.
- 99 & 100 Köpman Wasastjerna.
- 101 Köpman Aurén.
- 102 Förmögna ägare.
- 103 Köpman Tegengren år 1789—1831, stadsfiskalen Tegengren.
- 107 Wasastjerna år 1784—1843.
- 125 Källarmästaren L. Schalin och arvingar år 1794—(1808)—1834.
- 128 Glasmästaren J. H. Lechander, år 1835—1845 glasmästaren C. A. Eklund.
- 134 Tjänstemän från år 1834.
- 135 Guldsmedsmästaren A. G. Grenman år 1816—1843.
- 136 Hovrättssekreteraren G. E. Krabbe år 1811—1841.
- 141 Apotekare Kantzau far och son år 1783—1822, 1826 apotekare Lindebäck.
- 142 Länsläkare H. Hast år 1790—1823, år 1836 hovrättsråd.
- 143 Köpmän från år 1787, Widmark och F. A. Birling år 1837.
- 144 Generalguvernementets läkare och länsläkare B. R. Hast år 1754—84 och arvingar år 1810, hovrättsassessorn M. Hammarström år 1822—1835, köpman H. E. Hellsberg.
- 145 Köpmän och tjänstemän från år 1792 bl.a. Neuman, Grönberg, Revell.
- 146 Flera förmögna ägare, högt köpepris, kommerserådet Wolff år 1840.
- 147 Kommerserådet Wolff år 1829.
- 148 & 149 Flera köpmän under 1800-talet.
- 181 Köpmän bl.a. Malander.
- 182 Köpman M. R. Malander år 1811—1829.
- 183 Krögaren J. Nagell år 1766—1775.
- 192 Köpman Bergh år 1833.
- 195 Kamrer Silberberg år 1800—1825, köpmän år 1825—.
- 198 Kvartermästaren A. Appelgren år 1811—1837.
- 199 Förmögna ägare, högt försäljningspris.
- 201 Kakelugnstillverkaren A. Sten år 1788—1820, köpmän år 1832—1851.
- 215 Kakelugnstillverkaren J. E. Frisenfelts verkstad år 1800—32, efter detta obe-

- 198 kauppiaita v. 1825—
Majoitusmestari A. Appelgren v. 1811—1837.
- 199 Varakkaita omistajia, myyntihinta suuri.
- 201 Kaakeliuunintekijä A. Sten v. 1788—1820, kauppiaita v. 1832—1851.
- 215 Kaakeliuunintekijä J. E. Frisenfeltillä verstas v. 1800—32, tämän jälkeen rakentamaton.
- 217 Lasimestari I. Skog v. 1784—1800.
- 225 Hienotaeseppä E. Reutervall v. 1810—1819.
- 236 Viskaali O. Langestein v. 1786—1833.
- 240 Hovioikeudenneuvos L. Hedman v. 1783—(1808)—1812, tämän jälkeen useita virkamiehiä, vuodesta 1821 kruununvouti H. Rosenberg.
- 243 Useita arvovaltaisia ja varakkaita omistajia.
- 258 Seppä F. Nessler v. 1845.
- 280 Myyntihinta kohtalainen v. 1838.
- 281 Kirjapainaja G. W. Londicer v. 1781—1812.
- 288 & 289 Kirkkoherran leski C. Appelberg, korkea myyntihinta v. 1852.
- 304 Kaakeliuunintekijä J. P. Winberg v. 1830—1843.
- 305 Kauppias E. Björk myi melko korkeaan hintaan J. F. Aurénille v. 1822.

Näillä tonteilla on saattanut olla sellaisia rakennuksia, joista mahdollisesti voisi vielä olla jotain jäljellä (esim. kellari, kivijalka) tai tontilta saattaisi löytyä mielenkiintoista esineistöä.

3.2 Kellarit

Seuraava luettelo on tehty Sampo-Tarmon palovaakuutusasiakirjojen pohjalta. Kyseisillä tonteilla on asiakirjojen mukaan ollut yksi tai useampia holvattuja kellareita. Listasta käy ilmi kaupunginosa, kortteli ja tontin numero esim. VII/3 236, tontin omistajan ammatti tai arvo, vakuutuksen tekoajankohta, lyhyt kuvaus rakennuksesta (esim. 1-kerroksinen, valmistunut 1790, puuta, pituus 24 1/4 kynnärää ja leveys 13 1/4 kynnärää), lisäksi jokin maininta kellarista ja summa, josta se on vakuutettu.

Tontin no

- VIII/5 303 Laivuri H. Kurtén (31.3.1852)
1) puinen päärakennus 1 kerros, 1846, talon pituus 24 1/4 kynnärää, leveys 13 1/4 kynnärää. Kellari harmaakivestä ja tiilestä, holvaamaton, vakuutettu 15 ruplasta
2) yksi kerros (21, 8 2/24), harmaakivi, tiiliseinä, holvaamaton (10 rup)
- VIII/3 281 Kauppias C. Lindgren (28.12.1833)
päärak. 1-kerr. 1760 (36, 13 1/2), hol-

byggd.

- 217 Glasmästaren I. Skog år 1784—1800.
- 225 Finsmeden E. Reutervall år 1810—1819.
- 236 Fiskalen O. Langenstein år 1786—1833.
- 240 Hovrättsrådet L. Hedman år 1783—(1808)—1812, efter detta flera tjänstemän, fr.o.m. år 1821 kronfogden H. Rosenberg.
- 243 Flera prominenta och förmögna ägare.
- 258 Smeden F. Nessler år 1845.
- 280 Försäljningspriset rimligt år 1838.
- 281 Boktryckaren G. W. Londicer år 1781—1812.
- 288 & 289 Kyrkoherdens änka C. Appelberg, högt försäljningspris år 1852.
- 304 Kakelungstillverkaren J. P. Winberg år 1830—1843.
- 305 Köpman E. Björk sålde för ett ganska högt pris åt J. F. Aurén år 1822.

På dessa tomter kan det ha funnits byggnader, som det eventuellt kan finnas något kvar av (t.ex. källare, stenföt) eller intressanta föremål kan kanske hittas på tomten.

3.2 Källare

Följande förteckning har gjorts upp på basen av Sampo-Tarmos brandförsäkringshandlingar. På ifrågavarande tomter har enligt handlingarna funnits en eller flera välvda källare. Av listan framgår stadsdel, kvarter och tomtens nummer t.ex. VII/3 236, tomtägarens yrke eller titel, tidpunkten då försäkringens togs, en kort beskrivning av byggnaden (t.ex. i 1 våning, byggår 1790, trä, längd 24 1/4 alnar och bredd 13 1/4 alnar), dessutom någon anteckning om källare och den summa den var försäkrad för.

Tomten nr

- VIII/5 303 Skepparen H. Kurtén (31.3.1852)
1) huvudbyggnad i 1 våning av trä, 1846, husets längd 24 1/4 alnar, bredd 13 1/4 alnar. Källare av gråsten och tegel, ovälvd, försäkrad för 15 rub.
2) 1 våning (21, 8 2/24), gråsten, tegelvägg, ovälvd (10 rub.)
- VIII/3 281 Köpmannen C. Lindgren (28.12.1833)
huvudbyggn. 1 vån. 1760 (36, 13 1/2), välvd källare (40 rub.)

- vattu kellari (40 rup)
- VIII/2 274 Tehtailija H. Grenman (14.3.1834)
puurakennus 1-kerr. 1730 (14, 12), 2
holvattua kellaria (250 rup)
- VII/4 243 Värjärikisälli Bergendahl (18.3.1843)
päärak. 1-kerr. 1742 (26, 22), holvattu
kellari (200 rup)
- VII/4 242 Kaupunginlääkäri J. L. Ebeling
(3.8.1839)
puurak. (8 1/2, 8 1/2), holvattu kellari
(94 rup)
- VII/4 240 Kruununvouti H. Rosenberg (15.2.
1834)
puurak. 2-kerr. 1805 (20 1/2, 10 1/2), 2
holvattua kellaria (300 rup)
- VII/3 238 Kappalainen M. Lauren (30.1.1834)
päärak. 2-kerr. 1760 (28 5/8, 8 5/8),
holvattu kellari (40 rup)
- VII/3 237 Suutari C. G. Hartman (21.9.1837)
päärak. (41 1/4, 11), holvattu kellari (50
rup)
- VII/3 236 Hovioikeuden sihtööri A. G. Rein
(3.8.1839)
päärak. 1-kerr. 1790 (42 1/2, 12), hol-
vattu kellari (150 rup)
- VII/3 232 Laivuri J. Hultmanin konkurssipesä
(18.1.1834)
päärak. 1-kerr. 1827 (18, 11 1/2), holvat-
tu kellari (100 rup)
- VII/2 231 Kauppias P. N. Granberg (20.1.1834)
päärak. 1775 (35 1/2, 16 1/4), holvattu
kellari (300 rup)
- VII/2 230 Leski L. Widmark (25.5.1839)
päärak. 1-kerr. 1826 (44 3/4, 22 3/4), 2
holvattua kellaria (150 rup)
- VII/2 229 Kultaseppä A. G. Grenman (5.4.1834)
päärak. 1-kerr. 1765 (24, 13), holvattu
kellari (50 rup)
- VI/5 199 Hovioikeudenneuvos C. H. Forsell
(25.1.1834)
puurak. 2-kerr. 1824 (19, 8 3/4), holvat-
tu kellari (150 rup)
- VI/5 198 Varakaupunginviskaali A. Appelgren
(18.1.1834)
puurak. 1-kerr. 1818 (23, 12 1/2), hol-
vattu kellari (150 rup)
- VI/3 195 Kauppias M. R. Malanderin perikunta
(15.2.1834)
päärak. 1823 (33 3/4, 14), 2 holvattua
kellaria (270 rup)
- VI/4 194 Kaupunginlääkäri M. C. Churberg
(14.4.1846)
päärak. 2-kerr. 1816 (30, 16 1/2), 2 hol-
vattua kellaria (50 rup)
- VI/4 193 1) Kauppias C. G. Ahlgren (2.5.1838)
puurak. (14 3/4, 8 3/4), holvattu kellari
(300 rup)
- VI/4 193 2) Kauppias W. Sandelin (23.3.1839)
päärak. 2-kerr. vanha (27, 16), 2 holvat-
tua kellaria (300 rup)
- VI/4 192 Kauppias J. S. Bergh (19.2.1834)
päärak. 1-kerr. vanha, 2-kerr. uusi 1819
- VIII/2 274 Fabrikören H. Grenman (14.3.1834)
träbyggn. 1 vån. 1730 (14, 12), 2 välvda
källare (250 rub.)
- VII/4 243 Färgargesällen Bergendahl (18.3.1843)
huvudbyggn. 1 vån. 1742 (26, 22),
välvd källare (200 rub.)
- VII/4 242 Stadsläkaren J. L. Ebeling (3.8.1839)
träbyggn. (8 1/2, 8 1/2), välvd källare
(94 rub.)
- VII/4 240 Kronofogden H. Rosenberg (15.2.1834)
träbyggn. 2 vån. 1805 (20 1/2, 10 1/2),
2 välvda källare (300 rub.)
- VII/3 238 Kaplanen M. Lauren (30.1.1834)
huvudbyggn. 2 vån. 1760 (28 5/8, 8
5/8), välvd källare (40 rub.)
- VII/3 237 Skomakaren C. G. Hartman
(21.9.1837)
huvudbyggn. (41 1/4, 11), välvd källare
(50 rub.)
- VII/3 236 Hovrättssekreteraren A. G. Rein
(3.8.1839)
huvudbyggn. 1 vån. 1790 (42 1/2, 12),
välvd källare (150 rub.)
- VII/3 232 Skepparen J. Hultmans konkursbo
(18.1.1834)
huvudbyggn. 1 vån. 1827 (18, 11 1/2),
välvd källare (100 rub.)
- VII/2 231 Köpmannen P. N. Granberg
(20.1.1834)
huvudbyggn. 1775 (35 1/2, 16 1/4),
välvd källare (300 rub.)
- VII/2 230 Änkan L. Widmark (25.5.1839)
huvudbyggn. 1 vån. 1826 (44 3/4, 22
3/4), 2 välvda källare (150 rub.)
- VII/2 229 Guldsmeden A. G. Grenman
(5.4.1834)
huvudbyggn. 1 vån. 1765 (24, 13),
välvd källare (50 rub.)
- VI/5 199 Hovrättsrådet C. H. Forsell (25.1.1834)
träbyggn. 2 vån. 1824 (19, 8 3/4), välvd
källare (150 rub.)
- VI/5 198 Bitr. stadsfiskalen A. Appelgren
(18.1.1834)
träbyggn. 1 vån. 1818 (23, 12 1/2), välvd
källare (150 rub.)
- VI/3 195 Köpmannen M. Malanders stärbhus
(15.2.1834)
huvudbyggn. 1823 (33 3/4, 14), 2 välv-
da källare (270 rub.)
- VI/4 194 Stadsläkaren M. C. Churberg
(14.4.1846)
huvudbyggn. 2 vån. 1816 (30, 16 1/2),
2 välvda källare (50 rub.)
- VI/4 193 1) Köpmannen C. G. Ahlgren
(2.5.1838)
träbyggn. (14 3/4, 8 3/4), välvd källare
(300 rub.)
- VI/4 193 2) Köpmannen W. Sandelin
(23.3.1839)
huvudbyggn. 2 vån. gammal (27, 16), 2
välvda källare (300 rub.)
- VI/4 192 Köpmannen J. S. Bergh (19.2.1834)

- (23 1/2, 16 1/2), holvattu kellari (100 rup)
- VI/2 190 Opettaja G. H. Schroderus (18.1.1834) pääarak. 1790 (33 1/4, 10), holvattu kellari (60 rup)
- VI/2 189 Merimies J. N. Stenman (26.3.1834) puurak. 1-kerr. 1718 (24, 10), holvattu kellari (50 rup)
- VI/2 183 Puusepän leski E. Fridahl (4.5.1839) pääarak. 2-kerr. vanha (18 1/2, 9 3/4), holvattu kellari (50 rup)
- VI/2 181 Kauppias M. R. Malanderin perikunta (15.2.1834) puurak. 1801 (10 1/2, 10 1/2), holvattu kellari (160 rup)
- V/4 150 Raatimiehen leski S. Malm (4.2.1847) pääarak. 2-kerr. vanha (34, 13), holvattu kellari (75 rup)
- V/4 149 Tullivouti G. Borgerström (28.1.1834) 1) pääarak. 2-kerr. 1760 (29, 12 1/2), holvattu kellari (250 rup)
2) puurak. 2-kerr. 1824 (49 1/2, 12), 4 holvattua kellaria (250 rup)
- V/7 148 A. Wikstrand (10.4.1834) pääarak. 2-kerr. 1786 (16, 14 1/4), holvattu kellari (75 rup)
J.J.Kynzell (27.4.1849) pääarak. 2-kerr. (16, 14 1/4), holvattu kellari (25 rup)
- V/3 146 Lääninsihteeri E. A. Hjelt pääarak. 1785 (25 1/2, 13 1/2), 2 holvattua kellaria (525 rup)
- V/3 145 Pormestari J. Neuman (3.3.1834) pääarak. 2-kerr. vanha, 1-kerr. (34 1/2, 15) 2-kerr. (28, 9), 2 holvattua kellaria (100 rup)
- V/4 144 Hovioikeudenneuvoksen leski S. Hammarström (27.1.1834) pääarak. 2-kerr. 1700 (39 1/4, 15), 3 holvattua kellaria (250 rup)
puurak. 1-kerr. (15 1/4, 10), 2 holvattua kellaria (100 rup)
- V/3 143 Kauppias H. W. Widmark (17.3.1834) pääarak. 2-kerr. 1765 (28 1/2, 14 1/2), 2 holvattua kellaria (250 rup)
puurak. 2-kerr. 1796 (19, 12), holvattu kellari (250 rup)
- V/3 142 Hovioikeudenneuvos, ritari J. G. Malmberg (18.1.1834) pääarak. 1-kerr. 1795 (42 1/2, 16), 3 holvattua kellaria (500 rup)
- V/3 141 Apteekkari J. H. Lindebäck (11.12.1834) puurak. 1-kerr. 1775 (24, 12 1/2), holvattu kellari (200 rup)
- V/3 139 Kirkkoherra A. G. Kihlman (2.4.1842) puurak. 1820 (12, 9), 2 holvattua kellaria (80 rup)
- V/3 138 Maisteri G. Hallstén pääarak. 1-kerr. 1829 (22, 12 3/4), holvattu kellari (30 rup)
- V/2 136 Hovioikeudenneuvos G. E. Krabbe huvudbyggn. 1 vån. gammal, 2 vån. ny 1819 (23 1/2, 16 1/2), välvd källare (100 rub.)
- VI/2 190 Läraren G. H. Schroderus (18.1.1834) huvudbyggn. 1790 (33 1/4, 10), välvd källare (60 rub.)
- VI/2 189 Sjömannen J. N. Stenman (26.3.1834) huvudbyggn. 1 vån. 1718 (24, 10) välvd källare (50 rub.)
- VI/2 183 Snickaränkan E. Fridahl (4.5.1839) huvudbyggn. 2 vån. gammal (18 1/2, 9 3/4), välvd källare (50 rub.)
- VI/2 181 Köpmannen M. R. Malanders stärbhus (15.2.1834) träbyggn. 1801 (10 1/2, 10 1/2) välvd källare (160 rub.)
- V/4 150 Rådmansänkan S. Malm (4.2.1847) huvudbyggn. 2 vån. gammal (34, 13), välvd källare (75 rub.)
- V/4 149 Tullfogden G. Borgerström (28.1.1834) 1) huvudbyggn. 2 vån. 1760 (29, 12 1/2), välvd källare (250 rub.)
2) träbyggn. 2 vån. 1824 (49 1/2, 12), 4 välvda källare (250 rub.)
- V/7 148 A. Wikstrand (10.4.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1786 (16, 14 1/4), välvd källare (75 rub.)
J. J. Kynzell (27.4.1849) huvudbyggn. 2 vån. (16, 14 1/4), välvd källare (25 rub.)
- V/3 146 Landssekreteraren E. A. Hjelt huvudbyggn. 1785 (25 1/2, 13 1/2), 2 välvda källare (525 rub.)
- V/3 145 Borgmästaren J. Neuman (3.3.1834) huvudbyggn. 2 vån. gammal, 1 vån. (34 1/2, 15) 2 vån. (28, 9), 2 välvda källare (100 rub.)
- V/4 144 Hovrättsrådsänkan S. Hammarström (27.1.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1700 (39 1/4, 15), 3 välvda källare (250 rub.)
träbyggn. 1 vån. (15 1/4, 10), 2 välvda källare (100 rub.)
- V/3 143 Köpmannen H. W. Widmark (17.3.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1765 (28 1/2, 14 1/2), 2 välvda källare (250 rub.)
träbyggn. 2 vån. 1796 (19, 12), välvd källare (250 rub.)
- V/3 142 Hovrättsrådet, riddaren J. G. Malmberg (18.1.1834) huvudbyggn. 1 vån. 1795 (42 1/2, 16), 3 välvda källare (500 rub.)
- V/3 141 Apotekaren J. H. Lindebäck (11.12.1834) träbyggn. 1 vån. 1775 (24, 12 1/2), välvd källare (200 rub.)
- V/3 139 Kyrkoherden A. G. Kihlman (2.4.1842) träbyggn. 1820 (12, 9), 2 välvda källare (80 rub.)
- V/3 138 Magistern G. Hallstén huvudbyggn. 1 vån. 1829 (22, 12 3/4),

	(26.3.1834) puinen päärak. 1-kerr. 1792 (35 1/2, 16), holvattu kellari (365 rup)	V/2 129	välvd källare (30 rub.) Hovrättsrådet G. E. Krabbe (26.3.1834) huvudbyggn. av trä 1 vån. 1792 (35 1/2, 16), välvd källare (365 rub.)
V/2 129	Kaupunginviskaali J. M. Söderström (30.1.1834) päärak. 2-kerr. 1760 (21,10), holvattu kellari (40 rup)	V/2 129	Stadsfiskalen J. M. Söderström (30.1.1834) huvudbyggn. 2 vån 1760 (21, 10), välvd källare (40 rub.)
V/1 127	Varakaupunginviskaali A. Appelgren (4.12.1833) puurak. 2-kerr. 1760 (21—22 3/4, 8), holvattu kellari (200 rup)	V/2 127	Biträdande stadsfiskalen A. Appelgren (4.12.1833) träbyggn. 2 vån. 1760 (21—22 3/4, 8), välvd källare (200 rub.)
IV/5 103	Kauppias J. F. Tegengren (3.8.1834) päärak. 2-kerr. 1826 (19 ja 25, 15), holvattu kellari (150 rup) vanha puurak. (21 1/2, 12), holvattu kellari (75 rup)	IV/5 103	Köpmannen J. F. Tegengren (3.8.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1826 (19 och 25, 15), välvd källare (150 rub.) gammal träbyggn. (21 1/2, 12), välvd källare (75 rub.)
IV/5 102	Ruukinpatruuna L. M. Björkman (10.2.1834) päärak. 1826 2-kerr. (43, 22 1/2), 4 holvattua kellaria (432 rup)	IV/5 102	Brukspatronen L. M. Björkman (10.2.1834) huvudbyggn. 1826 2 vån. (43, 22 1/2), 4 välvda källare (432 rub.)
IV/5 99	Ruukinpatruuna C. A. Wasastjerna (30.1.1834) puinen päärak. 2-kerr. 1760 (1800 savettu ja kalkittu) (35, 10 1/2), 5 holvattua kellaria (1600 rup)	IV/5 99	Brukspatronen C. A. Wasastjerna (30.1.1834) huvudbyggn. av trä 2 vån. 1760 (1800 rappad och kalkad) (35, 10 1/2), 5 välvda källare (1600 rub.)
IV/4 98	Laamannin leski M. Fleegen perilliset (6.8.1844) puuliiteri 1790 (8 1/2, 10), holvattu kellari (84 rup)	IV/4 98	Lagmansänkan M. Fleeges arvingar (6.8.1844) trälider 1790 (8 1/2, 10), välvd källare (84 rub.)
IV/4 95	Kauppias G. Withanderin perilliset (25.1.1834) 2-kerr. 1794, holvattu kellari harmaakiveä ja tiiltä (100 rup) puurak. 2-kerr. 1826 (20, 11), 2 holvattua kellaria (200 rup) puurak. 2-kerr. (18 3/4, 13 3/4), holvattu kellari (50 rup)	IV/4 95	Köpmannen G. Withanders arvingar (25.1.1834) 2 vån. 1794, välvd källare av gråsten och tegel (100 rub.) träbyggn. 2 vån. 1826 (20, 11), 2 välvda källare (200 rub.) träbyggn. 2 vån. (18 3/4, 13 3/4), välvd källare (50 rub.)
IV/4 94	Lääkäri C. Öjmele (30.1.1834) päärak. 1-kerr. 1801, holvattu kellari (150 rup)	IV/4 94	Läkaren C. Öjmele (30.1.1834) huvudbyggn. 1 vån. 1801, välvd källare (150 rub.)
IV/3 87	Teurastaja E. Nessler (17.8.1849) päärak. 2-kerr. vanha (14 1/2—25, 9 3/4—9 1/2), holvattu kellari (25 rup)	IV/3 87	Slaktaren E. Nessler (17.8.1849) huvudbyggn. 2 vån. gammal (14 1/2—25, 9 3/4—9 1/2), välvd källare (25 rub.)
IV/2 81	Maanmittari C. M. Grenman (13.1.1834) päärak. 1798 (29 3/4, 8), holvattu kellari	IV/2 81	Lantmätaren C. M. Grenman (13.1.1834) huvudbyggn. 1798 (29 3/4, 8), välvd källare
IV/1 75	Seurahuone (29.3.1834) päärak. 2-kerr. 1821 (55, 23), 2 holvattua kellaria (750 rup)	IV/1 75	Societetshuset (29.3.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1821 (55, 23), 2 välvda källare (750 rub.)
III/5 66	Kauppiaan leski A. Ståltz (29.5.1834) päärak. 2-kerr. 1760 (45, 14), holvattu kellari (375 rup)	III/5 66	Köpmansänkan A. Ståltz (29.5.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1760 (45, 14), välvd källare (375 rub.)
III/5 65	Kauppaneuvos J. Grönberg (18.3.1834) päärak. 2-kerr. 1795 (35 1/2, 18 1/4), 3 holvattua kellaria (450 rup) puurak. 1-kerr. 1823 (22, 8 3/4), 2 holvattua kellaria (200 rup)	III/5 65	Kommerserådet J. Grönberg (18.3.1834) huvudbyggn. 2 vån. 1795 (35 1/2, 18 1/4), 3 välvda källare (450 rub.) träbyggn. 1 vån. 1823 (22, 8 3/4), 2 välvda källare (200 rub.)
III/5 63	Kauppaneuvos H. Höckert (30.1.1834) puurak. 2-kerr. 1752 (21, 16 1/4), holvattu kellari (150 rup)	III/5 63	Kommerserådet H. Höckert (30.1.1834)
III/4 62	Kauppias A. Seminoff (18.3.1834)		

	pääarak. 2-kerr. (35, 15), holvattuja kellareita (200 rup)		träbyggn. 2 vån. 1752 (21, 16 1/4), välvd källare (150 rub.)
III/4 60	Kauppiaan leski N. Smirnoff (23.4.1845)	III/4 62	Köpmannen A. Seminoff (18.3.1834) huvudbyggn. 2 vån. (35, 15) välvda källare (200 rub.)
	pääarak. 2-kerr. vanha (36, 15), holvattu kellari (70 rup)	III/4 60	Köpmansänkan N. Smirnoff (23.4.1845)
III/4 59	Lääninlääkäri J. E. Labelli (1.3.1834)		huvudbyggn. 2 vån. gammal (36, 15), välvd källare (70 rub.)
	pääarak. 1-kerr. 1825 (47 1/4, 20), holvattu kellari (386 rup, 30 kop)	III/4 59	Länsläkaren J. E. Labelli (1.3.1834)
III/3 56	Juomanvalmistaja F. M. Gerlin (10.1.1834)		huvudbyggn. 1 vån. 1825 (47 1/4, 20), välvd källare (386 rub. 30 kop.)
	pääarak. 1-kerr. 1750 (49 1/2, 15), holvattu kellari (200 rup)	III/3 56	Dryckestillverkaren F. M. Gerlin (10.1.1834)
III/3 52 I	Asessori G. Grönberg (15.2.1834)		huvudbyggn. 1 vån. 1750 (49 1/2, 15), välvd källare (200 rub.)
	pääarak. 2-kerr. 1790, 2 holvattua kellaria (300 rup)	III/3 52 I	Asessorn G. Grönberg (15.2.1834)
III/3 52 II	Asessori G. Grönberg (15.2.1834)		huvudbyggn. 2 vån. 1790, 2 välvda källare (300 rub.)
	pääarak. 1-kerr. 1794 (22 3/4, 9 3/4), holvattu kellari (75 rup)	III/3 52 II	Asessorn G. Grönberg (15.2.1834)
III/2 51	Räätilimestari W. Samberg (26.2.1851)		huvudbyggn. 1 vån. 1794 (22 3/4, 9 3/4), välvd källare (75 rub.)
	pääarak. 1843 (35 1/4—25 3/4, 11), holvattu kellari (100 rup)	III/2 51	Skräddarmästaren W. Samberg (26.2.1851)
III/2 47	Viskaali, ritari J. F. Gottsman (10.1.1835)		huvudbyggn. 1843 (35 1/4—25 3/4, 11), välvd källare (100 rub.)
	pääarak. 1-kerr. 1832 (36, 19), holvattu kellari (200 rup)	III/2 47	Fiskalen, riddaren J. F. Gottsman (10.1.1835)
III/1 42	Kaupungin köyhäinhoito (31.1.1834)		huvudbyggn. 1 vån. 1832 (36, 19), välvd källare (200 rub.)
	pääarak. 2-kerr. 1810 (43 1/2, 17 1/2), holvattu kellari (200 rup)	III/1 42	Stadens fattigvård (31.1.1834)
II/4 30	Kauppias A. R. Chydenius (25.2.1834)		huvudbyggn. 2 vån. 1810 (43 1/2, 17 1/2), välvd källare (200 rub.)
	puurak. 1802 (31, 8), holvattu kellari (70 rup)	II/4 30	Köpmannen A. R. Chydenius (25.2.1834)
	Kaupungin omistama raatihuone (2.1834)		träbyggn. 1802 (31, 8), välvd källare (70 rub.)
	2-kerr. 1750 (37, 12 1/2), 3 holvattua kellaria (300 rup)		Det av staden ägda rådhuset (2.1834)
II/2 17	Varalääninsihtööri A. F. Kellander (7.2.1834)		2 vån. 1750 (37, 12 1/2), 3 välvda källare (300 rub.)
	puurak. 1790 (38, 9), holvattu kellari (75 rup)	II/2 17	Bitr. landssekreteraren A. F. Kellander (7.2.1834)
II/1 14	Ritari E. Roschier (23.1.1834)		träbyggn. 1790 (38, 9), välvd källare (75 rub.)
	1) pääarakennus 1823 (48, 21), holvattuja kellareita, joita ei vakuutettu.	II/1 14	Riddaren E. Roschier (23.1.1834)
	2) 2-kerr. rakennus 1823 (26—36, 10—12), holvattu kellari (75 rup)		1) huvudbyggn. 1823 (48, 21), välvda källare oförsäkrade
I/2 9	Hovioikeudenasessori G. A. Alan (12.2.1834)		2) 2 vån. byggn. 1823 (26—36, 10—12), välvd källare (75 rub.)
	puurak. 1-kerr. 1781 (28 3/4, 12), holvattu kellari (300 rup)	I/2 9	Hovrättsasessorn G. A. Alan (12.2.1834)
			träbyggn. 1 vån. 1781 (28 3/4, 12), välvd källare (300 rub.)

4 HAASTATELLUT JA INVENTOIN- NIT

4.1 Asukaskysely

Vanhan Vaasan (vanhan kaupungin alue) asukkaille jaettiin 2. elokuuta 1985 kysely, jossa tonttien asukkaita pyydettiin ilmoittamaan, mikäli he olivat havainneet tonteillaan merkkejä rakennusjäänteistä, löytäneet esineistöä jne. tai tiesivät vastaavista asioista muualla Vanhassa Vaasassa. Kirjeessä asukkaille selvitettiin, että meneillään oleva tutkimus suoritetaan, koska alueelle ollaan laatimassa asemakaavaa ja tarkoituksena olisi selvittää paloa edeltävää rakennuskantaa kaupungissa. Liitteenä kirjeessä oli alueen nykyistä tilaa kuvaava kartta, johon oli merkitty palovakuutusasiakirjoista ilmenneet holvatut kellarit. Vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Kirjeitä jaettiin kaikkiaan 94 kpl.

Vastauksia tuli 19 kpl (20 %). Määrä on oletettavasti kuitenkin pienempi kuin niiden tonttien, joilta kivijalkoja ja muita rakenteita olisi havaittavissa. Epätietoisuus kaupunginosan tulevaisuudesta ja tästä johtuva hämmennys sekä mahdolliset kesälomat ovat saattaneet vaikuttaa vastausaktiivisuuteen.

Seuraavana työvaiheena tutkimuksessa oli paikalla käynti. Kyselyyn vastanneiden asukkaiden kanssa sovittiin ajankohdasta. Mukana oli amanuenssi Erkki Salminen Pohjanmaan museosta. Asukkaiden tekemät havainnot kirjattiin ja mahdollisia rakennuksen pohjia verrattiin E. Westin palovakuutusasiakirjojen pohjalta tekemään karttaan.

Korsholmankatu 13

(Per-Henrik Wiik)

Tontin etelä- ja itäreunassa on näkyvässä matalaa kivijalkaa. Se muodostuu epätasaisen kokoisista ja muotoisista luonnonkivistä eikä se ole täysin yhtenäinen vaan välistä puuttuu kiviä, sekä niiden päällä kasvaa heinää, pensaita ja puita. Maaperässä on myös tiilenpaloja.

Kivijalka sopii yhteen E. Westin piirtämässä kartassa tontilla olevan kulmatalon kanssa (katujen puoleiset reunat).

Pihan perällä tontin pohjoisosassa on nurmientässä näkyvässä säännöllisen muotoinen ja säännöllisistä kivistä muodostuva kivijalka. Tämä on luultavimmin uudempi. Lisäksi tontilta on löytynyt ruotsinvallanaikainen raha ja koristeellinen n. 10 cm pitkä hela, se tuli esiin marjapensasta poistettaessa tontin kaakkoiskulmasta.

Korsholmankatu 15

(Else Salmgren)

Tontilla suoritetun kaivuun yhteydessä talon

4 INTERVJUER OCH INVENTERING- AR

4.1 Invånarförfrågan

Invånarna i Gamla Vasas (gamla stadens område) fick den 2 augusti 1985 en förfrågan, där invånarna på tomterna ombads meddela om de på sina tomter har observerat tecken på byggnadsrester, hittat föremål osv. eller vet om motsvarande saker på annat håll i Gamla Vasas. I brevet klargjordes för invånarna att denna undersökning utförs, emedan man håller på att göra upp en stadsplan för området och avsikten är att utreda byggnadsbeståndet i staden före branden. Till brevet bifogades en karta som illustrerar situationen på området i dag. I den hade de välvda källare som kom fram i brandförsäkringshandlingarna utmärkts. Svarstiden var två veckor och totalt 94 brev delades ut.

19 svar (20 %) kom in. Antalet är märkbart mindre än antalet tomter där man kan se stenfötter och konstruktioner. Ovissheten om stadsdelens framtid och förvirringen på grund av detta samt eventuella semestrar kan ha påverkat svarsaktiviteten.

Följande arbetsskede i undersökningen var ett besök på platsen. Med de invånare som svarat på förfrågan kom man överens om tidpunkten. Amanuens Erkki Salminen från Österbottens museum var med. Invånarnas observationer antecknades och eventuella byggnadsgrunder jämfördes med den karta som E. West har gjort upp på basen av brandförsäkringshandlingarna.

Korsholmsgatan 13

(Per-Henrik Wiik)

I tomtens södra och östra kant syns en låg stenfoto. Den består av natursten som är ojämn till storlek och form och den är inte komplett utan en del stenar fattas. På stenfoten växer gräs, buskar och träd. I jorden finns också tegelbitar.

Stenfoten passar in på ett hörnhus på tomtens i den karta som E. West har ritat (kanterna mot gatorna).

Längre bak på tomtens norra del syns en stenfoto, som är regelbunden till formen och gjord av regelbundna stenar, i gräsmattan. Denna är troligtvis nyare. Dessutom har ett mynt från den svenska tiden hittats på tomtens och ett utsmyckat ca 10 cm långt beslag. Det kom fram då en bärbuske togs bort i tomtens sydöstra hörn.

Korsholmsgatan 15

(Else Salmgren)

Vid grävningar på tomtens kom en gammal stockkonstruktion fram nära huset. Den kan

lähettyviltä tuli esiin vanhaa hirsirakennelmaa, joka saattaisi hyvin säilyneenä olla paloa edeltävältä ajalta. Hirret poistettiin. Lisäksi pihaa muokattaessa on löytynyt palanutta lasi- ja metallikuonaa, rautainen esineen osa sekä muutamia rahoja ja keramiikkaa. Tontin itäosassa nurmikentästä asukas on myös löytänyt kohdan, johon pistettäessä ohut metallitanko uppoaa melko syvälle, kyseessä saattaa olla kaivo.

Korsholmankatu 17 (Unto Mäkinieniemi)

Tontin eteläosassa, kartassa olevan kaivomerkin kohdalla, on rautaluukku 50 cm x 50 cm. Luukku aukeaa n. 2 x 2 metriä suureen ja vajaan 2 m syvään säiliöön. Säiliön seinämät on valettu betonista, mutta alaosassa näkyy harmaakiveä. Rautaluukku on kovin ruosteinen ja vaikuttaa vanhalta. Sen kulmissa on isot pultit. Säiliötä on käytetty roskasäiliönä ja sen tarkempi tutkimus vaatisi tyhjennystä ja puhdistamista.

Korsholmankatu 19 (Uno Holm)

Tontilla on runsaasti vanhojen kivijalkojen jäänteitä. Pensasaidan alla Korsholmankadun suuntaisesti kulkee selvä harmaakivirakennelma. Tontin pohjoisosassa on pienen piharakennuksen kivijalka näkyvissä. Se erottuu nurmikentästä selvästi ja sen keskiosa on käytössä kukkapenkinä. Tontin pohjoisrajalla on myös kohta, josta ruoho kuivaa nopeasti. Tämän vierestä on 1930-luvulla purettu korkea kivijalka. Talon vieressä, portaiden juuressa, on vanha kaivo, johon on asetettu sementtirenkaat ja joka on myöhemmin täytetty. Kaikki nämä täsmäävät 1800-luvun alkupuoliskon tilanteen kanssa. Tontilta on löytynyt muutama raha, ja Korsholmanpuistosta syvästä kuopasta asukkaat ovat löytäneet kauniisti taotun hiilihangon. Vastaavanlainen on Vanhan Vaasan museossa.

Uusikatu 12 (Matti Haukirauma)

Tontin reunoissa kadunviertä kiertää kivijalka, joka on selvästi havaittavissa ja kadun tasoa korkeammalla. Pensasaita ja runsaasti heinää kasvaa kivien päällä, paikoin kivet ovat näkyvissä ja heinikon seassa on tiilenpaloja. Kasvimaata muokattaessa on löytynyt piipunvarsia ja muutama raha 1800-luvun alusta.

Uusikatu 18 (Ralf Sjöblom)

Matalaa kivijalkaa erottuu tontin reunassa molemmilla kadunpuoleisilla sivuilla. Tontin etelälaidassa on korkeamman kivijalan jäännökset. Keskellä tonttia pohjoisreunassa on pienen rakennuksen kivijalkaa, pääty Uudenkadun suuntainen. Lähes tontin keskikohdassa oli

härstamma från tiden före branden och har bevarats väl. Stockarna avlägsnades. Dessutom har man vid forrådet av gårdsplanen hittat smält glas- och metallslag samt en del av ett föremål av järn, några mynt och keramik. I gräsmattan på östra delen av tomten har invånaren också hittat ett ställe där en tunn metallstång kan stickas ganska djupt ner i jorden. Det kan vara fråga om en brunn.

Korsholmsgatan 17 (Unto Mäkinieniemi)

På tomtens södra del, vid det ställe där en brunn är utmärkt på kartan, finns en järnlucka på 50 x 50 cm. Luckan öppnas mot ett förvaringsrum som är 2 x 2 meter stort och nästan 2 meter djupt. Förvaringsrummets väggar är gjutna av betong men i den nedre delen syns gråsten. Järnluckan är mycket rostig och verkar vara gammal. I dess hörn finns stora bultar. Förvaringsrummet har använts för uppbevaring av skräp och en noggrannare undersökning av det skulle kräva tömning och rengöring.

Korsholmsgatan 19 (Uno Holm)

På tomten finns gott om rester av gamla stenfötter. Under en häck i riktning mot Korsholmsgatan går en entydig gråstenskonstruktion. På tomtens norra del finns ännu stenfoten av en liten gårdsbyggnad. Den skiljer sig klart från gräsmattan och dess mittersta del används som blombänk. Vid tomtens norra gräns finns ett ställe där gräset torkar snabbt. Bredvid detta fanns en hög stenfot som revs på 1930-talet. Bredvid huset vid foten av trappan finns en gammal brunn i vilken man har satt cementringar och den har senare fyllts igen. Allt detta stämmer överens med situationen i början av 1800-talet. På tomten har några mynt hittats och i Korsholmsparken har invånarna hittat en vackert smidd eldgaffel i en djup grop. En motsvarande finns på museet i Gamla Vasas.

Nygatan 12 (Matti Haukirauma)

Runt tomtens kant löper en stenfot bredvid gatan. Den syns tydligt och är högre än gatunivån. Buskar och mycket gräs växer på stenarna, som ställvis är synliga och bland gräset finns tegelbitar. Då grönsakslandet formades hittade man pipskaft och några mynt från början av 1800-talet.

Nygatan 18 (Ralf Sjöblom)

En låg stenfot kan urskiljas i ett hörn av tomten där båda sidorna vetter mot en gata. Vid tomtens södra kant finns rester av en högre stenfot. Mitt på tomtens norra del finns stenfoten till en liten byggnad, vars gavel stod i riktning mot Nygatan. Ungefär mitt på tomten finns rader

maassa näkyvissä kivistävät, jotka muodostavat kehän (sivu 2—3 m). Se voisi olla eteisellä varustetun pienen rakennuksen kehä. Etelälaidassa olevaa kivijalkaa lukuunottamatta kaikki sopivat E. Westin karttaan.

Tontilta on v. 1936 löytynyt 6 kpl vanhoja 'ploomurahoja' ja iso kirjasinraudan möhkäle. Nämä on luovutettu Pohjanmaan museon koelmiin.

Uusikatu 20

(Väinö Pirrtiperä)

Tontin keskivaiheilla on kivijalan kulma, jonka sivut ovat n. 1 1/2 ja 2 m. Itäisen Aitakadun puolella on n. 50 cm korkeaa kivijalkaa, jonka yläreuna on tien tasolla. Kiveys muodostaa yli 90° kulman. Tämä saattaa olla muodostunut kahden eri rakennuksen kivijaloista. E. Westin kartan mukaan tontin laidassa on ollut rakennuksia. Tontin koillisosassa, nurmikossa on melko laaja alue, missä jalkaa polkiessa heikosti kumisee. Pensasaidan sisäänkäynnin kohdalla kumisee pakkasella.

Tontilta on löytynyt sulanutta lasimassaa, lysterilasin paloja, luita yms. sekä ohut, kevyt kooltaan n. 2 1/2 x 11 cm metallilevyn pala, jonka vasemmassa yläreunassa on reikä ja keskellä H-kirjain.

Thölberginkatu 18 1)

(Matti Mäntyharju)

Tontin laidassa on holvattu tiilikellari, joka on kunnostettu v. 1965 ja on käytössä takkahuoneena, osa kylmäkellarina. Lännenpuoleinen pääty on edelleen alkuperäinen harmaakiviseinä, itäpääty on tiiltä ja sen eteen on rakennettu takka. Katossa on muutama rautakoukku, mikä saattaa viitata lihakellariin. Kellari on erittäin hyvässä kunnossa.

Tontin edellisen asukkaan mukaan toinenkin kellari olisi olemassa, mutta sitä ei ole etsitty.

Itäinen Aitakatu 11 A

(Pertti Salovaara)

Tontin pohjoisreunassa on kulmatalon kivijalka. Se on ympäristöään huomattavasti korkeampi ja muoto erottuu tästä johtuen selvästi. Vaikka kasvillisuus onkin runsasta, kiviä on myös näkyvissä. Tontin eteläreunassa itäpuolisessa on ainakin kahden pienemmän rakennuksen kivijalkaa selvästi havaittavissa. Nämä sopivat E. Westin kartassa oleviin rakennuksiin, samoin tontin etelärajalla oleva n. 50 cm korkea kivijalan puolikas. Toisen puolen ovat naapuritontin asukkaat purkaneet. E. Westin kartan mukaan paikalla ollut rakennus olisi ollut

av stenar i marken. Dessa bildar en cirkel (sidan 2—3 m). Det kan vara cirkeln till en liten byggnad försedd med tambur. Förutom stenfoten på den södra sidan passar alla in på E. Wests karta.

På tomten har år 1936 hittats 6 gamla plåtmynt och ett stort typjärnsblock. Dessa har överlåtits till Österbottens museums samlingar.

Nygatan 20

(Väinö Pirrtiperä)

Ungefär mitt på tomten finns ett hörn av en stenfot, vars sidor är ca 1 1/2 och 2 m. På Östra Staketgatans sida finns en stenfot som är ca 50 cm hög och vars övre kant är i jämnhöjd med vägen. Stenläggningen bildar en vinkel på mer än 90°. Denna kan ha bildats av stenfötterna till två olika byggnader. Enligt E. Wests karta har det funnits byggnader vid tomtens kant. I gräsmattan i tomtens nordöstra del finns ett ganska stort område där det ekar svagt om man stampar med foten i marken. Vid ingången genom häcken ekar det vid köld. På tomten har smält glasmassa, bitar av lyster-glas, ben m.m. hittats. En tunn, lätt bit av en metallskiva, till storleken 2 1/2 x 1 1/2 cm har också hittats. I den övre kanten till vänster finns ett hål och i mitten bokstaven H.

Thölbergsgatan 18 1)

(Matti Mäntyharju)

Vid tomtens kant finns en välvd källare av tegel, som har iständsatts 1965 och används som brasrum. En del är kalkkällare. Den västra gaveln kvarstår i original av gråsten och den östra gaveln är av tegel. Framför den har en spis byggts. I taket finns några järnkrokar, vilket kan tyda på en kötkällare. Källaren är i synnerligen gott skick.

Enligt tomtens förra ägare borde det också finnas en andra källare, men ingen har letat efter den.

Östra Staketgatan 11 A

(Pertti Salovaara)

På tomtens norra kant finns stenfoten till ett hörnhus. Den är märkbart högre än sin omgivning och formen syns därför tydligt. Fastän växtligheten är frodig, är stenar också synliga. På östra halvan av tomtens södra del kan stenfötterna på åtminstone två mindre byggnader klart urskiljas. De stämmer överens med byggnaderna på E. Wests karta och detsamma gäller den halva stenfot med en höjd av ca 50 cm som finns vid tomtens södra gräns. Den andra halvan har invånarna på granntomten rivit. Enligt E. Wests karta skulle byggnaden ifråga ha varit

1) Kadun nimi kirjoitettiin alunperin Thölberginkatu.

1) Gatans namn stavades ursprungligen Thölbergsgatan.

Vanhan Vaasan ns. Fattiggården ja näin jäljellä oleva osa kivijalkaa olisi rakennuksen pohjoinen pitkäsivu. Kaivettaessa n. 10—15 cm, tuli joka puolelta pihaa runsaasti esiin pieniä tiilenpaloja.

Kauppiaankatu 1

(Martti Kanerva)

Talon eteläpuolella on kiinteä terassi, jonka alla on autotalli. Autotallin lattian uudelleenvalutöissä tontin asukas löysi n. 1 m syvyydeltä (tontin pinnasta n. 2—3 m) hirsirakennelmaa. Puu antaa rautakangella lyötäessä periksi ja uppoaa n. 1 m verran tyhjään kunnes vastaan tulee kova pohja. Kanava kulkee kohtisuoraan Kauppiaankatua vastaan. Kadun toisella puolella on museon pohjoispääty lähellä kanavan linjaa. Kanavan pituudesta ei ole tietoa. Tontin edellinen asukas on ollut tietoinen kanavasta, sillä sitä on osittain täytetty styroksilla. Keramiikanpaloja ja liitupiipunosia on myös löytyneet pihamaalta.

Postikatu 20

(Evald Klockars)

Talon kohdalla tontin reunassa on ollut kivijalkaa, mutta se on purettu. Samoin tontin keskivaiheilla ollut kaivo on täytetty. Nämä ovat merkittyinä E. Westin kartassa.

Puutarhasta on löydetty kalkkikiven kappale, toisella puolella kiveä on matelijan fossiilin osa, toinen puoli on sileä. Kivi on saman tyyppinen kuin kaupungintalon porrasaskelmissa. Kiven kappaleessa näkyy työstöjälkiä, yhtä reunoista on pyörästetty. Löytäjän käsityksen mukaan tämäkin saattaisi olla kappale porrasaskelmaa. Kiven muoto on 1/4 ympyrää, säde on n. 40 cm. Myös toinen samankaltainen kivenkappale on löytynyt. Sen muoto on sama (hieman pienempi ja ohuempi), mutta pinta on hyvin epätasainen. Tontilta on löytynyt rahoja ja tiilenpaloja.

Postikatu 22

(Fredrik Holm)

Tontin keskivaiheilla talon eteläpuolella nurmikossa erottuu osa kivijalasta. Lisäksi tontin pohjoiskulmassa on nurmikossa alue, joka kuivaa nopeasti. E. Westin kartassa molemmilla kohdilla on ollut rakennus.

Tontilta on löytynyt myös paljon irtolöytöjä mm. lasitettujen keramiikka-astioiden kappaleita, lasipullon osia, lasinen pelinappula, metallikuonaa, muutama posliiniastian pala, liitupiipun pesiä ja varsia, hevosenkenkiä, avaimia, valettu pronssikulkunen (halkaisija n. 6 cm), halkaisijaltaan 2 cm kokoinen sormus, 3 x 4 cm kokoinen kaunis vyönsolki ja muita metalliesineiden osia. Kasvimaasta löytyy jatkuvasti runsaasti tiilenkappaleita ja keramiikanpaloja.

Gamla Vasas Fattiggård och den kvarstående delen av stenfoten skulle vara byggnadens norra långsida. Var man än grävde på gården stötte man redan på ca 10—15 cm djup på små tegelbitar.

Köpmansgatan 1

(Martti Kanerva)

På tomtens södra sida finns en fast terrass, under vilken garaget är beläget. Vid arbetet med att gjuta om golvet i garaget hittade invånaren på ca 1 m djup en stockkonstruktion (från tomtens yta ca 2—3 m). Träet ger efter då man slår med en järnstång och sjunker nedåt i ett tomrum på ca 1 m tills en hård botten tar emot. Kanalen går rakt mot Köpmansgatan. På andra sidan gatan finns museets norra gavel nära kanalens linje. Inga uppgifter finns om kanalens längd. Tomtens förra ägare har varit medveten om kanalen, eftersom den delvis har fyllts igen med styrox. Bitar av keramik och delar av kritpipor har också hittats på gårdsplanen.

Postgatan 20

(Evald Klockars)

Vid huset i kanten av tomten har en stenfot funnits, men den har rivits och en brunn som stod mitt på tomten har fyllts igen. Dessa finns utmärkta på E. Wests karta. I trädgården har ett stycke kalksten hittats. På den ena sidan av stenen finns fossilet av ett kräldjur och den andra är slät. Stenen är av samma slag som de som finns i trappstegen till stadshuset. I stenen syns märken av att den har bearbetats, en av kanterna är rundad. Enligt upphittarens åsikt kan detta också vara en bit av ett trappsteg. Stenens form är 1/4 cirkel med en radie på ca 40 cm. Ett annat likadant stenstycke har också hittats. Den har samma form (något mindre och tunnare), men ytan är mycket ojämn. På tomten har mynt och tegelbitar hittats.

Postgatan 22

(Fredrik Holm)

Mitt på tomten söder om huset kan en del av en stenfot urskiljas i gräsmattan. Dessutom finns det på gräsmattan i norra hörnet av tomten ett område som torkar snabbt. Enligt E. Wests karta har det på båda ställena funnits en byggnad.

På tomten har också många lösa fynd gjorts, bl.a. bitar av glaserade keramikkarl, delar av en glasflaska, en spelpjäs av glas, metallslag, några bitar av porslinskarl, kritpipshuvud och -skaft, hästskor, nycklar, en gjuten bronsbjällra (diametern ca 6 cm) en ring med en diameter på 2 cm, ett vackert spänne till ett bälte på 3 x 4 cm och andra delar av metallföremål. I trädgårdslandet kan man fortsättningsvis hitta tegel- och keramikbitar.

Itäinen Pitkätatu 9

(Valfrid Melsor)

Tontin luoteisosassa itä-länsisuunnassa on korkea kivijalan jäännös. Se on n. 12 m pitkä, mutta on aiemmin ulottunut tielle asti. Naapuritontille ulottunut osa on purettu. Kivijalka muodostuu erikokoisista harmaakiviloikka-reista, joista toiset ovat hyvinkin suuria. Kivien seassa on tiilenpaloja. Paikalla on E. Westin kartan mukaan ollut pieniä rakennuksia, mutta ne eivät ole muodostaneet näin pitkää yhtenäistä linjaa. Tontilla on 1930-luvulla ollut muitakin jäännöksiä rakennuksen pohjista, nämä ovat olleet E. Westin kartan mukaisia. Nykyisen rakennuksen vieressä, luoteiskulmassa on vanha kaivo, joka on muutettu likaviemäriksi. Myös tällä tontilla routa nostaa pintaan tiilenpaloja. Irtolöytöinä tontilta on löytyneet mm. rahoja ja liitupiipun osia.

Postikatu 9

(Olavi Laitala)

Tontin eteläisivulla on n. 30 m pituudelta rakennuksen perustusta. Länsisivulla on peruskiveä n. 15 m. Kivissä on porattuja reikiä ja ilmeisesti siirtelyn helpottamiseksi tehtyjä rautakoukkuja. Kivien alla on karkeajakoista hiekkaa. Tontin kunnostuksen yhteydessä löytyi n. metrin syvyydestä hirsiarinaan viittaavaa rakennelmaa, lisäksi vinoon katkennut kivipylväs (vastaavanlaisia on ent. hovioikeuden ympärillä). E. Westin kartan mukaan tontilla on ollut vain yksi rakennus lounaisreunassa. Irtolöytönä 2 rahaa (v. 1748 ja 1848).

Läntinen Pitkätatu 8

(Anni Järvinen)

Tontin laidassa on luultavasti ulkorakennuksen kivijalka. Se erottuu säännöllisenä. Länsilaidalla on myös jonkin suuremman rakennuksen kivijalka. Osa kivistä on siirretty paikaltaan. E. Westin mukaan näille kohdin osuu vain osa suurempaa rakennusta. Tontilta on löytyneet myös tiiltä. Lisäksi keramiikanpaloja ja rautainen ovenkahva. Epätavallisen paljon on löytyneet eläinten sarvia sekä luita. Täytemaan mukana (kortteli 15, tontti 5) tuli käsikivet (halvaisia n. 30 cm).

Vastaus kyselyyn tuli myös Runeberginkatu 2:sta (Atle Kilsornäs), mistä oli löytyneet tiilenpaloja, keramiikkaa, posliinia, lasia, metalliesineitä ja joitakin kolikoita. Samanlaisia löytöjä oli tehty Torikatu 3:ssa (Estrid Kronholm). Kummassakaan ei löytöjä ole säilytetty. Kauppiaankatu 28 (Håkan Martens) rakennustöiden yhteydessä (1944) löytyi jäänteitä kellarista. Toista taloa rakennettaessa (1955) tuli esiin kiveystä, joka on saattanut olla kellarin lattia. Tontilta löytyneet kolikot on luovutettu Pohjanmaan museolle. Muita irtolöytöjä, lasia ja piipunvarsia, ei ole säilytetty. Tontilla on ollut myös vanhan kaupungin aikainen kaivo.

Östra Långgatan 9

(Valfrid Melsor)

På tomtens nordvästra del i öst-västlig riktning finns resterna av en hög stenfot. Den är ca 12 m lång men tidigare har den gått ända till vägen. Den del som sträckte sig in på granntomtens har rivits. Stenfoten består av gråstensblock i olika storlekar, av vilka en del är synnerligen stora. Bland stenarna finns tegelbitar. På denna plats har enligt E. Wests karta funnits små byggnader, men de har inte bildat en så här lång enhetlig linje. På tomtens fanns på 1930-talet också andra rester av byggnadsgrunder. Dessa stämde överens med E. Wests karta. Bredvid den nuvarande byggnaden i det nordvästra hörnet finns en gammal brunn, som har omändrats till ett avlopp. Också på denna tomt lyfter tjälen upp tegelbitar till ytan. Lösa fynd av bl.a. mynt och kritpipsdelar har gjorts på tomtens.

Postgatan 9

(Olavi Laitala)

På tomtens södra sida finns en byggnadsgrund på ca 30 m. På västra sidan finns grundstenar på ca 15 m. I stenarna finns borrhål och järnkrokar, som troligtvis har satts i för att underlätta förflyttningen. Under stenarna finns grovfördelad sand. Då tomtens istandsattes hittade man en konstruktion som tyder på en stockrustbädd på ungefär 1 meters djup och dessutom en stenpelare som gått av snett (liknande finns runt f.d. hovrätten). Enligt E. Wests karta har det bara funnits en byggnad på tomtens i den sydvästra kanten. Lösa fynd är 2 mynt (år 1748 och 1848).

Västra Långgatan 8

(Anni Järvinen)

Vid kanten av tomtens finns troligtvis stenfoten av ett uthus. Den urskiljer sig i sin regelbundenhet. På västra kanten finns också stenfoten av en större byggnad. En del av stenarna har flyttats från sin plats. Enligt E. West finns bara en del av en större byggnad på dessa ställen. På tomtens har också tegel, keramikbitar och ett dörrhandtag av järn hittats. Ovanligt många horn och ben av djur har hittats. Med fyllnadsjord (kvarter 15, tomt 5) kom en handkvarn (diameter ca 30 cm).

Svar på förfrågan fick man också från Runebergsgatan 2 (Atle Kilsornäs) där tegelbitar, keramik, porslin, glas, metallföremål och några mynt hade hittats. Liknande fynd hade gjorts på Torggatan 3 (Estrid Kronholm). Ingendera har sparats sina fynd. Vid byggnadsarbeten på Köpmansgatan 28 (Håkan Martens) år 1944 hittades resterna av en källare. Då ett annat hus byggdes (1955) kom en stenläggning fram, som kan ha varit källarens golv. De mynt som har hittats på tomtens har överlämnats åt Österbottens museum. Övriga lösa fynd, glas och pipskaft, har in-

Museolle on myös tullut ilmoitus koskien Kauppiaankatu 5:tä. Siinä Ossi Rönttilä Kajaanista kertoo holvista, joka on sijainnut ja saattaa edelleen olla olemassa ns. Calamniuksen tontilla (nr 60). Korttelissa 30 Thölberginkadun ja Itäisen Pitkätkadun kulmassa on kulmatalon kivijalka, tontilla on leikki- puisto. E. Westin kartassa kohdalla on ollut rakennus. Vanhan Vaasan jalkapallokentän eteläpuolella näkyy kasvillisuuden seassa kiveystä. Tällä kohtaa sijaitse vanhan kaupungin tori.

Kauppiaankatu 13:sta ilmoitettiin, että tontilla pohjoisnurkassa on nurmikon alla tasaista kiveystä. Lisäksi nurmikosta löytyi kohta, johon rautakanki upposi. Asukas oli kuullut, että vieriseltä tontilta (Kauppiaankatu 11) on löydetty tammitynnyreistä rakennettu tunneli. Tunnelia ei ole seurattu perille asti, mutta se kulkee rakennuksen eteläisivulta kohti Kauppiaankatu 13:n pohjoisnurkassa olevaa piharakennusta ja on mahdollista, että se ulottuu myös tälle tontille.

Torikatu 11

(Kerttu Aarnisalo)

Rakentamisen yhteydessä, maata kaivettaessa tuli esiin vieri vieressä olevia hirsii, sivultaan n. 30—40 cm. Ne kulkivat kohtisuoraan tieltä päin ja ulottuivat aina rakennuksen yli. Talon kohdalta hirret katkaistiin (olivat kovaa puuta). Tontin pohjoisreunassa on paljon tiilimurskaa. Lisäksi on löytynyt kokonainen tiiliskivi ja liitupiippuja.

Torikatu 15

(Arvo Nurmi)

Läntisen Pitkätkadun puoleisen pensasaidan alla oli kivijalan kiviä, sisäänkäynnin kohdalta tontin pohjoisreunaan asti. Kivet poistettiin.

Löytöjä on mm. pari vanhaa rahaa, piipun kappaleita, avain n. 20 cm ja paljon luita.

Torikatu 16

(Leander Granlund)

Tontilta on löytynyt muutama kolikko ja liitupiipun osia.

Läntinen Pitkätkatu 2 F

(Börje Herrgård)

Tontilla on aikaisemmin ollut radiomasto. Tonttia on täytetty, ei kaivettu lainkaan. Noin 20—50 cm syvyydellä täytemaan alla on n. 10 cm paksu palanut kerros. Irtolöytöinä on yksi 1/4 shillinki v. 1848, liitupiipun osia, keramiikkaa, lasia ja posliinia.

Läntinen Pitkätkatu 10

(Håkan Rönnbäck)

Tontilta on löytynyt liitupiipunosia ja luita.

Läntinen Pitkätkatu 13

(Helge ja Hjördis Hellman)

Vesijohtoa kaivettaessa tien reunassa tuli esiin hirsii. Nurmikon alla on nupukiveystä.

te bevarats. På tomten har också en gammal brunn från tiden för gamla staden funnits.

Till museet har också information om Köpmansgatan 5 kommit. Ossi Rönttilä från Kajana berättade om ett valv, som har funnits och fortfarande kan finnas på den s.k. Calamniuska tomten (nr 60). I hörnet av Thölbergsgatan och Östra Långgatan i kvarter 30 finns stenfoten till ett hörnhus, på tomten finns en lekpark. I E. Wests karta finns en byggnad på denna plats.

På södra sidan av fotbollsplanen i Gamla Vasa syns en stenläggning bland växtligheten. Här fanns torget i den gamla staden.

Invånaren på Köpmansgatan 13 meddelade att under gräsmattan i norra hörnet av tomten finns en jämn stenläggning. Dessutom finns det ett ställe på gräsmattan där en järnstång kan stickas ner i jorden. Invånaren hade hört att man på granntomten (Köpmansgatan 11) har hittat en tunnel av ektunnor. Tunneln har inte följts ända fram, men den går från byggnadens södra sida mot den gårdsbyggnad som finns i norra hörnet av Köpmansgatan 13 och det är möjligt att den sträcker sig också in på denna tomt.

Torggatan 11

(Kerttu Aarnisalo)

Då marken grävdes upp i samband med bygandet kom bredvid varandra liggande stockar med en sida på 30—40 cm fram. De gick vinkelrätt inåt från vägen och nådde över byggplatsen. På det ställe där huset skulle komma tog man av stockarna (de var av hårt trä). I den norra delen av tomten finns mycket tegelskärvor. Dessutom har man hittat en hel tegelsten och kritpipor.

Torggatan 15

(Arvo Nurmi)

Under häcken mot Västra Långgatan från ingången till tomtens norra kant fanns stenarna till en stenfot. Stenarna togs bort. Fynd är bl.a. ett par gamla mynt, delar av en pipa, en nyckel på ca 20 cm och mycket ben.

Torggatan 16

(Leander Granlund)

På tomten har några mynt och delar av en kritpipa hittats.

Västra Långgatan 2 F

(Börje Herrgård)

På tomten har tidigare funnits en radiomast. Tomten har fyllts igen och man har inte alls grävt på den. På ungefär 20—50 cm djup under fyllnadsjorden finns ett ca 10 cm tjockt bränt lager. Lösa fynd är bl.a. en 1/4 skilling från år 1848, delar av kritpipa, keramik, glas och porslin.

Västra Långgatan 10

(Håkan Rönnbäck)

På tomten har kritpipsdelar och ben hittats.

Läntinen Pitkätatu 17

(Per ja Maja Lillhannus)

Viemäriä rakennettaessa tuli vastaan navetan jäänteitä n. 1 m syvyydestä tontin pohjoisreunasta, luoteiskulmasta. Lounaiskulmassa ja osittain talon alla on hirsirakennelmaa (hirsipetiä). Kaivoa kaivettaessa tontin keskivaiheilla tuli esille nupukiveystä, sitä on osin vielä nurmikon alla. Tontin pohjoisreunassa on kulkenut piharakennusrivi.

Läntinen Pitkätatu 20

(Bertel ja Bror-Erik Holm)

Tontin laidasta pensasaidan alta, heti sisään-tuloportin vasemmalta puolelta lähtee kivijalan kehä kohtisuoraan rakennukseen päin. Lisäsiiven alitse se kulkee kohti Thölberginkatua ja edelleen pensasaidan alla kadun kulmaan. Kehä on eheä, mutta täysin täytemaan peittämä (70-luvulla). E. Westin kartan mukaan paikalla on ollut rakennus.

Läntinen Pitkätatu 28

(Gunnar Lindvall)

Talon luoteiskulman alla on osa vanhaa hirsipetiä. Uudenkadun puoleisessa reunassa oli pätkä kiviriviä. Irtolöytöinä on rahoja (kopeekkoja ja shillinkejä), liitupiipun osia. Rakennuksen kohdalta löytyi tiilenpaloja ja runsaasti luita.

Läntinen Pitkätatu 30

(Anna Ahlbäck)

Korsholmankadun puolella osittain pensasaidan alla on kivijalkaa näkyvässä, kohdassa on kukkapenkki. Paikalla on ollut rakennus E. Westin kartan mukaan. Irtolöytöinä on piipun kappaleita, kampa (museovirastolla), kannus, vanha tiili v. 1838.

Korsholmankatu 4

(Ines Nordström)

Tontilla on ollut oma vanha kaivo. Vanhoja rahoja on löytynyt. Tontilla on samoilla kohdin ollut kaivo vanhan kaupungin aikana.

Kauppiaankatu 3

(Toivo Uitto)

Tontilta on löytynyt saviastioiden ja posliinin paloja sekä luita.

Kauppiaankatu 13

(Alf Finne)

Talon kellarissa on täytetty kaivo. Kohta, jossa talo on, tuntuu joustavan, kun raskas auto ajaa ohi. Korsholmankadun puolella on kivijalka, jonka molemmissa päissä on raput. Piharakennuksen edessä on kohta, jossa heinä kasvaa huonosti. Siinä lapio uppoaa syvälle tyhjään, Kooltaan alue on n. 1 x 2 m. Vanha kivijalka on yhtenäinen. Se on aivan tien reunassa ja tonttien rajalla. Luoteiskulmasta kiviä nostettaessa maa niiden alla oli kuivaa, vaikka maa-

Västra Långgatan 13

(Helge och Hjördis Hellman)

Då man grävde för vattenledningen kom stockar fram vid väggkanten. Under gräsmattan finns nubbstensbeläggning.

Västra Långgatan 17

(Per och Maja Lillhannus)

Då man grävde för ett avlopp stötte man på lämningar av en ladugård på ca 1 m djup i det nordvästra hörnet av tomten. I det sydvästra hörnet och delvis under huset finns en stockkonstruktion (timmerbädd). Då man grävde en brunn mitt på tomten kom nubbstensbeläggning fram. Den finns delvis ännu under gräsmattan. Vid tomtens norra kant har en kedja av gårdsbyggnader funnits.

Västra Långgatan 20

(Bertel och Bror-Erik Holm)

Under häcken vid tomtens kant på västra sidan av porten börjar en stenfot som löper vinkelrätt mot byggnaden. Den går under en tillbyggd flygel mot Thölbergsgatan och vidare under häcken till gathörnet. Ringen av stenar är hel, men fullständigt täckt av fyllnadsjord (70-talet). Enligt E. Wests karta har det funnits en byggnad på platsen.

Västra Långgatan 28

(Gunnar Lindvall)

Under husets nordvästra hörn finns en del av en gammal timmerbädd. Vid kanten mot Nygatan fanns en stump av en stenrad. Lösa fynd är mynt (kopek och skillingar), delar av kritpipa. På det ställe där byggnaden står hittades tegelbitar och mycket ben.

Västra Långgatan 30

(Anna Ahlbäck)

Mot Korsholmsgatan delvis under häcken syns en stenfot, på stället finns en blombänk. Enligt E. Wests karta har där funnits en byggnad. Lösa fynd är pipdelar, en kam (finns på museiverket), en sporre, gammalt tegel från år 1838.

Korsholmsgatan 4

(Ines Nordström)

På tomten har en egen gammal brunn funnits. Gamla mynt har hittats. På tomten fanns en brunn på samma ställe under gamla stadens tid.

Köpmansgatan 3

(Toivo Uitto)

På tomten har bitar av lerkärl och porslin hittats.

Köpmansgatan 13

(Alf Finne)

I husets källare finns en igenfylld brunn. Den plats där huset står verkar fjädra då en tung bil

perä muuten on kosteaa ja savista. Tontilla on ennen paloa ollut useita rakennuksia. Ympäri tonttia on löytynyt tiiliä, ruukunsirpaleita. Kivijalasta on löytynyt vanha lukko, saranan kappale, hevosenkenkä (jonka päitä yhdistää poikki-pienna) sekä muita pieniä metalliesineitä ja niiden osia.

Kauppiaankatu 26

(Vaasan Säästöpankki ja Grönlund & Co)

Liikerakennuksen perustuksia kaivettaessa tuli esille hirsipatjaa.

Kauppiaankatu 28

(Håkan Martens)

Tontin luoteisosassa on n. 20 cm syvällä nupukiviä.

Kauppiaankatu 34

(Aarne ja Inkeri Korvajärvi)

Tontilta on löytynyt tiiltä ja lasinpaloja.

Kauppiaankatu 36

(Margareta Björk)

Tontilta on joskus löytynyt vanhoja rahoja.

Kauppiaankatu 38

(Anita Anttila)

Pihassa on näkyvässä nupukiveystä. Tiilimurskaa on löytynyt, samoin 4 vanhaa ruotsinvallan aikaista rahaa, vanhin 1600-luvulta sekä nyrkinkokoinen tykinkuula. Rahat löytyivät vintillä eristeenä olleesta maakerroksesta.

Kauppiaankatu 42

(Eskil ja Nanny Grönlund)

Tontin pohjoisreunassa nurmikon alla on n. 2 1/2—3 m leveydeltä nupukiveystä, osa on poistettu. Pensasaidan alla Korsholmankadun puolella on n. 30 m pitkä kivirivi, kivijalan osa. Sisäänajoaukon länsipuolelta kivet on poistettu. Ennen paloa rakennuksia on ollut myös Korsholmankadun reunassa.

Kauppiaankatu 44

Tontilla on rakennuksen perusta, mutta se on pääasiassa valettu eli todennäköisesti kokonaan uudempi. Tontin yhteydessä länteen päin on useampia rakennuksia. Verstasrakennuksen puusiiven alla on luonnonkivistä holvattu kellari n. 3—4 x 1 1/2 m. Tällä kohdilla on ollut kaksi pientä rakennusta E. Westin kartan mukaan.

Runeberginkatu 2

(Atle Kilsornäs)

Kukkapienkin paikalla tontin kaakkoisnurkkauksessa on ollut kivikehä, mutta se poistettiin. Lounaisosassa pensasaidan alla kulkee n. 7 m pitkä kivirivi. Länsilaidalla nurmikon alla on ollut pyöreitä nupukiviä, mutta ne on poistettu. Kivijalkojen kohdalla on ollut rakennuk-

kör förbi. Mot Korsholmsgatan finns en sten fot i vars ändor det finns trappor. Framför gårdsbyggnaden finns ett ställe där gräset växer dåligt. Där försvinner en spade djupt ner i tomma intet. Området är ca 1 x 2 m stort. Den gamla stenfoten är enhetlig. Den står alldeles vid väggkanten och på gränsen mellan tomterna. Då man tog bort stenar i tomtens nordvästra hörn var marken under dem torr, fastän jordmånen i övrigt är fuktig och lerig. På tomten fanns flera byggnader före branden. På olika ställen har tegel och krukskärvor hittats. Vid stenfoten hittades ett gammalt lås, en bit av ett gångjärn, en hästsko (vars ändor förenas genom en tvärsål) samt andra små metallföremål och delar av sådana.

Köpmangatan 26

(Vasa Sparbank och Grönlund & Co)

Då man grävde grunden till affärsbyggnaden stötte man på en timmerbädd.

Köpmangatan 28

(Håkan Martens)

På tomtens nordvästra del finns nubbsten på ca 20 cm djup.

Köpmangatan 34

(Aarne och Inkeri Korvajärvi)

På tomten har tegel och glasbitar hittats.

Köpmangatan 36

(Margareta Björk)

På tomten har någon gång hittats gamla mynt.

Köpmangatan 38

(Anita Anttila)

På gården syns nubbstensbeläggning. Tegelskärvor, 4 gamla mynt från svenska tiden, varav det äldsta är från 1600-talet, och en knytnävstor kanonkula har hittats. Mynten hittades på vinden i ett jordlager som hade fungerat som isolering.

Köpmangatan 42

(Eskil och Nanny Grönlund)

Vid tomtens norra kant under gräsmattan finns en 2 1/2—3 m bred nubbstensbeläggning. En del av den har avlägsnats. Under häcken på Korsholmsgatans sida finns en ca 30 m lång stenrad, en del av en sten fot. Väster om infartsöppningen har stenarna tagits bort. Före branden fanns det byggnader också mot Korsholmsgatan.

Köpmangatan 44

På tomten finns grunden till en byggnad, men den är huvudsakligen gjuten, d.v.s. den är troligtvis i sin helhet av nyare datum. Väster om tomten finns flera byggnader. Under verkstadsbyggnadens träflygel finns en välvd källare av natursten ca 3—4 x 1 1/2 m. På denna plats har

set ennen paloa. Pihamaalla työskenneltäessä on löytynyt tiilen, keramiikan, posliinin ja lasinpaloja, metalliesineitä (mm. vanhoja ikkunahakoja) sekä muutama kolikko.

Runeberginkatu 3

(Aino Hydén)

Tontin koillisosassa olevan kasvimaan alla n. 1 m syvällä on hirsä ja tiiltä. Sähkölinjaa kai-vettaessa tuli portin kohdalta n. 1 m syvältä esiin tiiliskiviä. Tämän kohdalla tien reunassa on ollut pieni rakennus. Irtolöytöinä on kolikoita mm. v. 1720, mahdollisesti yksinkertainen vyön solki, kellokukkarengas (halkaisija n. 3 1/2 cm), rautahakoja, lasia, keramiikkaa ja luita.

Uusikatu 17

(Göran ja Lisen Snellman)

Tontin pohjoisreunassa, kadusta aina piharakennukseen asti, on maa kivistä ja seassa on paljon tiiltä ja lasia. Paikalla on selvästi ollut rakennus. Tontin itäreunassa on jäljellä kivijalkaa n. 3 x 15 m ja n. 40—50 cm korkeana, perunamaan kohdalta sitä on purettu. E. Westin kartassa kivijalkojen paikoilla on ollut rakennuksia. Tontilta on löytynyt tiiltä, lasia ja posliinia.

Uusikatu 16

(Kaarina Pihlas)

Tontin koillisosassa, talon alusta n. 300 m², oli nupukiveä. Koillisnurkassa nurmikon ja istutusten alla se on vielä jäljellä, muualta se on poistettu. Rakennuksen paikalla oli tiiltä.

Thölberginkatu 15

(Lilly Engman)

Tontilta on löytynyt tiiltä, metallinen n. 30 cm pitkä sarana, suuri n. 30 cm pitkä poikkileikkaukseltaan nelikulmainen naula. Lisäksi tontin luoteisosasta on löytynyt valurautainen koristeellinen esineen kappale, muistuttaa puutarhakalusteita.

Postikatu 23

(Nils ja Martta Ahlskog)

Tontin länsilaidan puolesta välistä pohjoisrajaan on matala kumpare, jonka toinen puolisko on korkeampi. Kiveys on n. 6 x 13 m. Ei ole varmaa, onko kiveys tehty myöhemmin. Pihamaalta löytyy luita ja tiilimurskaa.

Itäinen Pitkätatu 6

(Akseli Roden)

Rakentamista aloitettaessa nykyisen rakennuksen kohdalla Itäisen Pitkätadun reunassa oli korkea maavalli, siitä tuli esiin runsaasti palaneita esineitä. Tällä kohtaa on vanhan kaupungin aikana ollut rakennus. Saunarakennuksen kohdalla tontin perällä, länsilaidalla, oli syvä rotko, miltä kohtaa löytyi paljon keramiikkaa. Saunan luoteisnurkalta lähtee kohti Thölber-

gårdens två små byggnader funnits enligt E. Wests karta.

Runebergsgatan 2

(Atle Kilsornäs)

I tomtens sydöstra hörn, på det ställe där en blombänk finns, har en stenring funnits men den har tagits bort. I den sydvästra delen under häcken går en ca 7 m lång stenrad. Under gräsmattan på den västra sidan av tomten har runda nubbsstenar funnits, men de har tagits bort. Vid stenfötterna har det funnits byggnader före branden. När man arbetade på gårdsplanen hittade man bl.a. bitar av tegel, keramik, porslin och glas, metallföremål (bl.a. gamla fönsterhakar) samt några mynt.

Runebergsgatan 3

(Aino Hydén)

Under trädgårdslandet på tomtens nordöstra del finns stockar och tegel på ca 1 m djup. Då man grävde ner en ellinje kom tegelstenar fram på 1 m djup vid porten. På detta ställe invid vägen har en liten byggnad funnits. Lösa fynd är mynt bl.a. från år 1720, möjligen ett enkelt spänne till ett bälte, en klockblomskrans (diametern ca 3 1/2 cm), järnhakar, glas, keramik och ben.

Nygatan 17

(Göran och Lisen Snellman)

Vid tomtens norra kant från gatan ända till gårdsbyggnaden är marken stenig och där finns mycket tegel och glas. På platsen har alldeles tydligt funnits en byggnad. Vid tomtens östra kant finns en 40—50 cm hög stenfot på ca 3 x 15 m kvar. Vid potatislandet har den rivits. Enligt E. Wests karta har det funnits byggnader på de ställen där stenfötterna står. På tomten har tegel, glas och porslin hittats.

Nygatan 16

(Kaarina Pihlas)

På nordöstra delen av tomten under huset på ca 300 m² fanns nubbssten. Under gräsmattan och planteringarna i det nordöstra hörnet finns den ännu kvar. På övriga ställen har den tagits bort. På den plats där byggnaden står fanns tegel.

Thölbergsgatan 15

(Lilly Engman)

På tomten har man hittat tegel, ett ca 30 cm långt gångjärn av metall, en stor, ca 30 cm lång spik som i genomskärning är fyrhörnig. Dessutom har man på tomtens sydöstra del hittat en bit av ett utsmyckat föremål som påminner om en trädgårdsmöbel.

Postgatan 23

(Nils och Martta Ahlskog)

Från mitten av tomtens västra kant till norra

ginkatua kivipalkki. Se kulkee nurmikon alla n. 40 cm syvällä ja on ainakin 4 m pitkä. Thölberginkadun portin pielessä oli kivikasa, mistä löytyi 3 palaa punertavaa kiveä, niissä oli simpukkamaista uurrekoristelua. Suurin on halkaisijaltaan n. 20—25 cm, koristeltu pinta on suora. Saunan edessä polun alla n. 30 cm syvällä oli vielä osittain ehjä nahkakukkaro, johon oli painautunut yksi 30 kopeekan ja 5—6 shillingin rahaa v. 1790—1805.

Uusikatu 19

(Reima ja Maija Luukkanen)

Talon ja Uudenkadun välissä ruoho kuivaa nopeasti. Tässä kohdin Uudenkadun reunassa on E. Westin kartan mukaan ollut rakennus. Tontin kaakkoiskulmasta on yritetty onnistumatta poistaa suurta kiveä, mikä palovakuutusasiakirjojen mukaan olisi suurin piirtein holvatus kellarin nurkkakiven kohdalla. Tontin itäreunassa, Uudenkadun reunasta lähtien, on näkyvissä kivikehää, vanhojen ihmisten mukaan paikalla on kuitenkin ollut myöhempinä aikoina navetta. Puutarhasta on löytynyt kahden kopeekan raha v. 1799, samoin keramiikkaa ja tiilimurskaa. Ehjää tiiltä tulee lapionpiston syvyydeltä.

Uusikatu 22

(Reijo Ruuhela)

Tontin Uudenkadun puoleisessa reunassa on osa kivijalkaa. Tontin itärajalla on ollut perunakellari, mutta se on täytetty.

Itäinen Aitakatu 5

(Ragnar Bergström)

Itäisen Aitakadun suuntaisena ja siitä n. 30 m päässä nurmikon alla n. 1 m syvyydessä kulkee nupukiveys. Se on n. 6 m leveä. Talon pohjoispuolella olevalla niityllä ojaa kaivettaessa tuli esiin hirsipeti ja tiiltä. Tämän laajuudesta ei ole tietoa. Tontilla on ollut seurahuoneen puutarha.

Itäinen Aitakatu 7

(Arthur Haldin)

Nupukiveystä kulkee tontin itäosassa nurmikon alla n. 1 m syvyydellä, se on 6 m leveä ja jatkuu Itäinen Aitakatu 5:n puolelle. Tontilla on ollut seurahuoneen puutarha.

Itäinen Aitakatu 8

(Huugo Kytömäki)

Tontin pohjoisrajalla on matala epäsymmetrinen kumpare, kivien joukossa on tiiltä. Länsirajalla on n. 3 m pitkä kivrivi. Samalta kohtaa tontin lounaiskulmassa on muuta tonttia korkeampi melko laaja alue. Tällä kohtaa on ollut ennen paloa rakennus. Tiiltä ja tummaa lasia on löytynyt.

gränsen finns en låg kulle, vars ena halva är högre än den andra. På tomten finns en stenläggning på ca 6 x 13 m. Det är inte klart om stenläggningen har gjorts senare. På gårdsplanen har ben och tegelskärvor hittats.

Östra Långgatan 6

(Akseli Roden)

Vid byggnaden längs kanten av Östra Långgatan fanns en hög jordvall, där man hittade mycket brända föremål. På denna plats har det funnits en byggnad under den gamla stadens tid. Vid bastubyggnaden längre in på tomten längs den västra kanten fanns en djup klyfta vid vilken mycket keramik hittades. Från bastuns sydöstra hörn går en stembalk mot Thölbergsgatan. Den går på ca 40 cm djup under gräsmattan och är åtminstone 4 m lång. Vid porten mot Thölbergsgatan fanns en stenhög, där 3 bitar rödaktig sten hittades. De är dekorerade med musselliknande räfflor. Den största av dem har en diameter på 20—25 cm, den dekorerade ytan är rak. Framför bastun på ca 30 cm djup under stigen fanns en läderbör som ännu delvis var hel. I den fanns en 30-kopek och 5—6 skillingar från åren 1790—1805.

Nygatan 19

(Reima och Maija Luukkanen)

Mellan huset och Nygatan torkar gräset snabbt. På detta ställe vid Nygatan har enligt E. Wests karta funnits en byggnad. Misslyckade försök att ta bort en stor sten i tomtens sydöstra hörn har gjorts. Enligt brandförsäkringshandlingarna skulle denna sten finnas på ungefär det ställe där ena hörnstenen till en välvd källare fanns. I tomtens östra kant med början vid Nygatan syns en stenring, men enligt äldre personer har det på senare tid på denna plats funnits en ladugård. I trädgården har två kopek från år 1799, keramik och tegelskärvor hittats. Hela tegel finns på ett spadtags djup.

Nygatan 22

(Reijo Ruuhela)

På den kant av tomten som gränsar mot Nygatan finns en del av en stenfoot. Vid tomtens östra gräns har en potatiskällare funnits, men den har fyllts igen.

Östra Staketgatan 5

(Ragnar Bergström)

I samma riktning som Östra Staketgatan och på ca 30 m avstånd från den går nubbstensbeläggning på ca 1 m djup under gräsmattan. Beläggningen är ca 6 m bred. Då ett dike grävdes på ängen norr om huset kom en timmerbädd och tegel fram. Dess omfattning känner man inte till. På tomten har Societetshusets trädgård funnits.

Itäinen Aitakatu 9

(Lars Grönlund)

Tontin itäreunassa kulkevassa kivijalassa on maan päällinen kellari, kooltaan n. 2 x 3 m, harmaakiven lisäksi seiniin on käytetty tiiltä. Rakennuksen pohjoispuolella olevan kivijalan kaaren länsikulmassa on kolo, josta tulee lämmintä ilmaa siten, että talvella lumi sulaa siltä kohdin. Yleisen käsityksen mukaan talon alla olisi edelleen entisen seurahuoneen kellaria. Tontilla olevat kivijalat on suojeltu.

Itäinen Aitakatu 11 B

Talon takana on kumpare, jossa on kivijalan kiviä. Talon pohjoiskulmasta pohjoiseen n. 30 m on n. 3 x 6 m kokoinen harmaakivistä muodostuva tasainen alue. Kivien välissä on tiilenpaloja ja rakoja, joista näkyy alla olevia kiviä ja onttoja kohtia. Lumi sulaa joiltakin kohdin läiskinä, mikä osoittaa, että kivien välistä nousee lämpöä. Tämän alueen vieressä olevien puiden alla on myös osa kivijalkaa.

Itäinen Aitakatu 12

(Pekka ja Inga-Britt Mäkyne)

Tontin itäreunassa kaakkoiskulmassa on korkea kivijalka. Tämän vieressä etelälaidalla on myös kiviä, mutta epäjärjestyksessä. Tontin keskellä nurmikossa erottuu kahdessa kohtaa selvä kulma, alla saattaa siis olla kivijalka. Kaivon pohjalla on suuria kivipaasia. Kasvimaasta on löytynyt silitysraudan pesä, lasia ja luita. Ison kivijalan kohdalla on ollut runsaasti hiiltä. Kivijalka vastaa E. Westin kartassa samalla kohdalla olevaa rakennusta.

Itäinen Pitkätie 11

(Veijo ja Ulla-Maj Järvinen)

Heti talon takana on n. 5—6 x 6 m suuri kivi-kehä, joka erottuu portaana nurmikentässä. Tällä kohdin on tontilla ollut pitkä rakennus. Kasvimaalta on löytynyt luita.

Itäinen Pitkätie 13

(Aaro Vehkakoski)

Itäisen Pitkätien vieressä on purettu kivijalka. Tontin etelälaidassa on kivi-kehä n. 6 x 8 m, mikä on osaksi tien puolelta poistettu. Pihasta on löytynyt tiiltä ja jonkin verran luita.

Uusikatu 21

(Ethel Hjærtqvist)

Tontin pohjoislaidassa on n. 30 cm korkea ja sivultaan 3 x 6 x 3 m laaja kivijalka. Sen sisäpuolella on n. 1 1/2 x 1 1/2 m laaja kuoppa, jonka seinämät on kivetty. Kuoppa on täytetty lehdillä yms. Tontin kaakkoiskulmassa on muuta pihamaata n. 50 cm korkeampi 7 x 9 m laaja alue. Sitä reunustavat kivet. Pitkät sivut ovat Uudenkadun suuntaiset ja pensasaita kulkee heti kivien edessä. Uudenkadun reunassa on E. Westin kartassa melko suuri rakennus.

Östra Staketgatan 7

(Arthur Haldin)

Stenbeläggning finns på ca 1 m djup under gräsmattan på tomtens östra del. Beläggningen är 6 m bred och den fortsätter in på Staketgatan 5. På tomten har Societetshusets trädgård funnits.

Östra Staketgatan 8

(Huugo Kytömäki)

Vid tomtens norra gräns finns en låg, osymmetrisk kulle, bland stenarna finns också tegel. Vid den västra gränsen finns en ca 3 m lång stenrad. Vid samma punkt i tomtens sydvästra hörn finns ett ganska stort område som är högre än resten av tomten. Här har en byggnad funnits innan branden. Tegel och mörkt glas har hittats.

Östra Staketgatan 9

(Lars Grönlund)

I den stenfot som löper längs med tomtens östra kant finns en källare som är belägen ovan om jorden. Storleken på den är ca 2 x 3 m och som väggmaterial har förutom gråsten tegel använts. I västra hörnet av den stenfot som finns norr om byggnaden finns en öppning ur vilken varm luft kommer så att snön smälter runt den på vintern. Den allmänna uppfattningen är att Societetshusets källare fortfarande skulle finnas under huset. De stenfötter som finns på tomtens har skyddats.

Östra Staketgatan 11 B

Bakom huset finns en kulle med stenar från en stenfot. Ungefär 30 m norrut från husets norra hörn finns ett ca 3 x 6 m stort jämnt område bestående av gråsten. Mellan stenarna finns tegelbitar och springor genom vilka man kan se stenarna och de ihåliga ställen som finns där under. Snön smälter på vissa ställen fläckvis, vilket visar att varm luft stiger upp mellan stenarna. Under träden bredvid detta område finns också en del av en stenfot.

Östra Staketgatan 12

(Pekka och Inga-Britt Mäkyne)

Längs tomtens östra kant i det sydöstra hörnet finns en hög stenfot. Bredvid denna längs södra kanten finns också stenar men i oordning. Mitt på tomtens kan man på två ställen i gräsmattan tydligt se ett hörn, under detta kan alltså finnas en stenfot. På botten av brunnen finns stora stenhällar. I trädgårdslandet har undre delen till ett strykjärn, glas och ben hittats. Vid den stora stenfoten har mycket kol funnits. Där stenfoten står har det enligt E. Wests karta funnits en byggnad.

Östra Långgatan 11

(Veijo och Ulla-Maj Järvinen)

Strax bakom huset finns en 5—6 x 6 m stor

Itäinen Aitakatu 13

(Agnes Sundvik)

Ennen rakentamista (1945) tontilla oli pitkä ka-pea kattamaton kellari, seinät harmaakivestä. Asuinrakennus rakennettiin kellarin päälle ja sen sei-niä levennettiin talon pohjan levyiseksi. Talon eteläpuolella terassin alla sijaitseva auto-talli on jäljellä oleva osa kellaria. Seinät on ra-pattu sementillä ja väliseinä rakennettu siten, että pituudeksi on jäänyt n. 5 m, leveys on n. 3 m. Tontin eteläreunaa kulkee n. 1 m korkui-nen ja n. 30 m pitkä kiveys. Kivet ovat paikoin tummia, kuin palaneita. Tontin keskiosassa oli rakennuksen kivijalka, mutta se purettiin. Sa-moin tontin pohjoisreunasta on purettu puoli-kas kivijalkaa (toinen puoli on vielä jäljellä It. Aitakatu 11 A tontilla). Pieni hevosenkenkä on löytynyt tontilta.

Itäinen Aitakatu 15

(Börje Bagge)

Tontin luoteiskulmassa sekä Uudenkadun että Itäisen Aitakadun suuntaisena näkyy maanta-saisena harvaa kiveystä. Tässä kohti on ollut kulmarakennus. Tontin keskivaiheilta olevasta perunamaasta on löytynyt mm. erikokoisia rau-tanauvoja, sarana ja muita metalliesineiden katkelmia, lasin- ja posliininpaloja sekä luita.

Korsholmankatu 21

(Margit Berg)

Tontin luoteiskulmassa on matala kumpu, jon-ka paikalla on saattanut joskus olla rakennus. Tontilta on löytynyt nauvoja, hevosenkenkiä, venäläisiä rahoja ja liitupiipun osia.

Korsholmankatu 23

(Heikki ja Marita Autio)

Tontin itä- ja eteläreunassa kulkee kiveys, talon länsipuolella se kulkee parin metrin päässä ja-kaen pihan kahtia, pohjoisreunasta kiveys puuttuu. Itäreunasta on löytynyt vanha raha ja länsireunasta posliinia (nurmikko on tehty uu-siksi ennen v. 1979).

Vanhan Vaasan asema

(Matti Vuorinen)

Kasvimaassa maan alla n. 1/2 m syvyydessä on pitkiä suuria kivipalkkeja vierä vieressä. Yhtä kiveä nostettaessa havaittiin, että niiden alla on tyhjää. Tarkempaa tietoa asiasta ei kuitenkaan ole. E. Westin kartassa on tässä kohdin ollut ra-kennus. Puutarhasta löytyi kukkapenkkiä teh-täessä ihmisen luita aikuisen haudan kokoiselta alueelta, samasta kohtaa löytyi metallikahvat, luultavasti arkusta. Tontilta on löytynyt nelikulmaisia tiiliä, joissa on risti, todennäköisesti ne ovat peräisin kirkosta. Lisäksi asema-alueel-ta on löytynyt kolikoita, posliinia ja lasinpaloja sekä lasisinetti, jossa on teksti (P?)lumqvist, Punsch ja Wasa.

stenring, som ser ut som en trappa i gräsmat-tan. På detta ställe har det funnits en lång byggnad. I trädgårdslandet har man hittat ben.

Östra Långgatan 13

(Aaro Vehkakoski)

Bredvid Östra Långgatan har en stenfort rivits. Längs tomtens södra kant finns en stenring på ca 6 x 8 m, som delvis har tagits bort på den si-da som är mot vägen. På gården har tegel och i någon mån ben hittats.

Nygatan 21

(Ethel Hjærtqvist)

Vid tomtens norra kant finns en ca 30 cm hög stenfort med 3 x 6 x 3 m breda sidor. Innanför den finns en ca 1 1/2 x 1 1/2 m stor grop, vars väggar är stenlagda. Gropen har fyllts med löv mm. I tomtens sydöstra hörn finns ett 7 x 9 m stort område som är ca 50 cm högre än resten av gårdsplanen. Detta område kantas av stenar. Längsidorna går i samma riktning som Nygatan och häcken växer precis framför stenarna. Invid Nygatan finns på E. Wests karta en ganska stor byggnad.

Östra Staketgatan 13

(Agnes Sundvik)

Före byggandet (1945) fanns en lång, smal käl-lare utan tak med väggar av gråsten på tomtens. Bostadsbyggnaden byggdes ovanpå källaren och dess väggar vidgades till samma bredd som husets bottenplan. Garaget under terrassen på husets södra sida består av den del av källaren som ännu är kvar. Väggar har rappats med cement och en mellanvägg har byggts så att längden blev ca 5 m och bredden ca 3 m. Längs tomtens södra kant går en ca 1 m hög och ca 30 m lång stenbeläggning. Stenarna är ställvis svarta som om de hade brunnit. Mitt på tomtens fanns stenforten till en byggnad men den revs och det samma gäller ena halvan av en stenfort vid tomtens norra kant (den andra hal-van finns fortfarande kvar på tomtens Östra Sta-ketgatan 11 A). En liten hästsko har hittats på tomtens.

Östra Staketgatan 15

(Börje Bagge)

I tomtens sydöstra hörn både i riktning mot Nygatan och mot Östra Staketgatan kan man i höjd med marken se en gles stenbeläggning. Här har funnits en hörnbyggnad. I potatislan-det ungefär mitt på tomtens har bl.a. järnspikar i olika storlekar, ett gångjärn och andra brott-stycken av metallföremål, glas- och porslinsbi-tar samt ben hittats.

Korsholmsgatan 21

(Margit Berg)

I tomtens sydöstra hörn finns en låg kulle där det någon gång kan ha funnits en byggnad. På

Postikatu 27

(Nils Sjöholm)

Osa kivijalasta (länsipääty) oli olemassa jo 1906, kun taloa alettiin rakentaa.

Läntinen Pitkätatu

korttelit 52—58

(K.E. Nyman)

Korttelin 57 (Ristilukki) rakennustöiden yhteydessä havaittiin laiturin perustuksia vastaavia paaluja, jotka jätettiin paikoilleen. Korttelin 52 talojen alla on nupukiveystä. Muuten pintakerros on alueilta poistettu. Maata ei ole kaivettu 1/2 m syvempään ja aluetta on korotettu hiukan, soraa ja uutta multaa tuotiin n. 1/2 m. Korttelia 58 rakennettaessa löytyi alueelta miekka, kaivinkoneenkuljettaja vei sen kuitenkin mukanaan. Samoin löytyi lapionkärki, mikä on tällä hetkellä elementtitehtaan konttorissa.

Torikatu 4

(Gunvor ja Karl Skoglund)

Talon alla autotallissa on edelleen vanha kaivo, se ei ole kuitenkaan käytössä. Tontin länsireunassa on ollut kumpare, suurimmaksi osaksi se on poistettu, osa kuitenkin on jäljellä kukkapenkkinä. Vastaavalla paikalla E. Westin kartassa on rakennus. Kumpareen kohdalta on löytynyt runsaasti kokonaisia tiiliä, samoin kaikki irtolöydöt paitsi lusikka, joka löytyi Torikadun lähettäviltä vesijohtoa kaivettaessa.

Tontilta on löytynyt runsaasti ruotsinvallan aikaisia rahoja (v. 1724—1800, vuosiluku ei näy kaikissa) ja 9 kpl venäläisiä (v. 1760—1800), osa on huonokuntoisia. Rahat ovat löytyneet pääasiassa tontin länsilaidalta. Samoin saviastioiden kappaleita on runsaasti, lysterilasia, katkennut liitupiippu. Lusikka, jonka varressa lukee NICKEL-SILVER, pesä on soikea 5 x 3 cm, varsi on poikki n. 15 cm. Luuvartinen veitsi pituudeltaan n. 15—20 cm, varressa 3 niittiä, teräosa on pahoin ruostunut. Lisäksi on löytynyt kaksi n. 8 kg punnusta, pohjan halkaisija 15 cm, korkeus 22 cm, kahvan korkeus 10 cm ja leveys 8 cm.

Torikatu 6

(Pekka ja Anna-Liisa Virkola)

Tontilta on löytynyt tiiltä ja ruukunpaloja.

Torikatu 9

(Ingrid Foxell)

Tontilta on löytynyt hyvin paljon tiiltä. Lisäksi vanhoja rahoja, hienoja värikkäitä ja koristeltuja lasin- ja posliininpaloja.

tomten har spikar, hästskor, ryska mynt och delar av kritpipor hittats.

Korsholmsgatan 23

(Heikki och Marita Autio)

Längs tomtens östra och södra kant går en stenbeläggning. På husets västra sida går den på ett par meters avstånd och delar gården i två delar. I norra kanten finns ingen stenbeläggning. I östra kanten har ett gammalt mynt hittats och i den västra porslin (gräsmattan har förnyats före år 1979).

Gamla Vasa station

(Matti Vuorinen)

På ca 1/2 m djup under trädgårdslandet finns stora, långa stenbalkar sida vid sida. Då man lyfte på en sten märkte man att under dem var det tomt. Närmare uppgifter om saken finns emellertid inte. Enligt E. Wests karta har här funnits en byggnad. Då man gjorde en blombank i trädgården hittades människoben på ett område stort som en vuxen persons grav. På samma ställe hittades också metallfästen, troligtvis från en kista. På tomten har också fyrkantiga tegel med kors på hittats. De härstammar antagligen från kyrkan. Dessutom har mynt, porslin och glasbitar samt ett glassigill med texten (P?)lumqvist, Punsch och Wasa hittats på stationsområdet.

Postgatan 27

(Nils Sjöholm)

En del av stenfoten (västra gaveln) fanns redan år 1906 då man började bygga huset.

Västra Långgatan

kvarteren 52—58

(K. E. Nyman)

I samband med byggnadsarbetena i kvarter 57 (Ristilukki) observerades pålar som kunde vara grunden till en brygga. Dessa lämnades på sina platser. Under husen i kvarter 52 finns nubbsstensbeläggning. I övrigt har ytskiktet i området avlägsnats. Djupare än 1/2 m har man inte grävt på området och det har höjts något. Ungefär 1/2 m grus och ny mylla har bredds ut på området. Då kvarter 58 byggdes hittades ett svärd på området, men det tog grävmaskinsföraren med sig. Spetsen av en spade har också hittats och den finns på elementfabrikens kontor.

Torggatan 4

(Gunvor och Karl Skoglund)

I garaget under huset finns fortfarande en gammal brunn, men den används inte. I tomtens västra kant har en kulle funnits, men den är till största delen borttagen. En del finns emellertid kvar och den används som blombank. På denna plats fanns enligt E. Wests karta en byggnad. Vid kullen har många hela tegelstenar hittats

och där har också alla andra lösa fynd gjorts utom en sked, som hittades nära Torggatan då man grävde ner en vattenledning.

På tomten har många mynt från svenska tiden hittats (åren 1724—1800, årtalet syns inte längre på alla) och 9 st ryska (åren 1760—1800) varav en del är i dåligt skick. Mynten har huvudsakligen hittats på tomtens västra del. Också många bitar av lerkärl, lysterklas och en avbruten kritpipa har hittats. En sked på vars skaft står NICKEL-SILVER, bladet är ovalt 5 x 3 cm, skaftet är av och ca 15 cm långt. En kniv med skaft av ben, ca 15—20 cm lång, på skaftet finns 3 nitar, eggen är mycket rostig. Dessutom har två vikter på ca 8 kg hittats, bottens diameter är 15 cm, höjd 22 cm, handtagets höjd är 10 cm bredd 8 cm.

Torggatan 6

(Pekka och Anna-Liisa Virkola)

På tomten har tegel och krukbitar hittats.

Torggatan 9

(Ingrid Foxell)

På tomten har hittats mycket tegel. Dessutom har man hittat gamla mynt, färggranna och utsmyckade glas- och porslinsbitar.

4.2 Asukashaastattelu

Pääasiassa heinäkuun 1986 aikana suoritettiin Vanhan Vaasan nykyisten asukkaiden haastattelu vanhan kaupungin alueella. Tarkoituksena oli selvittää, mitä kaikkea paloa edeltävältä ajalta tonteilla on ollut, on edelleen ja millaista esineistöä asukkaat mahdollisesti ovat löytäneet. Näin haluttiin tontilta tontille käynnillä täydentää kesällä 1985 tehdyn asukaskyselyn antamia tietoja.

Vanhan Vaasan nykyisistä asukkaista suurin osa on suhteellisen uusia ja vain harva on asunut paikalla talon rakentamisesta lähtien. Näin ollen heillä ei ole tietoja rakentamisvaiheesta tontilla olleista rakennusten perustuksista tms., mitä joissakin paikoin saattaisi olla vielä jäljellä, esim. piharakennuksen tai nurmikon alla. Aikaisempien asukkaiden tekemistä irtolöydöistä ei myöskään tiedetä.

Seuraavassa lyhyet kuvaukset joillakin tonteilla tehdyistä havainnoista sekä muutamien henkilöiden antamia tietoja oman tontin ulkopuolelta.

Runar Nieminen

Huutoniementie 41

- Vallien päällä, jossakin muistomerkin takana on papereiden perusteella ollut kaivo. Voisi olla mahdollista löytää se vielä.
- Vallien lounaiskyljessä oli lähde, josta vesi ennen sotia (II MS) johdettiin nuorisotalon eteläpuolella olleeseen uima-altaaseen (mistä vesi taas laskettiin kanaaliin).
- Ns. Surbrunn, mineraalipitoista vettä pulppua-

4.2 Invånarintervju

Huvudsakligen i juli 1986 intervjuades de nuvarande invånarna i Gamla Vasas område för den gamla staden. Avsikten var att utreda vad allt som har funnits och finns på tomterna från tiden före branden och hurdana föremål invånarna eventuellt har hittat. På detta sätt ville man komplettera de uppgifter man fick vid invånarförfrågan sommaren 1985 genom att gå från tomt till tomt.

Största delen av de nuvarande invånarna i Gamla Vasas är tämligen nya, bara några få har bott på stället sedan huset byggdes. Därför har de inga uppgifter om fundamenten på de byggnader som fanns på tomten i byggnadsskedet och inte heller om vad som ännu ställvis kunde finnas kvar t.ex. under gårdsbyggnaden eller gräsmattan. Om de lösa fynd som tidigare invånare har gjort vet man inte heller någonting.

I det följande finns en kort beskrivning över iakttagelser som har gjorts på en del tomter samt uppgifter som några personer har gett om fynd utanför den egna tomten.

Runar Nieminen

Roparnäsvägen 41

- På vallarna, någonstans bakom minnesmärket, har enligt papperen funnits en brunn. Det är möjligt att den ännu kan hittas.
- På vallarnas sydvästra sida fanns en källa, vars vatten före krigen (II VG) ledades till en simbasäng söder om ungdomsgården. (Därifrån

Itäinen Aitakatu Hovioikeuden lehmuskujalta päin. Kaupungin itäpuolella maasto oli mäkisempi. Kuva M. Julkunen.

Östra Staketgatan sedd från Hovrättsallén. I stadens östra del var terrängen mera kuperad. Foto: M. Julkunen.

va lähde. Isot kivet muodostavat lähteen ympärille altaan. Lähde on halkaisijaltaan n. 50 cm. Se sijaitsee n. 200—300 m itään hovioikeuden talosta (kirkko), Surbrunnstågetin itäpuolella. Vettä käytettiin terveysjuomana oletettavasti myös kaivohuoneella. Käyntihetkellä (30.7.1986) altaassa oli vettä, mutta lähde ei pulpunut. Lähiympäristön rakentaminen saattaa vaikuttaa lähteeseen, mikä olisi huomioitava. Lähteen kuivuminen olisi valitettavaa. Voimassa olevan asemakaavan mukaan alue on osoitettu teollisuusalueeksi ja heti Surbrunnstågetin länsipuolinen alue on merkitty rautatieluiskaksi. Toinen lähde on metsässä Surbrunnista kaakoon.

- Yrittäjänkadun itäpuolella olevalla niityllä, joka on alkanut metsittyä (teollisuusaluetta), on venäläisten joukkohauta 1808—09 sodasta. Lehmät kiersivät aina tietyn kohdan niityssä. Tästä johtuen perimätiedon mukaan joukkohauta olisi juuri kyseisessä kohdassa. Runar Nieminen ei kuitenkaan muistanut enää paikkaa aivan tarkasti kasvillisuuden muutoksesta johtuen.
- Teollisuusalueella, Ostrobotnia Päls Ab:sta (Tar-

släpptes vattnet ut i kanalen.)

- Den s.k. Surbrunn, en källa med mineralhaltigt, porlande vatten. Stora stenar formar en bassäng runt källan. Källans diameter är ca 50 cm. Den är belägen ca 200—300 m österut från hovrätts-
huset (kyrkan), öster om Surbrunnståget. Vatt-
net användes som en hälsodryck troligtvis också
på brunnshuset. Vid besöket (30.7.1986) fanns
det vatten i bassängen, men källan porlade inte.
Byggandet i den närmaste omgivningen kan på-
verka källan, vilket borde beaktas. Det är synd
om källan torkar igen. I gällande stadsplan har
området anvisats som industriområde och det
område som finns strax väster om Surbrunnstå-
get har reserverats för en järnväg. En annan källa
finns i skogen sydost om Surbrunn.
- På den halvt igenvuxna ängen öster om Före-
tagargatan (industriområde) finns en rysk mass-
grav från kriget 1808—09. Korna gick alltid runt
ett visst ställe på ängen. På grund av detta och
enligt traditionen skulle massgraven finnas på
just detta ställe. Runar Nieminen kom emeller-
tid inte längre exakt ihåg stället på grund av för-
ändringarna i växtligheten.

- haajantie 2) länteen olevalla, muusta maastosta selvästi erottuvalla kukkulalla näkyy kiviröykkiöitä. Kukkula on Niemisen mukaan ollut aikaisemmin saari ja siinä on ollut linnoitus.
- Vanhassa satamassa on nelikulmainen, ei enää täysin ehjä, suurista kivistä muodostuva kehä. Yhden kulman edessä on rinnakkain kaksi kiveä aivan kuin portaana. Paikalla on Niemisen tietojen mukaan ollut tuulimylly. Paikka sijaitsee korkealla kalliolla n. 200 m perimmäisen hiekkatien loppupäästä, asutuksesta etelään ja rannasta n. 40—50 m.
 - Kohdasta, missä vanha rantamaantie ylittää kanaalin, n. 200 m koilliseen, maantiestä n. 100 m metsään, on vanhan pikitehtaan paikka (Bäckbruk). Venäläisten sotavankien rakentaessa maantietä, tehdasalueella kaivettiin ja siirrettiin maata pois. Tällä kohti on nykyisin syvä kaivanto ja se on merkitty karttaan. Maata on kaivettu maastosta korkeasta kohtaa. Leikkauspinnassa karikekerroksen alla näkyy vielä runsaasti pikeä, mitä lämpimällä ilmalla on valunut puikoiksi. Samoin näkyy puuta ja jossain kohdin voi nähdä tiiltä. Tällä kohdin on kartassa korkeuserot huomattavat ja kaivanto erottuu selvästi.
 - Kråklundin pappilaan johtavan tien vasemmalla puolella, mäen takana, on kasvillisuuden peitossa harmaakivistä rakennettu kellari.
 - Kappelinmäen hautausmaan kiviaidassa on kai-verrettu kirjaimia ja vuosilukuja. Nieminen on maalannut ne mustaksi, jotta ne erottuisivat paremmin. Ortodoksisessa seurakunnassa on arveltu olevan kyseessä venäläisten rakentajien nimi-kirjaimet.
 - Mustasaaren sairaalan eteläpuolella olevalla tontilla on kuusikulmainen 0,75 m korkea ja halkaisijaltaan 11,30 m laaja kivikehä. Rakennelma on mahdollisesti ollut myllyn kivijalka (samalle kohtaa on vanhoissa kartoissa piirretty mylly). Tontilla olevan asuinrakennuksen eteläpuolella on vanha harmaakivistä rakennettu kaivo. Rakennelmat ovat saattaneet kuulua paikalla sijainneeseen polttimeen.
 - Torikadun ja Kauppiaankadun kulmassa oli ennen pyörätien rakentamista pikkukivistä holvattu kellari.
 - Nymanin rakentamat tontit olivat aikaisemmin niittyinä, niillä oli joitakin kivijalan jäänteitä.
 - Kauppiaankadun ja Postikadun kulmassa (kaakkoiskulmassa) on aikaisemmin ollut muistokivi, muodoltaan katkaistu pyramidi, harmaakiveä (graniittia?) ja n. 1 m korkea. Siinä oli myös muistolaatta.
 - Kirkon (Sofia Albertina) ympärillä ollut paksu rautaketinki on nykyisin Hovioikeudentalon (nykyisen kirkon) ympärillä.
 - Radiotalon (Länt. Pitkätuomi) perustassa on josakin kulmassa metallikapseli, jossa on joitakin tietoja Vaasasta. Tämä on huomioitava, mikäli rakennus joskus puretaan.
 - Raatihuoneen kivikehän sisäpuolella maan alla on ollut ilmeisesti ampiäispesä, sillä sinne lensi
- På en kulle, som klart skiljer sig från den övriga terrängen, på industriområdet västerut från Ostrobotnia Pöls Ab (Farmarevägen 2) kan man se stenrösen. Kullen har enligt Nieminen tidigare varit en ö och där har funnits en befästning.
 - I gamla hamnen finns en fyrkantig ring av stora stenar. Den är inte längre riktigt hel. Framför ett hörn finns två parallella stenar precis som en port. På denna plats har enligt Nieminen funnits en väderkvarn. Platsen är belägen högt uppe på ett berg ca 200 m från ändan av den bortersta sandvägen, söderut från bosättningen och ca 40-50 m från stranden.
 - Ca 200 m mot nordost från den punkt där den gamla strandlandsvägen går över kanalen och ca 100 m in i skogen från vägen fanns det gamla beckbruket. Då de ryska krigsfångarna byggde landsvägen grävde de och förde bort jord från industriområdet. På detta ställe finns nu en djup grop som har märkts ut på kartan. Jordgrävningarna försiggick på en hög punkt i terrängen och i snittytan under strölagret kan man ännu se mycket beck, som vid varmt väder har runnit och bildat stavar. Man kan också se trä och på vissa ställen tegel. På detta ställe på kartan är höjdskillnaderna stora och grävningen kan tydligt urskiljas.
 - Bakom Backen, på vänstra sidan av vägen som leder till Kråklunds prästgård finns det i växtlighetens skydd en källare av gråsten.
 - I stenvuren runt Kapellbackens gravgård har initialer och årtal ristats in. Nieminen har målat dem svarta så att de framträder bättre. I ortodoxa församlingen har man gissat att det skulle vara fråga om ryska byggares initialer.
 - På tomten, som ligger på södra sidan av Korsholms sjukhus, finns en sexkantig, 0,75 m hög och 11,30 m vid stencirkel. Konstruktionen har möjligen varit en stenfot av en kvarn (enligt gamla kartor har det funnits en kvarn på samma ställe). På södra sidan av huvudbyggnaden ligger en gammal brunn gjord av gråsten. De här konstruktionerna har möjligen hört till bränneriet som har funnits på platsen.
 - Vid hörnet av Torggatan fanns en av småsten välvd källare innan cykelvägen byggdes.
 - De tomter som Nyman har bebyggt var tidigare ängar och på dem fanns rester av stenfötter.
 - Vid hörnet av Köpmansgatan och Postgatan har tidigare funnits en minnessten, till formen en avbruten pyramid, av gråsten (granit?) ca 1 m hög. Där fanns också en minnesplakett.
 - Den tjocka järnkätting som löpte runt kyrkan (Sofia Albertina) finns numera runt hovrättshuset (den nuvarande kyrkan).
 - I radiohusets grund (Västra Långgatan 2) finns i ett av hörnen en metallkapsel med uppgifter om Vasa. Detta bör observeras ifall byggnaden rivs någon gång.
 - Under marken på inre sidan av rådhusets stenring har antagligen funnits ett getingbo, eftersom mycket getingar flög dit förr. Nieminen an-

ennen paljon ampieisia. Nieminen pitää varmana, että raatihuoneen kohdalla maan alla on kellarit.

- Nieminen on löytänyt Vanhasta Vaasasta useita esineitä ja esineen katkelmia. Paloja eri tavoin koristelluista keramiikkaesineistä, posliinin paloja, lasia, rahoja ja useita metalliesineitä (savinen, maalaamaton n. 6 m korkea esine, hevonen ja vaunut. Alkulasta on löytynyt savimaljakko, monivärinen lasitus(?), rautakoukkuja, kannus, saranoita, lukkoja jne.).
- Kirkon takana oleva tie on Niemisen mukaan ollut kokonaan kivetty.

Nisse Holm

Läntinen Pitkätatu 20

- Rauniokirkon sakastin alla on holveja, jotka ovat osittain sortuneet. Alas pääsi sakastin itäpuolisen kynnyksen edestä, sisäänmenoaukko on ollut tiettävästi myös sakastin lattiassa. Aukot on suljettu joskus 1950-luvulla. Muistikuvan mukaan kellarit kulkivat etelään päin (Niemisen mukaan myös lounaaseen, Martensin mukaan myös etelään ja pohjoiseen). (Ks. LIITE 7a)
- Torikadun laidassa, sairaala-alueen reunassa on

ser det för säkert att det finns en källare under jorden vid rådhuset.

- Nieminen har hittat flera föremål och brottstycken av föremål i Gamla Vasa. Bitar av utsmyckade keramikföremål, porslinsbitar glas, mynt och olika metallföremål, (en omålad ca 6 cm hög häst med vagn i lera, i Alkula har en lerkruka hittats, mångfärgad glasering (?), järnkrokar, en sporre, gångjärn, lås o.s.v.). Vägen bakom kyrkan har enligt Nieminen i sin helhet varit stenlagd.

Nisse Holm

Västra Långgatan 20

- I kyrkoruinerna under sakristian finns valv, som delvis har fallit samman. Ner kom man vid sakristians östra tröskel. En ingång har, vad man vet, också funnits i sakristians golv. Öppningarna har stängts någon gång på 1950-talet. Enligt vad folk minns gick källarna söderut (enligt Nieminen också mot sydväst, enligt Martens också söder- och norrut). (Se BILAGAN 7a)
- Längs Torggatan vid kanten av sjukhusområdet finns en konstruktion som påminner om en stenmur. Som högst är den över 1 1/2 m. Då

Vanhassa satamassa sijaitsevan kiveyksen paikka on kartan luoteisosassa merkittynä X:llä.

Stenläggningen i gamla hamnen är märkt på kartan med X i nordväst.

kivimuurimainen rakennelma. Korkeimmillaan se on yli 1 1/2 m. Sairaalan paikoitusalueetta tehtäessä kiveyksen eteläpäästä on ilmeisesti puretu kiviä. Kiveys muodostaa suoria kulmia, muuria kohtisuoraan on kiviseinä. Siinä on useita paksuja rautapultteja, lisäksi saranaa tai vastaavaa muistuttava laite. Museossa olevan kartan mukaan paikalla on ollut suorakaiteen muotoinen rakennus.

- Hovioikeuden lounaiskulmasta n. 100 m lounaaseen on pyöreä halkaisijaltaan n. 21 m ja n. 50 cm korkea kivijalka. Muistuttaa huomattavasti Kvarnbackenin myllyn kivijalkaa, mutta on matalampi ja silta puuttuu.
- Kvarnbackenin myllynpohja on halkaisijaltaan n. 20 m, korkeimmasta kohdastaan n. 1 1/2 m. Myllyyn johtava ajosilta on myös harmaakivestä, se on n. 1 1/2 m leveä ja nousee loivasti ja yhtyy kivijalkaan (n. 50 cm korkeaksi). Kiveyksen eteläpuolella on kolme rakennuksen perustaa sekä hyvin säilynyt kaivo.
- Runsorintiestä erkanevasta pikkutiestä jatkuvan metsätien oikealla puolella, tien reunassa kulkevan kiviaidan päässä, on kaivo. Se on n. 10 m tien reunasta ja pensasmaisen puurykelmän alla ja vieressä on suuri kivi. Kaivo on kivetty, se on halkaisijaltaan n. 60 cm ja ainakin metrin syvyinen.
- Kaivon vieressä olevan niityn eteläpuolella on tiestä erottuvan polun ympärillä metsikössä useampia kivijalan jäännöksiä muistuttavia kiviä ja kivirykelmiä. Alueella tai sen välittömässä läheisyydessä on tieltä venäläisten sotavankien kasarmi. Alueella on myös n. 1 1/2 x 1/2 m laaja ja n. 1/2 m syvä kivikehä, mikä on Holmin mukaan ollut myös kaivo tai vastaava.

Håkan Martens

Kauppiaankatu 38

- Martens kertoi, että vesijohtoja rakennettaessa useassa kohdassa Läntisellä Pitkädulla ja muualla länsiosassa vanhaa kaupunkia on tullut esiin hirsii vieressä teiden alta. Ilmeisesti tuke-massa tietä kosteassa maastossa. Samalla on löytynyt paljon vanhoja rahoja ja liitupiipun osia. Pohjanmaan museossa olevasta kartasta käy ilmi, että Torikadun silta on ollut ennen pidempi, ja katu on sillan molemmilla puolilla pitkälle hirsillä päällystetty. Havaintoja tietä tukevista hirsistä on tehty vesijohtoja kaivettaessa mm. Torikatu 6, 9 ja 11 kohdilla.
- Kirkon raunioiden sakastin pohjoispuolella on ollut kellari, jonne pääsi pohjoispuoleisen kynnyksen kohdalta, kellari oli ehkä n. 10 m pitkä.

Matti Vuorinen

Vanhan Vaasan asema

- Postikadun pohjoispuolella (Postikatu 23 ja 25 takana) olevassa metsikössä, kuilun ja Vuorisen talon (VR:n taloja) välisellä alueella, on paljon rauniokasoja ja kivijalan osia. Alueella kasvaa humalaa.

man anlade parkeringsområdet vid sjukhuset rev man tydligen stenar i södra ändan av stenbeläggningen. Stenbeläggningen bildar raka hörn, vinkelrätt mot muren finns en stenvägg. Där finns flera tjocka järnbultar och dessutom en sak som påminner om ett gångjärn eller motsvarande. Enligt den karta som finns på museet har en rektangulär byggnad funnits på platsen.

- I hovrättens sydvästra hörn ca 100 m mot sydväst finns en rund stenfot som är ca 21 m i diameter och ca 50 cm hög. Den påminner märkbart om stenfoten till Kvarnbackens kvarn, men den är lägre och bron fattas.
- Grunden till kvarnen på Kvarnbacken är ca 20 m i diameter och på sin högsta punkt ca 1 1/2 m. Den inkörsbro som leder till kvarnen är också av gråsten. Den är ca 1 1/2 m bred, stiger svagt sluttande och förenas med stenfoten (ca 50 cm hög). På stenläggningens södra sida finns det tre husgrunder och en välbevarad brunn.
- I ändan av en stenmur vid kanten av en skogsväg som är fortsättningen på en liten väg som viker av från Runsorvägen finns en brunn. Den står ca 10 m från väggkanten under en buskliknande trädgrupp och bredvid den finns en stor sten. Brunnen är stenlagd, diametern är ca 60 cm och den är åtminstone en meter djup.
- I skogsdungen söder om den äng som finns bredvid brunnen och runt den stig som viker av från vägen finns flera stenar och stenhögar som påminner om rester av stenfötter. På området eller i omedelbar närhet till det har efter vad man vet de ryska krigsfångarnas kasern funnits. På området finns också en ca 1 1/2 x 1/2 m bred och ca 1/2 m djup stenring, som enligt Holm också har varit en brunn eller liknande.

Håkan Martens

Köpmansgatan 38

- Martens berättade att då vattenledningarna anlades på flera ställen längs Västra Långgatan och annanstans i västra delen av den gamla staden kom stockar fram sida vid sida under vägarna. De har tydligen stöttat vägen i den blöta terrängen. Också många gamla mynt och delar av kritpipor hittades samtidigt. Av den karta som finns på Österbottens museum framgår att Torggatans bro förr var längre och att gatan på båda sidor om bron var belagd med stockar. Iakttagelser om stockar som stöder vägen har gjorts då vattenledningarna grävdes ner bl.a. vid Torggatan 6, 9 och 11.
- Norr om sakristian i kyrkoruinerna har en källare funnits till vilken man kom vid den norra tröskeln. Källaren var kanske ca 10 m lång.

Matti Vuorinen

Gamla Vasa station

- I skogsdungen norr om Postgatan (bakom Postgatan 23 och 25) på det område som finns mellan klyftan och Vuorinens hus (ett av SJ:s hus) finns mycket ruinhögar och delar av stenfötter.

- Ristinummenraitin ja rautatien välisellä alueella kaakossa on vanha kivetty kaivo.
- Entisen sementtivalimon perustusten alle jäi ainakin osaksi jonkinlaista tiilirakennelmaa, mahdollisesti rakennuksen pohjaa tms. Sementtivalimo on sijainnut Ristinummenraitin ja rautatien välisellä alueella luoteessa.
- Juhananpolun ja Ristinummenraitin välisellä alueella on suorassa linjassa harmaakivisiä talon perustuksia. Kyseessä voisi olla Ajurinkatu.
- Valleilta on löytynyt kellertävää metallia oleva lusikka (messinkiä?). Se on 14,5 cm pitkä. Muodoltaan lusikka muistuttaa hyvin paljon 1800-luvun puolivälin hopealusikoita, mutta leimat eivät muistuta näitä.

Bertel Holm

Läntinen Pitkätatu 20

- Tutkimustensa tuloksena Bertel Holmilla on näkemys, että kellotapulिन rauniosta alempi osa on rauniokirkkoa vanhempi. Hän esittää perusteluksi tapulin alaosassa olevat ankkuriraudat, jotka poikkeavat ylempänä ja kirkon raunioissa olevista. Yksinkertainen suora malli on vanhempaa ja sitä on käytetty mm. Hämeenlinnan vanhemmissa osissa.
- Holm esittää myös, että ensimmäinen Pyhän Marian kirkko olisi ollut Kappelinmäen hautausmaalla kohdalla, joka nykyisin on n. 15 m merenpinnan yläpuolella. Kappeli olisi n. 1000-luvun lopulta ehkä v. 1076. Hautausmaalla aikaisemmin tehtyjen töiden yhteydessä maan alta on tullut näkyviin kiveystä. Se on edelleen paikoillaan nurmikolla. Täältä kirkko olisi siirretty nykyiselle paikalleen.
- Mustasaari-nimen etymologiaa Holm on myös tutkinut. Hänen mielestään nimi johtuu muinaisruotsin kristillisestä terminologiasta. Agricolan mukaan Mustasaari olisi aikaisemmin ollut Mustasäär ja Mustar. Eli käännettäessä suomen kielelle nimen tulisi olla Kirkkosaari tai vastaava.

4.3 Maastoinventoinnit

Maastoinventointi Vanhassa Vaasassa suoritettiin rakentamattomilla alueilla kesäkuun aikana 1986. Kasvillisuus alkoi kuun loppupuolella olla jo niin rehevää, että se vaikeutti ja hidasti työtä. Alueet haravoitiin mahdollisimman tarkkaan. Hovioikeudenpuiston eteläpuolella oli paikoin niin tiheä kasvillisuus, että kulkeminen kävi mahdottomaksi. Samoin sundin ja korttelin 57 (Läntinen Pitkätatu) välissä ryteikkö oli mahdoton kulkea. Läntisen Pitkätadun varrella Torikadun pohjoispuolella olevien rivitalojen paikalla on muistitietojen mukaan ollut peltoa,

- På området växer humle.
- I sydöstra delen av området mellan Korsnästågets cykel- och gångväg och järnvägen finns en gammal stenlagd brunn.
- Under fundamenten till det förra cementgjuteriet finns åtminstone delvis något slags tegelkonstruktion, möjligtvis grunden eller dylikt till en byggnad. Cementgjuteriet har varit beläget i nordväst på området mellan Korsnästågets cykel- och gångväg och järnvägen.
- På området mellan Johansstigen och Korsnästågets cykel- och gångväg finns husfundament av gråsten i en rak linje. Det kan vara fråga om Formansgatan.
- På vallarna har en sked av gulskiftande metall hittats (mässing?). Den är 14,5 cm lång. Till formen påminner skeden mycket om silverskedarna i mitten av 1800-talet, men stämplarna påminner inte om dem.

Bertel Holm

Västra Långgatan 20

- Som resultat av sina forskningar anser Bertel Holm att nedre delen av klockstapelruinen är äldre än kyrkoruinen. Som motivering framlägger han ankarjärnen i stapelns nedre del, vilka avviker från dem som finns på den övre delen och på kyrkoruinerna. Den enkla, raka modellen är äldre och den har bl.a. använts i den äldre delen av borgen Tavastehus.
- Holm föreslår också att den första Sankta Maria-kyrkan kan ha funnits vid Kapellbackens gravgård, som numera är ca 15 m ovanför havsytan. Kapellet skulle vara ungefär från slutet av 1000-talet, kanske från 1076. I samband med tidigare arbeten på gravgården blev stenläggning synlig i marken. Den är fortfarande på sin plats under gräsmattan. Härifrån skulle kyrkan sedan ha flyttats till sin nuvarande plats.
- Etymologin bakom namnet Mustasaari har Holm också undersökt. Enligt hans åsikt beror namnet på den fornsvenska kristna terminologin. Enligt Agricola skulle Mustasaari tidigare ha lytt Mustasäär och Mustar och vid översättning till finska borde namnet ha blivit Kirkkosaari eller något liknande.

4.3 Terränginventering

Terränginventeringen på de obebyggda områdena i Gamla Vasa gjordes i juni 1986. Växtligheten började i slutet av månaden vara så frodig att den försvårade arbetet och gjorde att det gick långsammare. Områdena genomletades så noggrant som möjligt. Söder om hovrättsparken var växtligheten ställvis så tät att man inte kunde ta sig fram där. Detsamma gällde snårskogen mellan sundet och kvarter 57 (Västra Långgatan). På den plats där radhusen norr om Torggatan ligger med Västra Långgatan står har det enligt vad folk minns förr funnits åkrar. Sålunda

näin ollen on hyvin todennäköistä, että ylimääräiset kivet poistettiin ja maa sekoitettiin jo tuolloin.

Kaupungin palon jälkeen tontteja raivattiin ja tasoitettiin uuden käytön tieltä. Maata ja kiviä kuljettiin Vaskiluodon siltaan sitä rakennettaessa. Samoin on rautatien rakentamisen yhteydessä mahdollisesti käytetty tonteilta perattua ainesta. Myös raunioiden takainen metsikkö on maastoltaan sen näköistä, että sieltä on saatettu ottaa maata ja louhittu kiviä enemmänkin. Ratakin kulkee tällä kohdin ihan läheltä.

Inventointi keskittyi siis entisen kaupungin kattamalle ruutukaava-alueelle. Tämän lisäksi käytiin tarkistamassa joitakin paikkoja entisen kaupungin alueen ulkopuolelta, opastajina vanhavaasalaisia.

1. Kirkon pohjoispuolella Kirkkokadun reunassa on kiveystä. Se alkaa n. 5 m päästä Kauppiaankadusta ja on 11 m pitkä ja 0,7 m korkea. Joissakin kivissä näkyy ohuen poran jälkiä, joten kiveyksen ikää on vaikea todeta. Oletettavasti kiveys on tehty samaan aikaan kuin kirkon raunioita reunustava aita. Kiveyksen itäpäästä kohtisuoraan tulee n. 3 1/2 m kivijalkaa, näissä kivissä ei näy poran jälkiä. Tämän jälkeen kiveys tekee vielä 90° kulman. 6 metrin päässä em. kiveyksen itäpäästä lähtee kiveystä kohtisuoraan n. 6 m verran. Maanpinnan taso on 3 m leveydeltä korkeammalla. Neljäs sivu on melko hajainen. Kyseessä saattaa kuitenkin osittain olla aitoa kivijalkaa. Kehän sisälle jää kuoppa. Kirkkokadun ja Vanhan Vaasan asemalle vievän tien väliin jäävä alue on tiheään kasvanutta, puita ja pensaita. Keskellä olevasta syvästä kuopasta kasvaa kuitenkin vanha koivu, joten kaivaminen on suoritettu melko varhain, luultavasti rataa rakennettaessa. Syvänteisiin on tuotu lehtiä ja roskia. Lisäksi alueella on porattuja ja lohjenneita kiviä Kauppiaankadun kohdalla, tien reunassa. Näillä kohdilla on ollut rakennuksia tontilla 236.
2. Asemalle vievän tien ja radan välinen alue on tasaista. Se kasvaa heinää ja puita. Merkkejä rakennuksen jäänteistä tai kivistä yleensä ei ole. Lähellä risteystä aivan tien reunassa on holvattu, tiilistä ja harmaakivistä tehty kellari. Sinne johtaa portaat, niiden yläpuolella on kuitenkin käytetty rataiskkon kappaleita, joista yhdessä oli merkintä KRUPP 1880 (tontti 238).
3. Rauniokirkon itäpuolinen alue on tienpintaa alempana. Tapulin takana on kivikkoa, josta voi nähdä suoria linjoja, mutta aivan selviä kivijalkoja ei ole, tiilimurskaa on kuitenkin melko paljon. Tapulin itäpuolella kaakkoiskulmasta kymmenisen metrin päässä, samoin tapulin edestä itään päin, on kiveystä.
4. Torikadun jatketta triviaalikoululta itään, mäen alla vasemmalla puolella on kivijalan kulma. Pidempi sivu kulkee tien suuntaisesti ja on 4 m ja lyhyempi 3 1/2 m. Kiveys erottuu metsikön puolelta. Myös mäen päällä katua reunustavat kiveykset. Tien toisella puolella on myös kiviä

är det mycket troligt att överflödiga stenar togs bort och jorden blandades redan vid denna tid.

Då staden hade brunnit röjdes och jämnades tomterna för nytt bruk. Jord och stenar transporterades till Vasklot-bron då den byggdes. Också då järnvägen byggdes är det möjligt att jord från tomterna användes. Terrängen i skogsdungen bakom ruinerna ser också ut som om man skulle ha tagit jord däriifrån och sprängt stenar. På detta ställe är det inte långt till banan.

Inventeringen koncentrerades alltså till det rut-planeområde som täcker den förra staden. Dessutom granskades några platser utanför gamla stadens område med gamlavasabor som vägvisare.

1. Vid kanten av Kyrkogatan norr om kyrkan finns stenläggning. Den börjar på ca 5 m avstånd från Köpmangsgatan och är 11 m lång och 0,7 m hög. I en del stenar kan man se spår av en tunn borrh, vilket gör att det är svårt att bestämma stenläggningens ålder. Antagligen har stenläggningen gjorts vid samma tid som den mur som omger ruinerna av kyrkan. Vinkelrätt mot stenläggningens östra ända finns en stenfot på ca 3 1/2 m. Stenarna i den har inga spår efter någon borrh. Efter detta gör stenläggningen en 90° vinkel. På 6 meters avstånd från den redan nämnda östra ändan av stenläggningen går stenläggningen vinkelrätt i ca 6 m. Marknivån ligger högre på 3 m bredd. Den fjärde sidan är ganska splittrad. Det kan emellertid vara fråga om en delvis äkra stenfot. Innanför ringen finns en grop. Det område som finns mellan vägen till Kyrkogatan och Gamla Vasa station är tätt bevuxet med träd och buskar. I den djupa grop som finns mitt på området växer emellertid en gammal björk så grävningarna har gjorts ganska tidigt, troligtvis då banan byggdes. Fördjupningarna har fyllts med blad och skräp. Dessutom finns det på området borrhade och klivna stenar längs vägen vid Köpmangsgatan. På dessa ställen har det funnits byggnader på tomt 236.
2. Området mellan den väg som leder till stationen och banan är jämnt. Där växer gräs och träd. Några tecken på rester av byggnader eller stenar i allmänhet finns inte. Nära korsningen alldeles vid kanten av vägen finns en välvd källare av tegel och gråsten. Till den leder en trappa, i den övre delen har emellertid stycken av järnvägsskenor använts. På en av dem fanns beteckningen KRUPP 1880 (tomt 238).
3. Området öster om kyrkoruinerna är lägre än vägytan. Bakom stapeln finns en stenhög från vilken man kan se raka linjer, men någon riktigt entydig stenfot finns inte. Krossat tegel finns det emellertid gott om. Öster om stapeln en tio meter ifrån det sydöstra hörnet samt österut framför stapeln finns en stenläggning.
4. På förlängningen på Torggatan österut från trivialskolan nedanför backen på vänstra sidan

- sellaisessa muodostelmassa, että sen voisi tulkita osaksi rakennuksen pohjaa. Näillä kohdin on ollut rakennuksia.
5. Triviaalikoulun itäpuolella, Torikadun ja Lasaretsgrändin välisellä alueella on isoja kiintokiviä ja lohkaistuja kiviä. Alueella on myös paljon monttuja. Lasaretsgrändin pohjoispuolella lähes keskivaiheilla muistomerkin kohdalla on mahdollisesti rakennuksen kiveys. Kivet muodostavat suorja linjoja, ei kuitenkaan ehyttä kehää. Kohta muodostaa ympäristöään korkeamman kumpareen. Maan joukossa on tiiltä. Kumpare on aluskasvillisuuden peitossa. Lasaretsgrändiä reunustaa kiveys myös puiston puolella. Näilläkin kohdin on ollut rakennuksia (tontit 138 ja 131).
 6. Asema-alueen länsipuolella on joitakin muuttaman kiven rivejä, mutta selviä kehiä ei ole. Lohjonneita kiviä on siellä täällä. Itäinen Pitkätatu jatkuu linjassa Postikadun yli. Puiston kohdalla se syvenee solantapaiseksi, syvintä kohtaa on täytetty roskilla. Metsikköön päin (pohjoiseen) sola tasaantuu ympäröivän maaston korkeuteen ja jatkuu heinää kasvavana melko selvästi erotuvana linjana. Sen länsisivulla on parin metrin matkalla kivijalkaa. Solan muodostuminen saattaa olla yhteydessä radan rakentamiseen. Alue on ollut tiheään rakennettu.
 7. Postikadun pohjoispuolella olevien talojen takana on selvä kehämäinen kivijalka. Se on n. 11 m pitkä ja 4 m leveä, melko matala. Kiveyksen päällä kasvaa suuri, tyvestä kolmeksi haarautunut pihlaja. Lähes saman kokoinen rakennus on ollut vähän idempänä tontilla 116.
 8. Kauppiaankadun länsipuolella ja radan eteläpuolella on puuton alue. Radan varressa, ensimmäisen sähkötolpan vieressä, pyörätiestä n. 20 m, on 3-sivuinen mahdollinen kivijalan jäännös. Radan puoleinen sivu puuttuu, itäsivua on n. 5 m ja länsisivua n. 6 m, näistä puuttuu välistä kiviä. Eteläsivu on 7 m. Noin 35 m pyörätiestä ja 25 m radasta on rykelmä kiviä, jotka saattavat olla kivijalasta. Kyseeseen voisi tulla tontin 298 rakennukset.
 9. Torikadulta pohjoiseen Kauppiaankadun bussipysäkin kohdalla, pyörätiestä n. 11 m länteen, on havaittavissa kivijalan 3 sivua. Eteläpuoleinen sivu on n. 6 m, idän- ja lännenpuoleinen n. 4 m. Jyrkänteen reunat rajaavat lännessä ja pohjoisessa. Se voisi olla tontilta 240.
 10. Rauhanpuistossa n. 30 m Kauppiaankadun ja n. 80 m Torikadun pyörätiestä on selvästi erottuva kumpu, jossa kasvaa runsaasti koiranputkea. Kivijalka on n. 3 x 2 m (itä-länsi, pohjoisen-etelä). Turpeen alla on runsaasti tiilimurskaa. Kiveys ei ole aivan ehjä.
 11. Suunnilleen Rauhanpuiston keskellä on n. 7 x 7 m kokoinen melko epämääräinen kivikehä, paitsi eteläsivu, joka on n. 55 m Torikadun pyörätiestä. Tämän itäpuolella on vielä n. 4 m epäyhtenäistä kivijonoa. Etäisyys Kauppiaankadun pyörätiehen on n. 40 m ja Länt. Pitkäkä-
- finns hörnet av en stenfot. Den längre sidan går i samma riktning som vägen och är 4 m och den kortare är 3 1/2 m. Stenläggningen kan urskiljas på skogsdungens sida. Också uppe på backen kantas gatan av stenläggning. På andra sidan av vägen finns också stenar i en sådan konstellation att den kan tolkas som en del av grunden till en byggnad. På dessa ställen har det funnits byggnader.
5. Öster om trivialskolan på området mellan Torggatan och Lasaretsgränden finns stora fasta stenar och sprängda stenar. På området finns också många stora gropar. Norr om Lasaretsgränd vid minnesmärket finns det eventuellt stenläggning från en byggnad. Stenarna bildar raka linjer, men ingen hel ring. Detta ställe är en kulle som är högre än omgivningen. Bland jorden finns tegel. Kullen är täckt av undervegetation. Lasaretsgränden kantas av stenläggning också på den sida som är mot parken. På dessa ställen har det också funnits byggnader (tomterna 138 och 131).
 6. Väster om stationsområdet finns några stenrader men några klara ringar finns inte. Sprängda stenar finns det här och var. Östra Långgatan fortsätter i en linje över Postgatan. Vid parken djupnar den och påminner om en kanal. Den djupaste punkten har fyllts igen med skräp. Mot skogsdungen (norrut) utjämnas kanalen med den omgivande terrängen och fortsätter som en ganska tydligt urskiljbar linje där det växer gräs. På dess västra sida finns en stenfot på ett par meters avstånd. Uppkomsten av kanalen kan ha skett i samband med att banan byggdes. Området har varit tätt bebyggt.
 7. Bakom de hus som finns på norra sidan av Postgatan finns en tydlig ringformig stenfot. Den är ca 11 m lång och 4 m bred och ganska låg. På stenläggningen växer en stor rönn som från roten delar sig i tre stammar. En byggnad av nästan samma storlek har funnits lite längre österut på tomt 116.
 8. Väster om Köpmansgatan och söder om banan finns ett område utan träd. Invid banan bredvid den första elstolpen ca 20 m från cykelvägen finns resterna av en eventuell stenfot med 3 sidor. Sidan mot banan saknas, den östra sidan är ca 5 m och den västra ca 6 m. I dessa fattas en del stenar. Den södra sidan är 7 m. Ungefär 35 m från cykelvägen och 25 m från banan finns en stenhög, som kan härstamma från en stenfot. Det kan vara fråga om byggnaderna på tomt 298.
 9. Norrut från Torggatan vid Köpmansgatans busshållplats kan man urskilja 3 sidor av en stenfot ca 11 m västerut från cykelvägen. Den södra sidan är ca 6 m, de mot öster och väster ca 4 m. Kanterna av en brant avgränsar i väster och norr. Den kan härstamma från tomt 240.
 10. I Fredsparken ca 30 m från Köpmansgatans och ca 80 m från Torggatans cykelväg kan en kulle klart urskiljas på vilken mycket hundlokör väx-

- tuun n. 30 m (tontti 194).
12. Rauhanpuistossa n. 25 m Länt. Pitkädusta ja n. 65 m Torikadun pyörätiestä on n. 6 m pitkä kivistä. Sen itäpuolella samassa linjassa n. 1 1/2 m päässä on toinen n. 3 m pitkä kivistä (tontti 194).
 13. Rauhanpuistossa, n. 20 m Länt. Pitkädusta ja n. 50 m Torikadun pyörätiestä, erottuu selvänä kumpareena n. 4 x 6 1/2 m kokoinen kivijalka. Kehä ei ole kuitenkaan aivan kokonainen. Kiveyksen keskellä ja ympärillä on paljon tiilenpaloja (tonttien 193 ja 194 rajalla).
 14. Rauhanpuiston keskivaiheilla on vajavainen kivikehä. Sen eteläsivu on n. 9 m ja melko yhtenäinen, länsisivua on 4 m ja pohjoissivua on 3 m yhtenäistä ja loput epäyhtenäistä, yksittäisiä kiviä. Itäsivu ei ole yhtenäinen, mutta kivet muodostavat kuitenkin suoran rivin. Kauppiaankadun pyörätiestä etäisyys on n. 35 m ja Torikadun pyörätiestä n. 30 m. Kivistä jatkuu Kauppiaankadulle päin epäyhtenäisenä vielä n. 5 m ja Länt. Pitkädulle päin n. 10 m (tontti 193).
 15. Noin 15 m Kauppiaankadun pyörätiestä on pyöreä n. 1 m halkaisijaltaan oleva kaivo. Se on n. 4—5 m syvä ja 2 harmaakivikerrosta on näkyvissä. Etäisyys Torikadusta on 52 m (tontti 194).
 16. Kauppiaankadun pyörätiestä 15 m ja Torikadun pyörätiestä n. 30 m on halkaisijaltaan n. 4 m kokoinen kumpare. Kumpare on ison kuopan vieressä. Alueella on kaivettu muitakin kuoppia ja maa on muutenkin hyvin epätasaista.
 17. Länt. Pitkäkatu 13 pohjoispuolella heti pensasaidan vieressä on pitkä kiveys (n. 12 m). Pohjoisempi pitkäsiivu on melko ehjä ja selvästi havaittavissa. Se muodostuu yhdestä kivikerroksesta. Noin 6 m pensasaidasta ja 7—8 m Länt. Pitkädusta on n. 11 m pitkä kivistä, se on linjassa sähkötolpan kanssa. Alueella kasvaa nokkosia ja koiranputkea. Kyseessä voisi olla tontilla 147 olleita rakennuksia.
 18. Kauppiaankadun grillin takana heinikossa erottuu paikoin nupukiveystä. Lähellä pyörätien reunaa on myös ollut kaivo, mutta sen säännönmukaisuus on rikottu (tontti 150). Torikadun reunassa, eteläpuolella, maa tuntuu pehmeältä ja on ilmeisesti täyttömaata tms.
 19. Ruutukaava-alueen ja Kaupunginlahden välinen alue on maaperältään savista, se kasvaa heinää ja nokkosta. Torikadun sillalta lähtee n. 5 m leveä pengeri (vesijohto), sen molemmilla puolilla on myös leveä oja. Penger kulkee vinosti alueen halki aina Thölbergkadulle asti. Lisäksi siihen liittyy neljä suurta ojaa. Ojien leikkauspinnassa ja nostetussa maassa on paikoin runsaasti tiiltä. Maan seasta löytyy lisäksi keramiikka-astian paloja, posliinia, ikkunalasiasia, lasiesineiden paloja, nauvoja jne.
 20. Läntinen Pitkäkatu 12:n länsipuolella, Uuden torin eteläosassa (pohjoisosa on pallokenttänä) on näkyvissä nupukiveystä (Anneli Mäkelän Vaasan historia III mukaan Uutta toria ei ehdit-
- er. Stenfoten är ca 3 x 2 m (öst-väst, norr-söder). Under torven finns mycket tegelskärvar. Stenläggningen är inte fullständigt hel.
11. Ungefär mitt i Fredsparken finns en ca 7 x 7 m stor, ganska diffus stenring, förutom den södra sidan som står ca 55 m från Torggatans cykelväg. Öster om denna finns ännu en oenhetlig stenrad på ca 4 m. Avståndet till Köpmansgatans cykelväg är ca 40 m och till Västra Långgatan ca 30 m (tomt 194).
 12. I Fredsparken ca 25 m från Västra Långgatan och ca 65 m från Torggatans cykelväg finns en ca 6 m lång stenrad. Öster om den i samma linje på ca 1 1/2 m avstånd finns en annan stenrad som är ca 3 m lång (tomt 194).
 13. I Fredsparken, ca 20 m från Västra Långgatan och ca 50 m från Torggatans cykelväg, kan en ca 4 x 6 1/2 m stor sten fot urskiljas som en tydlig kulle. Ringen är emellertid inte alldeles hel. Mitt på och runt stenläggningen finns mycket tegelbitar (på gränsen mellan tomterna 193 och 194).
 14. Ungefär mitt i Fredsparken finns en bristfällig stenring. Dess södra sida är ca 9 m och ganska enhetlig, västra sidan är 4 m och norra 3 m i enhetlig form och resten är oenhetliga, enskilda stenar. Den östra sidan är inte enhetlig, men stenarna bildar trots det en rak rad. Från Köpmansgatans cykelväg är avståndet ca 35 m och från Torggatans cykelväg ca 30 m. Stenraden fortsätter oenhetlig ännu ca 5 m mot Köpmansgatan och ca 10 m mot Västra Långgatan (tomt 193).
 15. Ungefär 15 m från Köpmansgatans cykelväg finns en rund brunn med en diameter på ca 1 m. Den är ungefär 4—5 m djup och två lager grästen är synliga. Avståndet till Torggatan är 52 m (tomt 194).
 16. En kulle med diametern ca 4 m finns 15 m från Köpmansgatans cykelväg och ca 30 m från Torggatans cykelväg. Kullen ligger bredvid en stor grop. På området har även andra gropar grävts och marken är i övrigt också mycket ojämn.
 17. På norra sidan av Västra Långgatan 13 precis bredvid häcken finns en lång stenläggning (ca 12 m). Den norra långsidan är ganska hel och kan tydligt urskiljas. Den bildas av ett stenlager. Ungefär 6 m från häcken och 7—8 m från Västra Långgatan står en ca 11 m lång stenrad i linje med elstolpen. På området växer brännässlor och hundlok. Det kan vara fråga om byggnader som har stått på tomt 147.
 18. I gräset bakom Köpmansgatans grill kan man ställvis urskilja nubbstensbeläggning. Nära kanten av cykelvägen har det funnits en brunn, men dess regelbundenhet har brutits (tomt 150). I kanten av Torggatan på den södra sidan känns marken mjuk och det är tydligen fråga om fyllnadsjord eller annat dylikt.
 19. På området mellan rutplaneområdet och Stadsfjärden är jordmånen lerig och här växer gräs och brännässlor. Från Torggatans bro går en

- ty kivetä). Thölberginkadun jatkeen pohjoispuolella kulkevan ojan leikkauspinnassa myös näkyy nupukiveystä turpeen alla, todennäköisesti Puutarhakadun nupukiveystä.
21. Uudenkadun molemmin puolin, sundiin rajoittuva alue, on peltoa. Vanhoja lohkaistuja suorasisuisia kiviä on Uudenkadun jatkeen eteläpuoleisen ojan reunassa, ennen puusiltaa. Uudenkadun ja Korsholmankadun välinen, sundiin sijoittuva alue, on suurimmaksi osaksi peltoa. Alue on aikaisemmin ollut kokonaan peltoa. Nyt kasvillisuus on paikoin niin korkea, että maanpinnan tarkempi havainnointi oli mahdotonta.
 22. Hovioikeudenpuiston eteläpuolella, Runsorintiestä itään ja nurmikon reunasta n. 8 m, on yksikerroksinen kivikehä kooltaan n. 4 x 5 m.
 23. Noin 50 m Runsorintiestä itään lähtee puistosta etelään Runeberginkadun kanssa samassa linjassa puuton kaista (Iso Pitkäkatu). Se kasvaa runsaasti heinää, nokkosta jne. Tämän länsireunassa n. 50 m puustikon nurmikentän reunasta kulkee n. 31 m pitkä paikoin parikerroksinen kivirivi. Sen pohjoispäädyssä on kehä n. 3 1/2 x 2 1/2 m. Välittömästi tämän vieressä on 4 x 4 m kehä, joka ei ole yhtä syvä. Näillä kohdin on ollut rakennuksia tontilla 7. Kulmittain tämän vieressä on kivistä muodostuva matala kumpare. Kivien väliin jää koloja, seassa on myös runsaasti tiiltä. Yksittäisiä kiviä on siellä täällä. Polkua reunustavan kiveyksen loppupäästä, n. 14 m Runsorintielle päin, on melko korkea kiviaidan tapainen. Se alkaa isosta kiintokivestä ja laskee tasaisesti n. 7 m, se tekee kulman ja jatkuu pohjoiseen vielä n. 3 m. Tästä 5—7 m länteen päin (Runsorintiestä n. 23 m) kulkee pohjois-eteläsuuntaisena yli 10 m pitkä kiveys. Se ikään kuin reunustaa korkeampaa maaston tasoa.
 24. Noin 35 m Hovioikeudenpuiston nurmikosta etelään ja n. 20 m länteen Runeberginkadun jatkeesta on 8 x 5 m kivikehä. Se on 1—2 m syvä, seinämät ovat suorat ja melko suurista kivistä tehdyt. Kyseessä saattaa olla entinen kellari. Kivissä olevat poranjäljet ovat kuitenkin hyvin harvassa. Paikalla on ollut rakennus tontilla 8.
 25. Runsorin tiestä laskien kolmannesta ojasta n. 5 m itään päin ja n. 11 m etelään on tyhjä kehä, pari kerrosta kiviä n. 4 x 6 m + 1 x 1 1/2 m. Tämän vieressä itäpuolella on kasa kivistä ja tiilistä. Sen yksi sivu erottuu selvästi seinämänä n. 5 m. Tämän vieressä itään päin on yksikerroksinen kivikehä n. 4 x 6 m. Se ei ole kuitenkaan aivan yhtenäinen ja sen ympärillä on yksittäisiä kiviä. Näistä länteen kulkee maanpinnassa ojamaisia kivijonoja. E. Westin kartan mukaan tontilla 4 ei ollut rakennuksia.
 26. Hovioikeuden puiston etelälaidan nurmikon neljännessä ojasta 1 m länteen ja n. 20 m lehmuksivästä etelään on n. 5 x 7 m laaja kivikehä. Se on yksikerroksinen ja sen keskellä on kivistä kasa. Tontti on E. Westin mukaan ollut rakent-
- ca 5 m bred bank (vattenledning) och på båda sidor om den finns ett brett dike. Banken går snett över området till Thölbergsgatan. Dessutom finns fyra stora diken i anslutning till den. I dikenas skärningsyta och i den uppgrävda marken finns ställvis mycket tegel. Bland jorden finns också bitar av keramikårl, porslin, fönsterglas, bitar av glasföremål, spikar osv.
 20. På västra sidan av Västra Långgatan 12 i södra delen av Nya torget (norra delen är en bollplan) kan man se nubbstensbeläggning (enligt Anneli Mäkeläs Vasa stads historia III hann Nya torget inte få stenbeläggning). I skärningsytan till det dike som går norr om Thölbergsgatans förlängning syns också nubbstensbeläggning under torven. Det är troligtvis Trädgårdsgatans nubbstensbeläggning.
 21. På båda sidorna om Nygatan består det område som gränsar till sundet av åkrar. Gamla, kluvna stenar med raka sidor finns vid kanten av diket på södra sidan av Nygatans förlängning, före träbron. Det område som finns mellan Nygatan och Korsholmsgatan mot sundet är till största delen åkrar. Området har tidigare i sin helhet bestått av åkrar. Nu är växtligheten ställvis så hög att det är omöjligt att göra någon närmare granskning av marken.
 22. Söder om Hovrättsparken, öster om Runsorvägen och ca 8 m från gräsmattans kant finns en stenring i en våning på ca 4 x 5 m.
 23. Ungefär 50 m österut från Runsorvägen går ett trädlöst bälte (Stora Långgatan) söderut från parken i linje med Runebergsgatan. Där växer mycket gräs, brännässlor osv. I västra kanten av denna, ca 50 m från kanten av skvarens gräsmatta, går en ca 31 m lång stenrad som ställvis består av två våningar. I dess norra gavel finns en ring på ca 3 1/2 x 2 1/2 m. Omedelbart bredvid denna finns en annan ring på 4 x 4 m, som inte är lika djup. På dessa ställen har det funnits byggnader på tomt 7. Hörn mot hörn med denna står en låg kulle av stenar. Mellan stenarna finns håligheter och bland dem finns också mycket tegel. Enskilda stenar finns här och där. I ändan av den stenläggning som kantar stigen, ca 14 m mot Runsorvägen, finns en ganska hög konstruktion som påminner om en stenmur. Den börjar vid en stor fast sten och sjunker i höjd på en ca 7 m sträcka, sedan bildar den en vinkel och fortsätter ca 3 m norrut. Härifrån ca 5—7 m västerut (från Runsorvägen ca 23 m) går en mer än 10 m lång stenläggning i riktningsen norr-söder. Den kantar på sätt och vis den högre terrängen.
 24. Ungefär 35 m söderut från Hovrättsparkens gräsmatta och ungefär 20 m västerut från förlängningen på Runebergsgatan finns en 8 x 5 m stor stenring. Den är 1—2 m djup, väggarna är raka och gjorda av ganska stora stenar. Det kan vara fråga om en före detta källare. Borrspären i stenarna är emellertid mycket få. På platsen har funnits en byggnad på tomt 8.

maton. Näiden alueiden takana ryteikkö on niin tiheää ja aluskasvillisuus runsasta, että havainnointi oli mahdotonta. Tontti 3 on E. Westin kartan mukaan ollut rakentamaton.

27. Ristinummenraitin (länsipuolella) ja radan välissä olevalla alueella, tien vieressä, on ison koi-vun alla kumpare, jonka reunoissa heinien alla näkyy kivijalan kiviä. Tämän vieressä radalle päin on osa kivijalan jäännöstä etelä-pohjois-suunnassa. Välissä on kumpare; maata, kiviä ja joukossa tiiltä. Näillä kohdin on tontilla 173 ollut joitakin rakennuksia. Ristinummenraitin itäpuolella, raiteista n. 50 m pohjoiseen ja n. 30 m tiestä itään, on puiden ja pensaiden alla lyhyt kiveys.
28. Vähänkyröntien oikealla puolella n. 150 m risteyksestä (Postikatu, Ristinummenraitti, It. Aitakatu) lähtee tie punaisen puutalon pihaan. Heti tien vasemmassa reunassa alkaa kivikasa, jossa on joukossa tiiltä. Parikymmentä metriä Vähänkyröntietä eteenpäin, tien reunassa, on pari metriä suurikivistä kivijalkaa. Edelleen 20 metrin päässä, 5 m tiestä länteen, on 15—20 m pitkä pari metriä leveä kivimuodostelma. Kiveyksen päällä kasvaa runsaasti puita ja se saattaa olla niittyä reunustava penges.

Hovioikeuden takana kulkee jopa 40 m matkalla harmaa kivistä tehty seinämä n. 1 m korkea. Tonttia on ilmeisesti pengesetty, sillä hovioikeuden takainen maa on hyvin märkää. Suoraan hovioikeuden takana lähtee kiviseinästä kohtisuoraan matala kivistä tehty vajaa metrin levyinen ”ränni”.

Hovioikeuden takaa lähtee hiekkatie, joka yhtyy Vähänkyröntiehen. Hiekkatien kosteikon puoleisen reunan viertä kulkee n. 1 m leveä ja 1/2 m korkea kivipenges. Se jatkuu Vähänkyröntien suuntaisena n. 20 m.

25. Ungefär 5 m österut och ungefär 11 m söderut från det tredje diket räknat från Runsorvägen finns en tom ring, ett par våningar stenar ungefär 4 x 6 m + 1 x 1 1/2 m. På östra sidan om denna finns en hög med stenar och tegel. En av dess sidor urskiljs tydligt som en vägg på ca 5 m. Bredvid denna österut finns en stenring i en våning på ca 4 x 6 m. Den är inte helt enhetlig och runt den finns enskilda stenar. Västerut från dem går stenrader som påminner om diken på markytan. Enligt E. Wests karta har det inte funnits byggnader på tomt 4.
26. 1 m västerut från det fjärde diket på sydkanten av Hovrättsparkens gräsmatta och ca 20 m söderut från lindraden finns en 5 x 7 m stor stenring. Den består av en våning och mitt i den finns en stenhög. Tomten har enligt E. West varit obebyggd. Bakom dessa områden var snårskogen så tät och undervegetationen så frodig att det var omöjligt att göra några iakttagelser. Tomt 3 har enligt E. Wests karta inte varit bebyggd.
27. På området mellan Korsnäståget (västra sidan) och banan under en stor björk bredvid vägen finns en kulle vid vars kanter stenarna till en stenfot syns under gräset. Bredvid denna mot banan finns en del rester av en stenfot i syd-nordlig riktning. Mellan dem finns kullen; jord, stenar och tegel. På dessa ställen har det funnits några byggnader på tomt 173. Öster om Korsnästågets gång- och cykelväg, ca 50 m norrut, och ca 30 m österut från vägen finns en kort stenläggning under träden och buskarna.
28. På högra sidan av Lillkyrovägen ungefär 150 m från korsningen (Postgatan, Korsnäståget, Östra Staketgatan) går en väg till ett rött trähus. Genast på vägens vänstra kant börjar en stenhög, där det också finns tegel. Ett tjugotal meter framåt längs Lillkyrovägen finns en stenfot på ett par meter av stora stenar vid vägkanten. 20 meter därifrån, 5 m västerut från vägen finns en stenformation som är 15—20 m lång och ett par meter bred. På stenläggningen växer mycket träd och det kan vara en avsats vid ängskanten. Bakom hovrätten går en t.o.m. 40 m lång vägg av gråsten med en höjd av ca 1 m. Tomten har antagligen invallats, på grund av att marken bakom hovrätten är mycket våt. Rakt bakom hovrätten går en låg, nästan en meter bred ränna av sten vinkelrätt från stenväggen. Bakom hovrätten går en grusväg, som är ansluten till Lillkyrovägen. Bredvid kanten av grusvägen, på den sankta sidan, går en ca 1 m bred och 1/2 m hög stenbank. Den fortsätter ca 20 m i samma riktning som Lillkyrovägen.

Maastoinventointi Vanhan Vaasan rakentamattomilla tonteilla.

Inventering av terrängen på de obebyggda tomterna i Gamla Vasaland.

5 YHTEENVETO

Edellä esitetyssä on ollut pyrkimyksenä selventää kuvaa siitä, millainen Vaasa oli ennen paloa. Kaupungin syntyhistoria ja sen kehitys, julkinen ja yksityinen rakentaminen sekä kaupungin väestö, on esitetty pääpiirteittäin sekä koottu se tieto, mikä asukkailla oli kerrottavanaan, ja minkä maastoa inventoimalla pystyi havaitsemaan. Kivirivien ja muiden kiveysten ikää ei varmuudella voi sanoa, se vaatisi paljon perusteellisempaa tutkimusta.

Maanalaiset rakenteet, kellarit tms., joita esim. palovakuutusasiakirjojen mukaan on ollut olemassa, jäävät ainoastaan oletuksiksi. Rakenteita saattaa olla vielä säilyneenä joillakin kohdin, missä rakentaminen ei ole ollut kovin voimakasta. Tämä mahdollisuus huomioon ottaen tulisi Vanhassa Vaasassa suoritettavista kaivaus- ja rakennustöistä ehdottomasti tiedottaa Pohjanmaan museoon. Tontti olisi myös aina tutkittava ennen rakennuslupaa.

Vanha Vaasa on historiallista aluetta, siellä on kaupungin menneisyys konkreettisesti aistittavissa ja sen säilyttäminen olisi ehdottoman tärkeää.

Asukkaiden yhteinen toivomus on, että alue säilytettäisiin ennallaan ja että rakentamattomia metsäalueita siivottaisiin roskista ja pidettäisiin muutenkin kunnossa.

Alueen asemakaavaa laadittaessa olisi tarkkaan harkittava, miten se vaikuttaa alueen ilmapiiriin ja luonteeseen sekä mitä peruuttamattomia muutoksia se saisi aikaan, jotta lopputulos olisi kaikkia osapuolia tyydyttävä. Ja ennen kaikkea, että se olisi kunniaksi niin vanhalle kuin uudellekin Vaasalle.

5 SAMMANDRAG

Ovanstående har varit ett försök att klarlägga bilden av Vasa före branden. Stadens uppkomst och utveckling, det offentliga och privata byggandet samt stadens befolkning har förevisats i huvuddrag, och den information som invånarna kunde förmedla och som kunde iakttas genom en inventering av terrängen har sammanställts. Stenradernas och de andra stenformationernas ålder kan inte med säkerhet sägas, det skulle kräva en mycket grundligare undersökning.

De konstruktioner, källare m.m. som finns under jorden och som t.ex. enligt brandförsäkringshandlingarna har existerat förblir enbart hypoteser. På en del ställen kan dessa konstruktioner ännu finnas bevarade där byggandet inte har varit särskilt tungt. Med beaktande av denna möjlighet borde Österbottens museum ovillkorligen meddelas om alla grävnings- och byggnadsarbeten i Gamla Vasa. Tomten bör alltid även inventeras innan byggnadslov ges.

Gamla Vasa är ett historiskt område, där man konkret kan förnimma stadens förgångna och det är ytterst viktigt att området bevaras. Invånarnas gemensamma önskan är att området skulle bevaras som sådant och att de obebyggda skogsområdena skulle städas upp och hållas i skick.

Då stadsplanen för området görs upp bör man noga överväga hur den kommer att påverka områdets atmosfär, och karaktär, samt vilka oåterkalleliga förändringar den åstadkommer, så att slutresultatet tillfredsställer alla parter. Och framför allt så att den är till heder för såväl det gamla som det nya Vasa.

6 LIITEKARTAT

1. Talot ja tontit v. 1750
 - a. Virkamiehet, papit ja opettajat
 - b. Kauppiaat, käsityöläiset
2. Tontit v. 1793
 - a. Virkamiehet, käsityöläiset
 - b. Kauppiaat v. 1793, kauppapuodit v. 1797
3. Tonttien omistajat v. 1852
 - a. Papit, kanttorit, opettajat
 - b. Virkamiehet
 - c. Kauppiaat ja vastaavat
 - d. Käsityöläiset
4. Vaasan tonttien numerot v. 1852
5. Vaasan tonttien omistajat v. 1852
6. Palovakuutetut, holvatut kellarit v. 1834—52
7. Haudat kirkon alla ja sen ympärillä
 - a. Kartta
 - b. Nimiluettelo

6 KARTABILAGOR

1. Hus och tomter år 1750
 - a. Ämbetsmännen, prästerna, lärarna
 - b. Köpmännen, hantverkarna
2. Tomter år 1793
 - a. Ämbetsmännen, hantverkarna
 - b. Köpmännen år 1793, handelsbodarna år 1797
3. Tomtägare år 1852
 - a. Köpmännen och motsvarande
 - b. Ämbetsmännen
 - c. Hantverkarna
 - d. Prästerna och kantorerna, lärarna
4. Tomtnumre i Vasa år 1852
5. Tomtägarna i Vasa år 1852
6. Brandförsäkrade, välvda källare år 1834—52
7. Gravarna under kyrkan och dess omgivning
 - a. Karta
 - b. Namnlista

Talot ja tontit v. 1750

||||| virkamiehet

////// papit

==== opettajat

A. Luukko: Vaasan historia II, (Pentti Papunen)

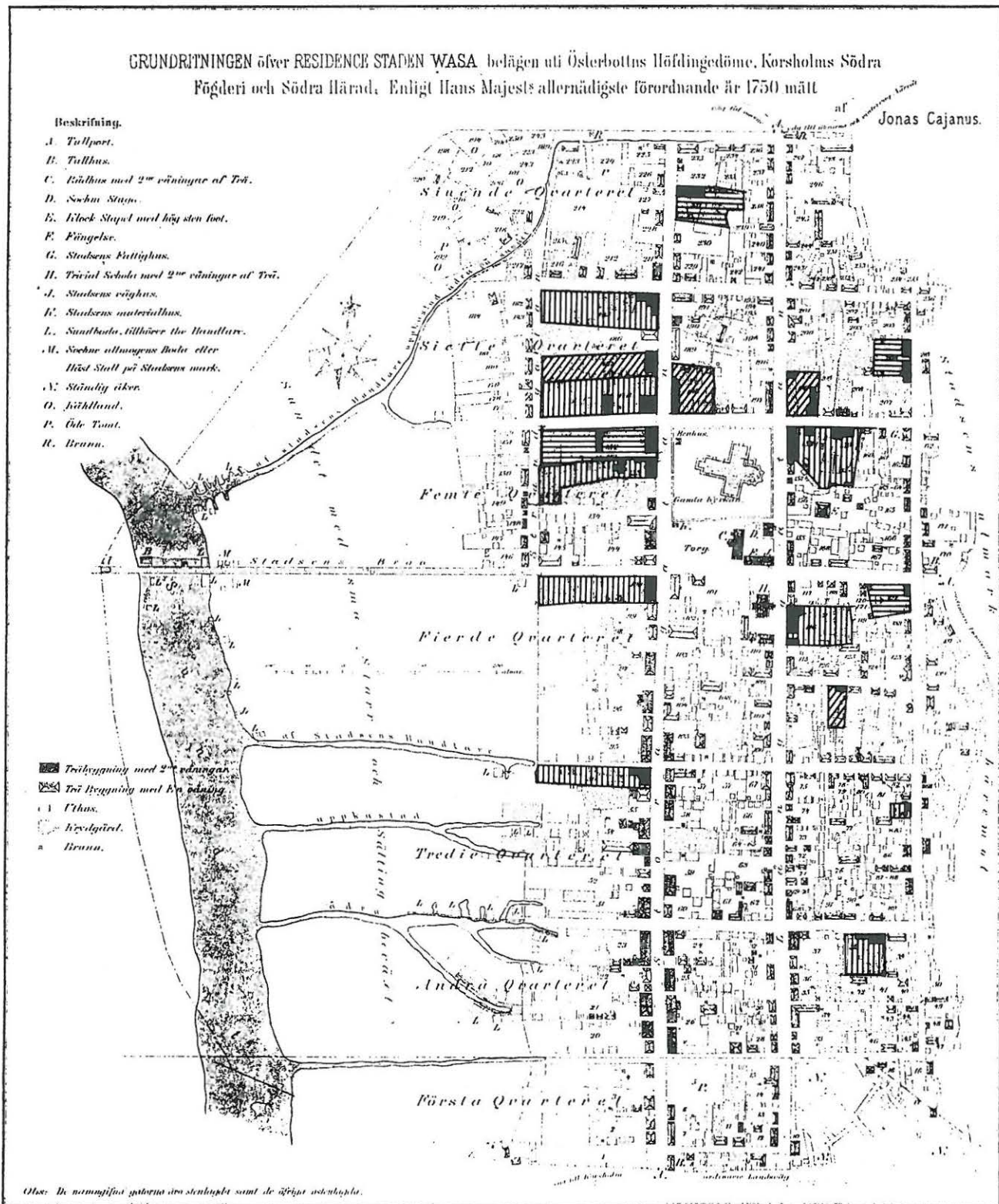
Hus och tomter år 1750

||||| ämbetsmän

////// präster

==== lärare

A. Luukko: Vasa stads historia II, (Pentti Papunen)

Talot ja tontit v. 1750

||||||| kauppiaat

□ käsityöläiset

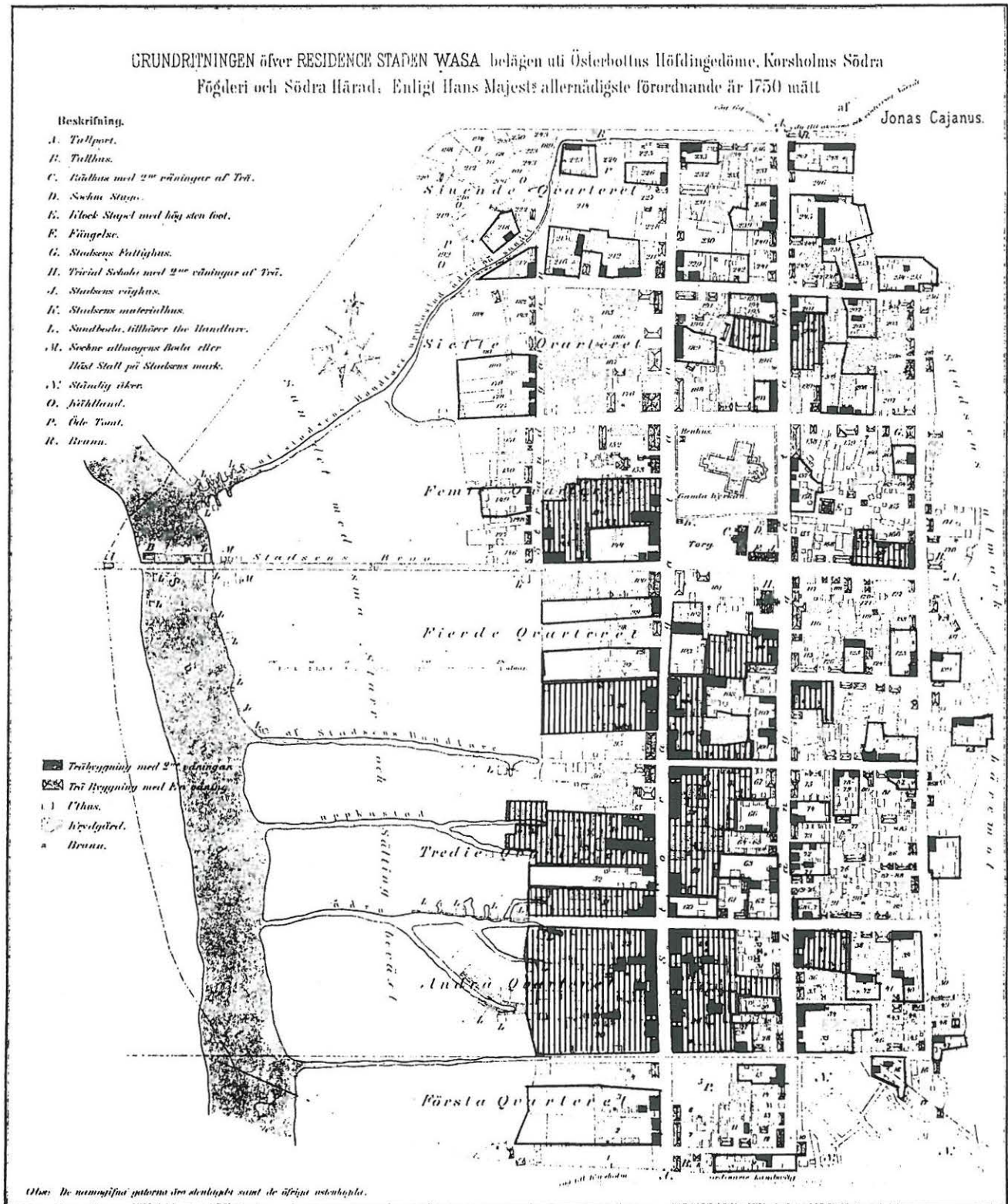
A. Luukko: Vaasan historia II, (Pentti Papunen)

Hus och tomter år 1750

||||||| köpmän

□ hantverkare

A. Luukko: Vasa stads historia II (Pentti Papunen)

||||||| Virkamiesten tontit v. 1793
 ● Käsityöläisten tontit v. 1793
 A. Luukko: Vaasan historia I, (Pentti Papunen)

||||||| Ämbetsmännens tomter år 1793
 ● Hantverkarnas tomter år 1793
 A. Luukko: Vasa stads historia I (Pentti Papunen)

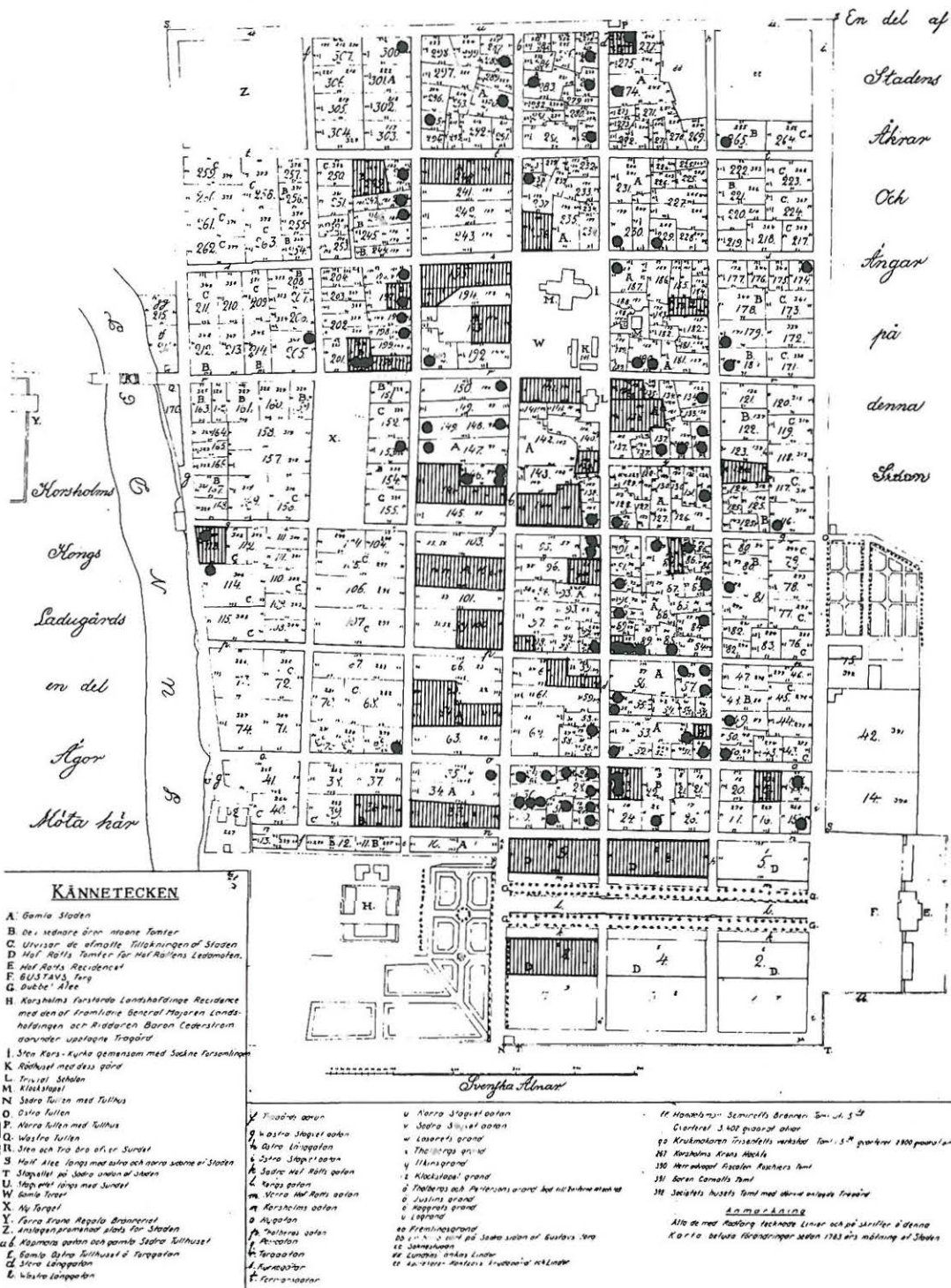
GRUNDRITNING
 RESIDENS och STAPEL-STADEN

WASA

Med Gamla och Nya Tomter Gator och Gränder
 Österbottens Korsholms Södra Härad

Enligt Höghetsförordning förordnande givet
 år 1783

Fredrik Bönholm

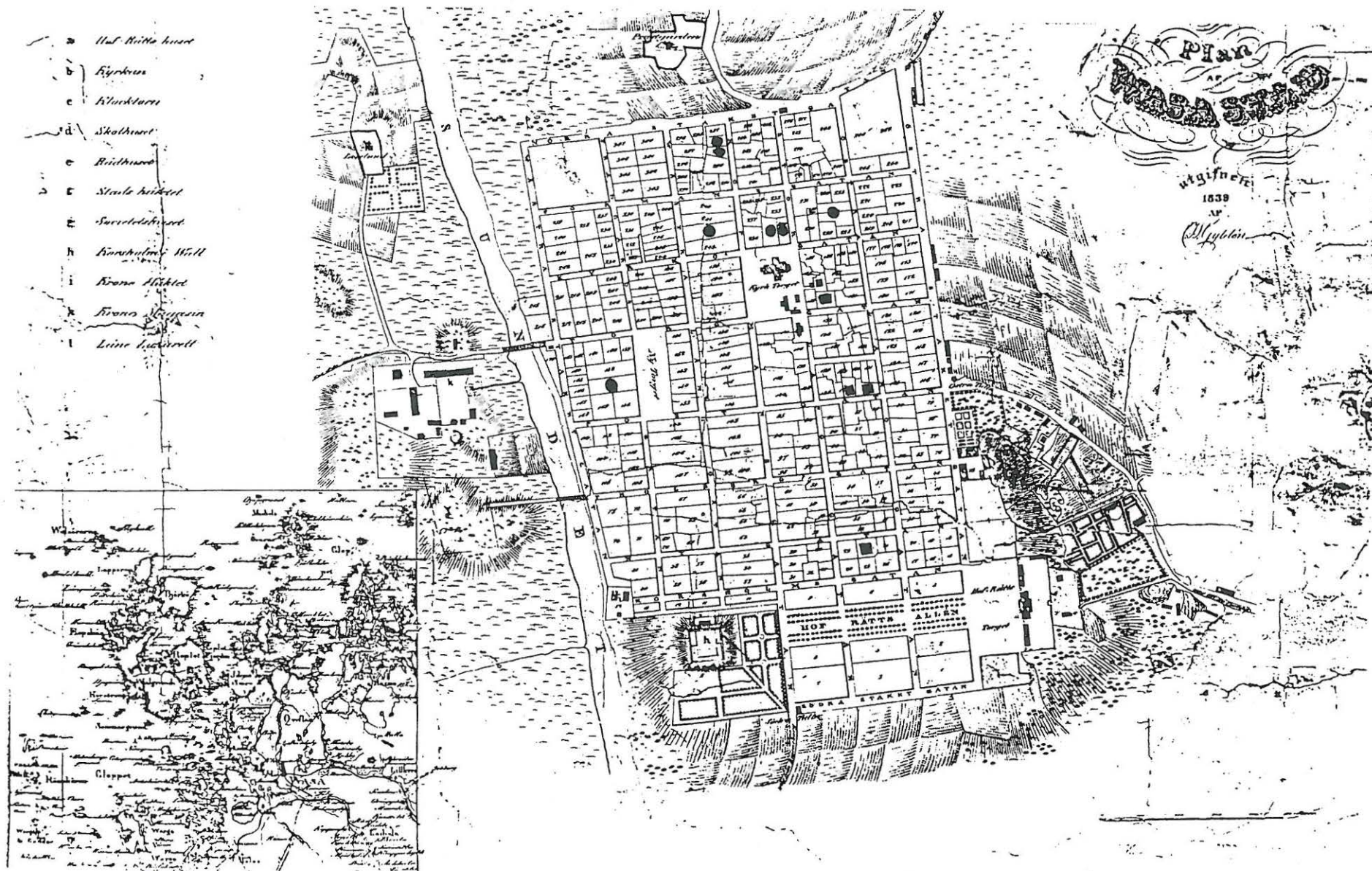

Tonttien omistajat v. 1852

- papit ja kanttorit (kirkon palveluksessa)
- opettajat

Tomtägare år 1852

- präster och kantorer (i kyrkans tjänst)
- lärare

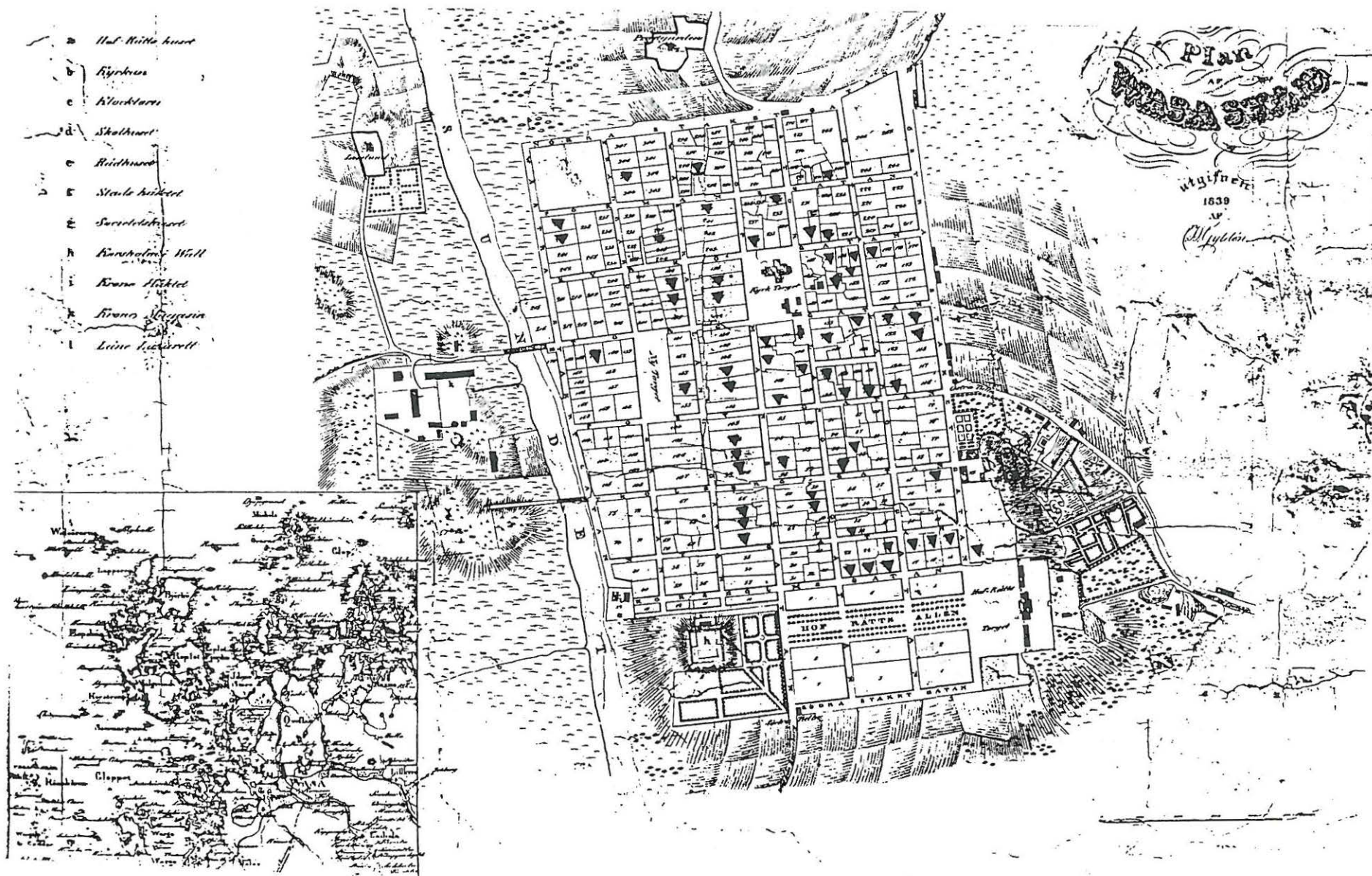

LIITE 3 b

Tonttien omistajat v. 1852
 ▼ virkamiehet

BILAGA 3 b

Tomtägare år 1852
 ▼ ämbetsmän

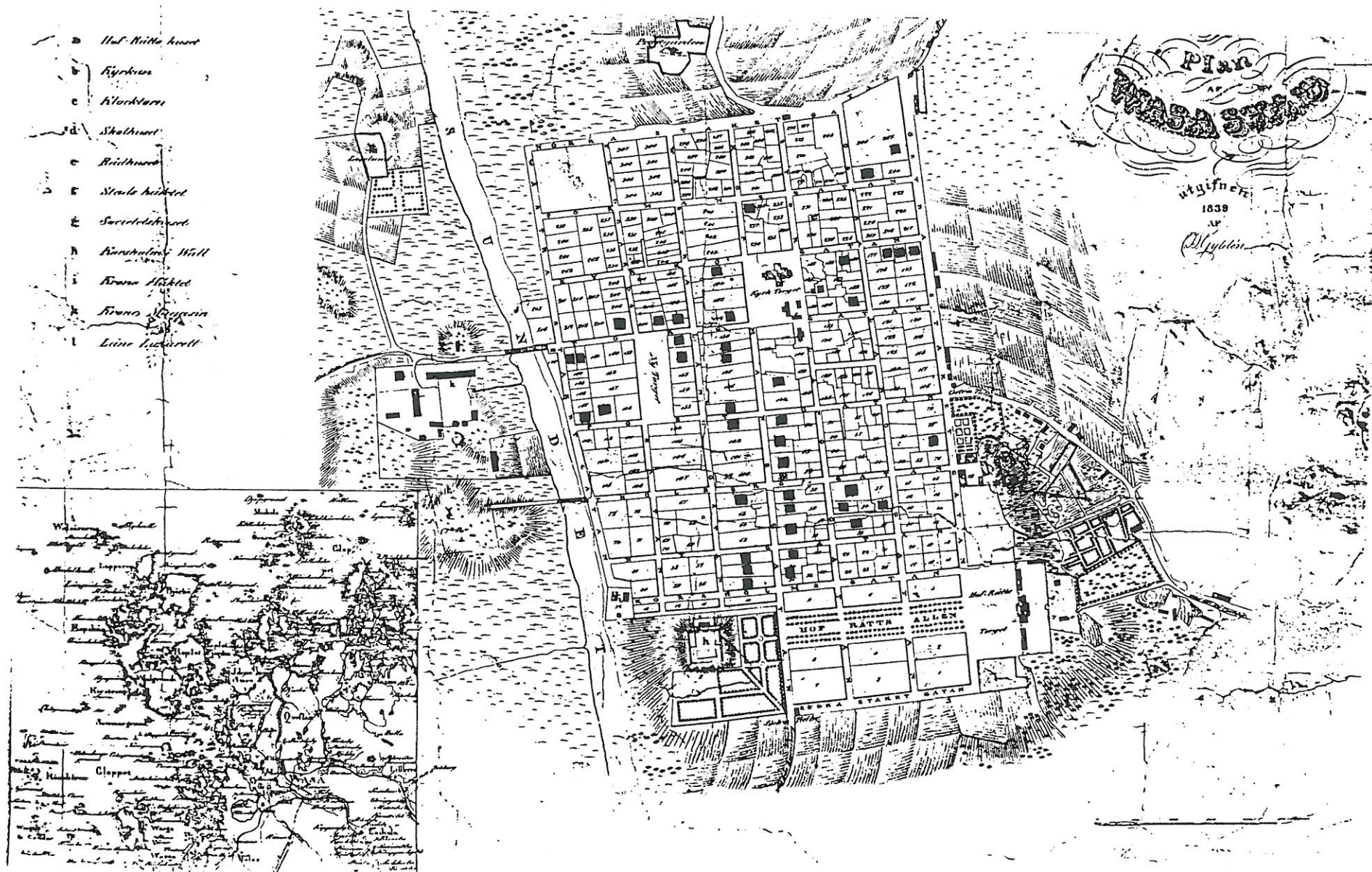

Tonttien omistajat v. 1852

■ kauppiat ja vastaavat

Tomtägare år 1852

■ köpmän och dyl.

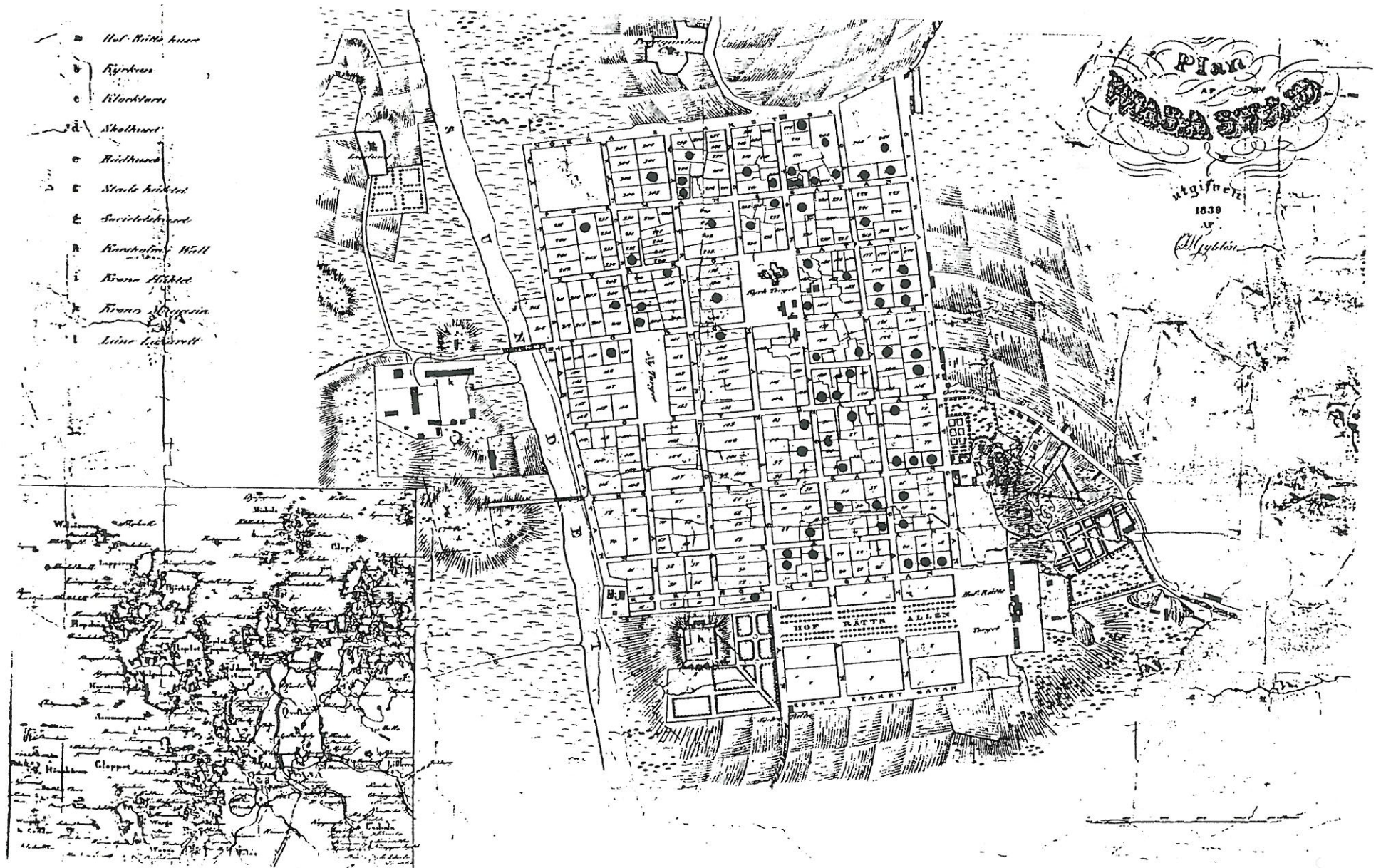

LIITE 3 d

Tonttien omistajat v. 1852
● käsityöläiset

BILAGA 3 d

Tomtägare år 1852
● hantverkare

LIITE 4

Vaasan tonttien numerot v. 1852
Eino Rostén, Vaasan Maakunta-arkisto

BILAGA 4

Tomtnumren i Vasa år 1852
Eino Rostén, Landsarkivet i Vasa

Vaasan tonttien omistajat v. 1852
Eino Rostén, Vaasan Maakunta-arkisto

Tomtgärna i Vasa år 1852
Eino Rostén, Landsarkivet i Vasa

- a THÖLSTRÖMS GRÄND
- b ILKES GRÄND
- c HÄGGROTHS GRÄND
- d LO GRÄND
- e LASARETTS GRÄND
- f THÖLBERG - PETERSSONS GRÄND
- g JUSLIUS GRÄND
- h FRÄMLINGS GRÄND

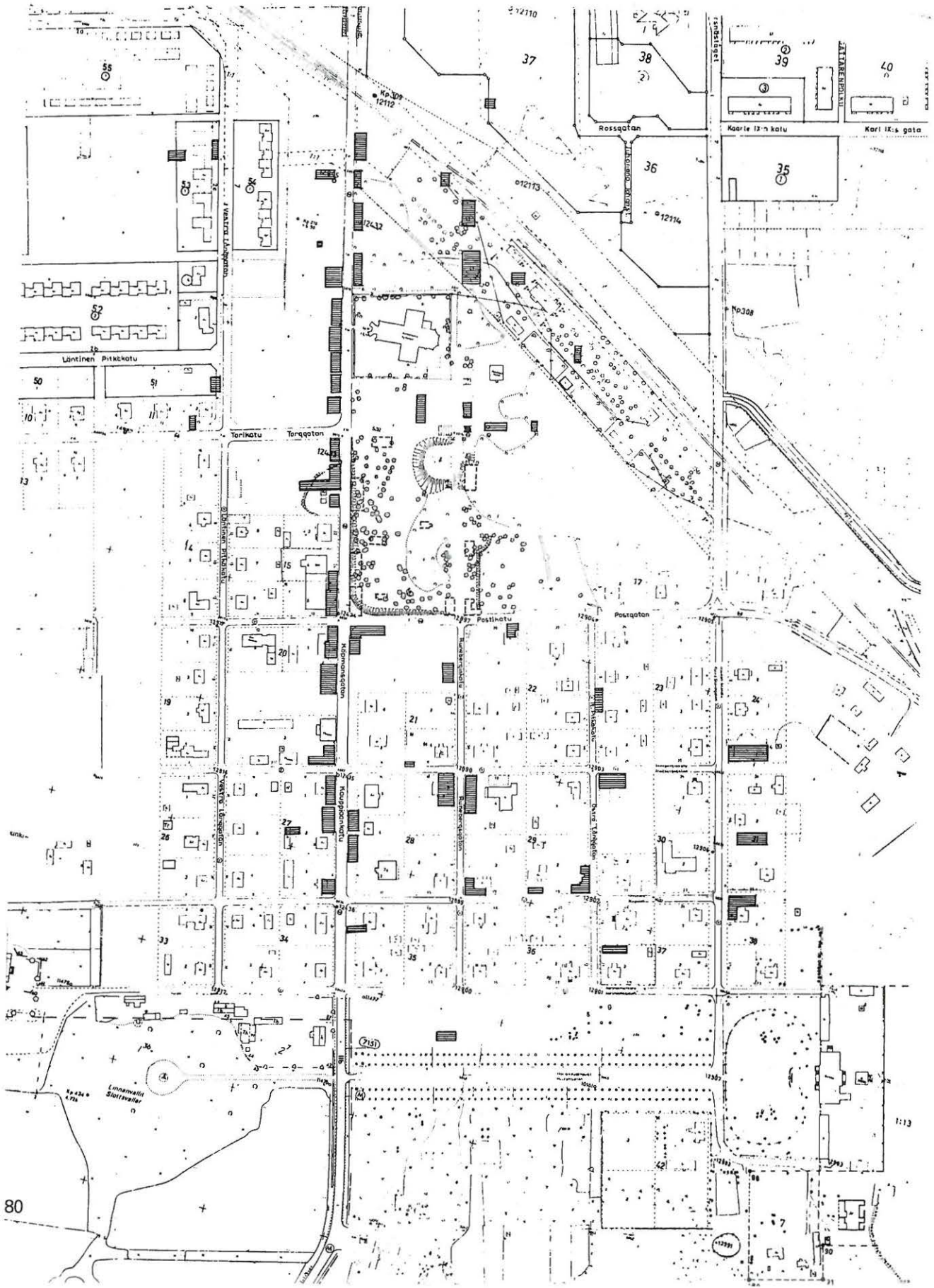
LIITE 6

Holvatut kellarit Sampo-Tarmon palovakuutusasia-
kirjojen mukaan (1834—52) sijoitettuna nykyiselle
karttapohjalle.

Katkoviivalla merkityt kellarit sijaitsevat alueella,
josta on otettu maata uutta kaupunkia rakennet-
taessa.

BILAGA 6

Välvda källare enligt Sampo-Tarmos brandförsäk-
ringshandlingar (1834—52) inprickade på den nu-
varande kartan. De källare som märkts ut med
streckad linje finns på det område, där mark har ta-
gits vid byggandet av den nya staden.

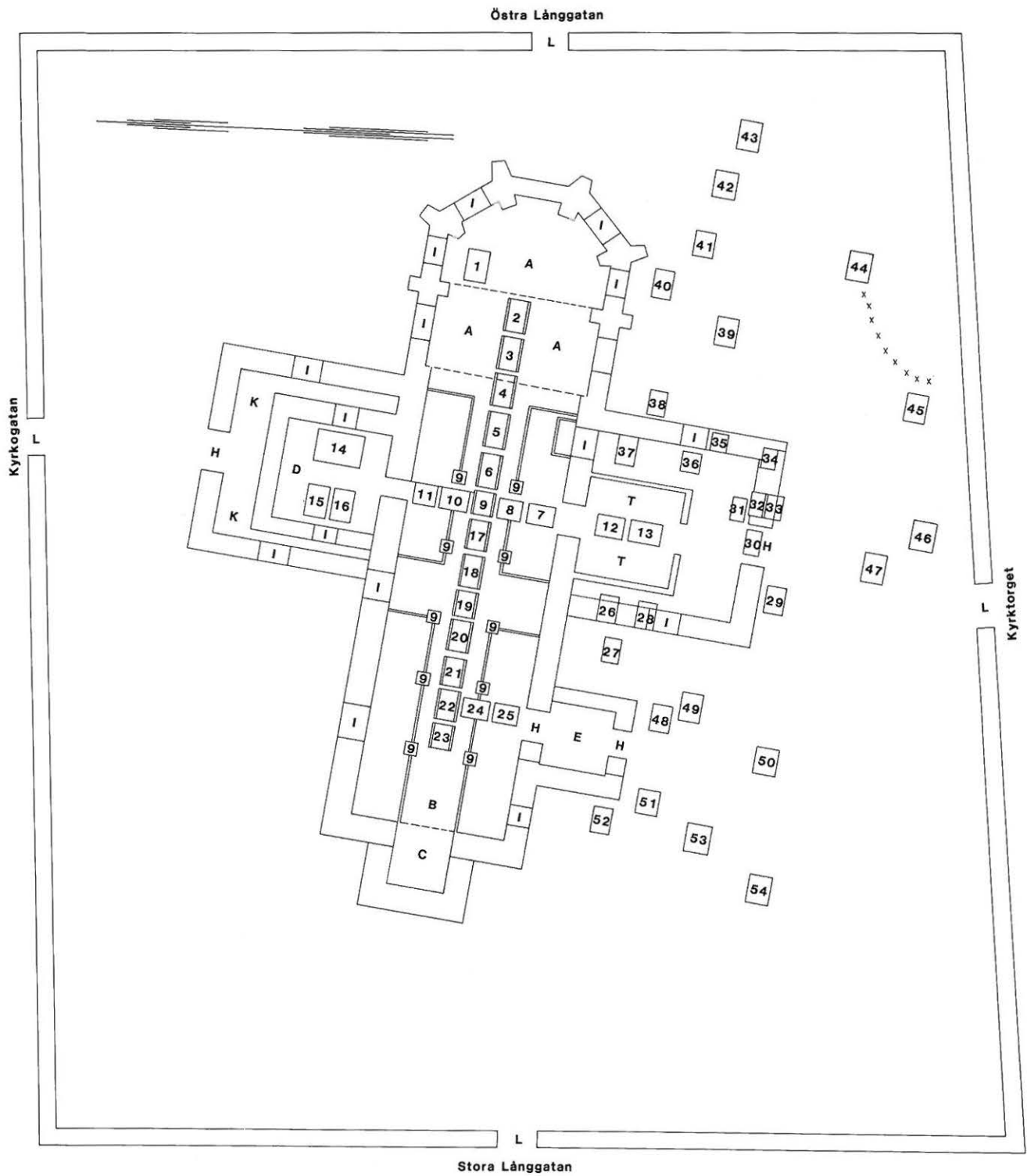

LIITE 7 a

Kirkon alla ja sen ympäristössä olleet haudat.
Kartta: Vaasan kaupungin keskusarkisto/L. Kaijasilta.

BILAGA 7 a

Gravarna under kyrkan och i dess omgivning.
Karta: Vasa stads centralarkiv/L. Kaijasilta

LIITE 7 b

Karttaan on merkitty viranomaisten läsnäollessa seuraavat haudat:

Kirkossa

1. Autuaan rovasti Biugin
2. Kirkon, lähinnä kuoria
3. Iseuhausen kuolinpesän
4. Rouva Eggerin
5. Rouva Wahlin
6. Kauppias Israel Hanssonin
7. Kirkon
8. Kihlakunnantuomari Molinin kuolinpesä
9. Amniuksen kuolinpesä
10. Kauppias Greifin
11. Böckenin kuolinpesän
12. Kauppias Töhelbergin ja poliisi Eliervuksen
13. Kirkon, sakaristossa
14. Kirkon, kaksi yhdessä
15. Kappalainen Wydlundin
16. Kirkon
17. Raatimies Wiidmarkin
18. Pormestari Rossen
19. Kauppias Hagmanin
20. Raatimies Weranderin
21. Rahastonhoitaja Croanderin
22. Kauppias Lorents Backmanin
23. Porvari Glasbergin
24. Rouva Bladin
25. Sorvari Ralken

Kirkkomaalla

26. Holmin talo Hälsingbystä
27. Vikmanin talo Vikenistä
28. Hellmanin talo Munsmosta, aivan pengottu
29. Tullinkirjuri Brattin, hieman pengottu
30. Porvari Wackeliuksen, aivan pengottu
31. Raatimiesten Wiidmarkin ja Nagelin, hieman pengottu
32. Kikan? lesken, kivijalan alla
33. Tullinkirjuri Wydlundin kivihauta, pengottu
34. Johan Strandhemmin lesken kivihauta, aivan pengottu
35. Julenin lesken kivihauta, kivijalan alla
36. Kauppias Lövgrenin kivihauta, suurelta osalta pengottu
37. Kauppiaiden Nordmanin ja Törnen kivihauta, suurelta osalta pengottu
38. Kauppiaiden Nordmanin ja Wästringin puuhauta, hieman pengottu
39. Kauppias Jacob Strandhemmin
40. Porvari Hans Strömin
41. Norrgårdin talo Bölestä
42. Räätäli Tegengrenin ja Porvari Enholmin
43. Porvari Joh. Granrothin
44. Porvari Stenbergin ja porvari Askolinin
45. Porvari Liljan ja Spärringin lesken
46. Porvari Johan Solfströmin
47. Räätäli Hedmanin
48. Norrgårdin talo Bölestä

BILAGA 7 b

Efterföljande gravar blevo uti vederbörandes närvaro på denna karta upptecknade:

I Kyrkan

1. Salig prosten Biugs
2. Kyrkans näst från koret
3. Iseuhauses sterbhus
4. Madame Eggers
5. Madame Wahls
6. Handelsman Israel Hanssons
7. Kyrkans
8. Häradshövding Molins sterbhus
9. Amnius sterbhus
10. Handlanden Greifs
11. Böckens sterbhus
12. Handelsm. Töhelbergs och gewaldigern Eliervus
13. Kyrkans i Sakristian
14. Kyrkans Tvenne tillhopa
15. Kapelan Wydlunds
16. Kyrkans i storagången
17. Rådman Wiidmarks
18. Borgmästan Rosses
19. Handelsman Hagmans
20. Rådman Weranders
21. Räntmäst. Croanders
22. Handelsm. Lorents Backman
23. Borgaren Glasbergs
24. Madame Blads
25. Svarvaren Ralkes

På kyrkogården

26. Holms hemman i Helsingby
27. Vikmans hemman i Viken
28. Hellmans hemman i Monsmo, aldeles rubbad
29. Tullskrivaren Bratts, något rubbad
30. Borg. Wackelius, aldeles rubbad
31. Rådm. Wiidmarks och Nagels, något rubbad
32. Kikas? änkas under stenfoten
33. Tullaskrivaren Wydlunds stengrav, rubbad
34. Johan Strandhems änkas stengrav, aldeles rubbad
35. Juleni änkas stengrav under stenfoten
36. Handl. Lövgrens stengrav, mest rubbad
37. Handl. Nordmans och Törnes stengrav mest rubbad
38. Handl. Nordmans och collegan Wästringis trägrav, något rubbad
39. Handl. Jacob Strandhems
40. Borgaren Hans Ströms
41. Norrgårds hemman i Böhle
42. Skräddaren Tegengrens och Borgaren Enholms
43. Borg. Joh. Granroths
44. Borg. Stenbergs och Borg. Askolins
45. Borg. Liljas och Spärrings änkas
46. Borg. Johan Solfströms
47. Skräddaren Hedmans
48. Norrgårds hemman i Böhle
49. Regements Fältskrivarens änkas

49. Rykmentin kenttäkirjurin lesken
 50. Sandin ja Stegarin talon Helsingbystä
 51. Klockarin talo Höstvedeltä ja Stenin talo Tuovilasta
 52. Kauppias Nagelin
 53. Rahastonhoitaja Eickmanin
 54. Maran ja Nygårdin talot Helsingbystä
50. Sand och Stegars hemman i Helsingby
 51. Klockars i Höstvesi och Stens hemman i Toby
 52. Handelsman Nagels
 53. Räntmästar Eickmans
 54. Maras och Nygårds hemman i Helsingby

Lähteet

- A. Appelgren, L. Ringbom, M. Lehtikanto;
 Vaasa, vanha ja uusi kaupunki. Helsinki 1949.
- H. EM. Aspelin;
 Wasa stads historia. Nikolaistad 1892.
- H. EM. Aspelin;
 Lehtiä Vaasan kaupungin historiasta. Helsinki 1882.
- Föreningen för Österbottens Historiska Museum;
 Bidrag till Vasa stads historia I. Helsinki 1912.
- A. Luukko;
 Vaasan historia I (1606—1721). Vaasa 1971.
- A. Luukko;
 Vaasan historia II (1721—1808). Vaasa 1979.
- A. Mäkelä;
 Vaasan historia III (1809—1852). Vaasa 1985.
- C. Petander;
 Krogar och krögare i Gamla Wasa.
- E. Rostén;
 Vaasan tonttiluettelo. Maakunta-arkisto. Vaasa.
- Sampo-Tarmo;
 Palovakuutusasiakirjat. Valtionarkisto, Helsinki.
- J. Tegengren;
 Den gamla staden.
- K. V. Åkerblom;
 Korsholms historia, ensimmäinen osa. Vaasa 1941.

Ilmakuva Vanhasta Vaasasta.
Kuva Erkki Salminen, Pohjanmaan museo.

Flygbild från Gamla Vasa.
Foto: Erkki Salminen, Österbottens museum.